

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Lucia Kopasová

ŽENA V POHLEDU JANA PAVLA II.

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Marta Lucie Cincialová, Th.D.

Studijní program: Teologie

Studijní obor: Spirituální a křesťanská formace dospělých

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené informační zdroje.

V Olomouci dne

jméno

Děkuji Mgr. Martě Lucii Cincialové Th.D. za vedení práce, povzbuzení a cenné rady. Děkuji také Mgr. Jánů Matejkovi Ph.D. za odbornou konzultaci ohledně filozofické části práce. Děkuji všem svým bratrům a sestrám z Komunity Blahoslavenství za podporu a dlouholeté sdílení zkušeností.

OBSAH

PŘEDMLUVA	6
ÚVOD	7
1 VÝCHOZÍ PERSPEKTIVY POHLEDU NA ŽENU U JANA PAVLA II	9
1.1 Vliv filozofického personalizmu.....	9
1.1.1 Vliv sv. Tomáše Akvinského	10
1.1.2 Vliv fenomenologie.....	12
1.1.3 Žena v personalistické filozofii	13
1.2 Kristova slova a postoje - norma vztahu k ženě.....	15
1.2.1 Ženy v evangeliu	17
1.2.2 Návrat k počátku	20
1.2.3 Překonání patriarchálního obrazu Boha	21
1.3 Životní okolnosti, vztahy a postoje k ženám.....	23
1.3.1 Mariánská úcta	23
1.3.2 Životní přátelství	25
1.3.3 Přátelství se světci	28
2 JÁDRO POSELSTVÍ JANA PAVLA II. O ŽENĚ.....	30
2.1 Základní spisy Jana Pavla II. o ženě a kontext jejich vzniku	30
2.1.1 Teologie těla - katecheze o lidské lásce, léta 1975 - 1984	31
2.1.2 Mariánský rok: Redemptoris Mater, Mulieris dignitatem a List kněžím	33
2.1.3 Rok 1995 - mezinárodní konference o ženě: List ženám a další dopisy a poselství.....	36
2.1.4 Encykliky a exhortace, ve kterých se nachází statě o ženě	40
2.1.5 Příležitostné dopisy a promluvy.....	43
2.1.6 Knihy, ve kterých se nachází statě o ženě	44
2.2 Antropologie ženy	45
2.2.1 Stvoření člověka a význam prvotní samoty	46
2.2.2 Stvoření ženy a “jednota dvou“.....	48
2.2.3 “Jednota dvou“ jako obraz Trojice.....	49
2.2.4 Hřích a jeho důsledky	51
2.3 Realizace ženy v povolání k lásce	53
2.3.1 Manželství.....	54
2.3.2 Mateřství	57
2.3.3 Panenství pro nebeské království	61
2.3.4 Duchovní mateřství a sesterství	63
2.3.5 Profetismus ženy	65

2.4 Specifický přínos ženy	67
2.4.1 Génus ženy.....	67
2.4.2 Účast ženy na životě společnosti a církve	71
2.4.3 Otázka svěcení žen.....	73
2.4.4 Maria - plnost ženy	77
ZÁVĚR.....	82
ANOTACE.....	86
ANNOTATION	87
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	88
Prameny	88
Literatura	90
SEZNAM DALŠÍCH ZDROJŮ.....	91
Archivní materiály	91
Elektronické zdroje	91
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	94

PŘEDMLUVA

„Čím je žena svatější, tím více je ženou.“¹

Léon Bloy

Posledních deset let jsem se v rámci duchovních cvičení a obnov pořádaných Komunitou, jejíž jsem členkou, podílela na programech pro ženy. Tyto obnovy jsou zaměřeny na obnovu identity ženy pod Božím pohledem, objevení jedinečnosti, důstojnosti a krásy ženství. Během takových setkání jsou ženy někdy velmi silně konfrontovány s faktem odmítání a nepřijetí svého ženství z důvodu jeho zraněnosti, křehkosti a nepochopení. V atmosféře modlitby a naslouchání otevírají ženy tuto svoji zraněnost a bolest svého ženství. Důvody této bolesti bývají různé, ale přesto mívají společného jmenovatele: předsudky vůči ženě a jejímu postavení jako podřízeného vůči nadřazenosti muže, které jsou podvědomě zakódovány do postojů mužů k ženám i samotných žen vůči sobě, snaha vyrovnat se mužům, přijmout jejich styl jednání a skryté utrpení, které z toho pro ženu plyne, a které pak také rozsévá kolem sebe, neúcta k ženskému tělu v podobě nepřijetí jeho ženskosti nebo její zdůrazňování způsobem, který ze ženy činí objekt smyslnosti...Všechno toto tvoří součást života žen a každá je s tím ve větší či menší míře konfrontována. Velmi mě zasahuje, že během setkání, kdy se naslouchá Božímu slovu a zvláště evangeliu a kdy jsou ženy vedeny k modlitbě, k uvědomování si Boží Přítomnosti a uzdravujícího pohledu Krista přijímaného ve víře, i ty nejvíce zraněné ženy začnou rozkvétat. Nejednou jsem byla svědkem uskutečnění slov básníka: „*díváš se na mě, a já zkrásním*.“² Pod láskyplným pohledem Božím a pod autoritou jeho Slova, nachází žena sebe samu, je schopna přiznat svou zraněnost a hříšnost, nechat se uzdravit, přijmout odpuštění a také přijmout své jedinečné poslání nechat se milovat a milovat.

Díky přípravám takových setkání jsem se poprvé seznámila s poselstvím Jana Pavla II. k tomuto tématu. Způsob, jakým jej nahlíží, mě natolik oslovil, že jsem se rozhodla prozkoumat jeho poselství podrobněji, a tak se zrodila tato práce.

¹ BLOY, L. In: STERTENBRINK, R. *Iba láska. Slova sv. Terezie z Lisieux*. 1. vyd. Bratislava: Vydavatelství Alfa, 1991. předmluva.

² CROISSANT, J. *Žena neboli kněžství srdce*. 1. vyd. Praha: Paulinky, 2005. s. 146.

ÚVOD

Jan Pavel II. je zajisté jednou z největších postav moderních dějin církve i společnosti. Jeho dlouhý a bohatý pontifikát přinesl nové pohledy a impulzy, jejichž dosah budeme ještě dlouho objevovat. Dokázal prorocky vyhmátnout zásadní výzvy své doby a reagovat na ně jak svým učením, tak svým pastoračním přístupem. Téma ženy, jejího postavení a poslání, nepochybně k těmto aktuálním výzvám doby patří. Cílem této práce je představit pohled Jana Pavla II. na ženu a ženství a formulovat určitou syntézu jeho poselství na toto téma.

Zvolenou metodou je klasická analýza jeho spisů, především těch, které napsal během svého pontifikátu a v části, která představuje výchozí perspektivy jeho pohledu, vycházíme také ze svědectví jiných o jeho životě a vztazích.

Práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První se věnuje nastínění výchozí perspektivy pohledu na ženu u Jana Pavla II. Naším cílem je popsat v ní určité předporozumění s jakým papež píše o ženě a jejím poslání. Součástí této první kapitoly je tedy představení filozofického přístupu Jana Pavla II., který ovlivnil jeho pojetí člověka jako osoby a který, jak se domníváme, měl zásadní vliv i na jeho pochopení ženy. V další části představíme Ježíšův postoj k ženám tak jak jej interpretuje Jan Pavel II. Tento přístup považujeme za nosnou perspektivu pohledu Jana Pavla II. na téma ženy. Poslední částí první kapitoly je náhled do osobního života papeže v dimenzi jeho mariánské úcty a také osobních přátelství se ženami, které formovaly nejenom jeho soukromý život, ale i postoj k ženě, který se pak odráží v jeho spisech.

Druhá část práce, nazvaná „Jádro poselství Jana Pavla II. o ženě“, chce být představením určité syntézy jeho nauky o ženě, tak jak jsme ji získali analýzou jednotlivých jeho spisů, které nám v této práci slouží jako prameny. Charakteristika každého spisu i stručný kontext jeho vzniku je obsahem první části druhé kapitoly. Poselství, které vychází z jeho díla jsme rozdělili do tří podkapitol.

První z nich se věnuje antropologii ženy a jejím cílem je ozřejmit, jak chápe Jan Pavel II. bytí člověka - muže a ženy, vycházející z Božího zjevení a také z filozofických předpokladů, které představujeme na začátku této práce. Jan Pavel II.

nepojednává o ženě odděleně od muže, jeho antropologie vychází z pochopení existence člověka jako muže a ženy, proto jsme zachovali stejnou logiku i v naší práci, ovšem vzhledem k tématu učiníme vždy na závěr každé části shrnutí poznání se zaměřením na ženu. Druhá podkapitola představuje různé formy realizace ženy v jejím povolání k lásce. Patří sem cesta manželství, mateřství, zasvěceného panenství, duchovního mateřství a sesterství. Popíšeme zde, jak každou formu a způsob chápe Jan Pavel II., a jak se tyto cesty v jeho pohledu vzájemně doplňují a osvětlují. Na závěr této podkapitoly vysvětlíme v čem spočívá tzv. „profetismus“ ženy, pojem, který zavádí papež pro označení prorocké dimenze ženského bytí.

Poslední podkapitola seznamuje se specifickým přínosem ženství, tak jak jej nahlíží Jan Pavel II. Vysvětlíme, co znamená jeho pojem „génies“ ženy, jak se staví k otázce svěcení žen a jak vidí uplatnění ženy v životě společnosti a církve. Poslední část celé práce je věnována Panně Marii jako plně realizované ženě.

Na závěr se pokusíme zhodnotit poselství Jana Pavla II., formulovat jeho výzvy a aktuálnost.

Pokud jsme v práci používali cizojazyčné prameny, všechny překlady jsou vlastní. V práci se také vyskytují pojmy: snoubenec/ženich, snoubenka/nevěsta. Některé překlady používají pojmy snoubenec a snoubenka, jiné zase ženich a nevěsta. Jedná se o identické významy a v práci jsme zachovali používání obou pojmů, tak jak je různé překlady uvádějí: v této práci je chápeme jako identické a vzájemně zaměnitelné.

1 VÝCHOZÍ PERSPEKTIVY POHLEDU NA ŽENU U JANA PAVLA II

Naši práci bychom rádi začali představením výchozí perspektivy pohledu Jana Pavla II. na ženu. Jeho chápání člověka jako takového (a potažmo ženy) ovlivnil podstatnou měrou filozofický personalismus, který klade důraz na jedinečnost osoby a její vztahovost. Zdá se nám důležité, alespoň ve stručnosti představit základní východiska tohoto způsobu myšlení.

Teologickou perspektivu, ze které se Jan Pavel II. dívá na ženu, představíme v druhé části této kapitoly. Uvidíme, že k pochopení ženy přistupuje ve světle víry a především ve světle Ježíšova vztahu k ženám.³

Na závěr se podíváme na životní okolnosti osobního příběhu Jana Pavla II. jako člověka, kněze, biskupa a papeže, představíme některé jeho vztahy a postoje, které jedinečným způsobem utvářely jeho poselství o ženě.

1.1 Vliv filozofického personalismu

V myšlení Karola Wojtyły/Jana Pavla II. není možné nerozlišit zásadní vliv filozofického personalismu, který utvářel způsob jeho reflexe. Filozofický personalismus, jehož představitelé jsou například E. Mounier, P. Ricoeur, J. Maritain, J. Lacroix ve Francii a M. Scheler, E. Steinová v Německu, zdůrazňuje jedinečnost každého člověka jako osoby, která žije ve společenství - od rodiny až po stát. Tento důraz měl význam především vzhledem ke dvěma protichůdným tendencím v chápání člověka - individualismu a kolektivismu.⁴ Jean Lacroix považuje personalismus spíše za jakousi anti - ideologii než za filozofii, která představuje reakci na buržoazní způsoby, fašismus, marxismus a další ideologie, které pohrdají osobou.⁵

³ Srov. DZIWIŚ, S. *Život s Karolem. Vzpomínky osobního sekretáře Jana Pavla II.* 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. s. 119.

⁴ Nejedná se zde o akademický problém, protože důsledky obou vyhraněných přístupů jsou kruté realistické zvláště v dějinách 20. století s hrůzami spáchanými nacionálním socializmem a komunizmem.

⁵ LACROIX, J. In: LEROY, G. *Le personalisme, associé à Emmanuel Mounier*. [internet] 5.7. 2001 [10. 3. 2012]. <<http://www.questionsenpartage.com/le-personnalisme-associ%C3%A9-%C3%A0-emmanuel-mounier>>.

O osobě mluvil již středověk⁶, novější filozofie však přináší především důraz na vztah k jinému člověku a také k Bohu, jako důležitý rozměr sebeuskutečnění osoby.⁷

Emmanuel Mounier, který je považován za zakladatele personalizmu, má za to, že personalizmem se rozumí „každá nauka, každá civilizace, která potvrzuje prvenství lidské osoby nad materiálními potřebami a kolektivními aparáty, které podporují její rozvoj“.⁸ Osoba má jedinečný osud a cíl, který je nadřazen blahu sociálního celku. Disponuje svobodou, která jí umožňuje volit a určovat svou cestu. Osoba je nesmrtelná a díky své nesmrtelnosti usiluje o naplnění, které jí přísluší. „Osoba nesmí být nikdy použita jako věc, jako pouhý účelový prostředek, ale má - jako předpoklad zachování své jednoty - přispívat společenství - a je-li to nutné - i s největšími obětmi včetně nasazení vlastního života.“⁹ Podle Mouniera je osoba jako taková cílem, má přednost před ekonomickými, politickými nebo jinými zájmy.¹⁰

Tímto směrem se ubírá i filozofická reflexe Karola Wojtyły/Jana Pavla II., který se k tomuto přístupu dostal skrze fenomenologii Maxe Schelera. Dříve než se seznámíme s tímto vlivem, podíváme se, jak v personalistické perspektivě chápe osobu sv. Tomáš Akvinský, jehož vliv je v papežově reflexi také přítomen. Na závěr této podkapitoly se vzhledem na téma této práce zaměříme na to, jak chápe personalistická filozofie ženu.

1.1.1 Vliv sv. Tomáše Akvinského

Dalším zdrojem personalizmu u Karola Wojtyły je filozofie a teologie sv. Tomáše Akvinského. S tomizmem a neotomizmem se seznámil Wojtyła především během svých studií v Krakově a v Římě.¹¹ I když personalismus jako směr vzniká až

⁶ Boethius - charakterizuje osobu jako „výjimečné bytí rozumové podstaty.“ BOETHIUS, *De duabis naturis et una persona Christi*, 3 (PL 64, 1345). In: VRÁNA, K. *Dialogický personalismus*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. s. 14.

⁷ Srov. CORETH, E. *Co je člověk?* 1. vyd. Praha: Zvon, 1994, s. 153.

⁸ MOUNIER, E. In: LEROY, G. *Le personalisme, associé à Emmanuel Mounier*.

⁹ BRUGGER, W. *Filosofický slovník*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994. s. 293.

¹⁰ Srov. MOUNIER, E. In: LEROY, G. *Le personalisme, associé à Emmanuel Mounier*.

¹¹ Srov. LETZ, J. *Kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy. I : Personalistické metafyziky*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2006. s. 149.

ve 20. století, Wojtyła ukazuje, že jeho principy jsou přítomné již v díle sv. Tomáše Akvinského.¹² Podle něho Tomáš Akvinský neredukuje osobu jenom na vědomí resp. na vědomí sebe, ale bere v úvahu i tělesnost a smyslovost. Hlavní roli hraje v tomistickém personalizmu rozum a vůle, ale tělesnost je považována za něco, co bytostně patří k člověku. Tento přístup rozvine později Jan Pavel II. ve své Teologii těla. Podle Tomáše je koncepce osoby ve vztahu k objektivnímu momentu pravdy, dobra a spravedlnosti. V moderní době se často přehnaně staví do popředí subjektivismus. Může vést často až k postoji – každý ať dělá co chce, pokud to druhým nevadí a pravda je chápána jako věc pragmatické dohody. Wojtyła se shoduje s Tomášovým porozuměním osobě, která je ve vztahu k objektivní pravdě, dobru a spravedlnosti, jejíž vůle je svobodná, může volit, ale stává se dobrou nebo zlou, podle toho jak volí. Na rozdíl od subjektivismu, vůle není něčím absolutním, není tou, která sama určuje co je dobré a co je zlé. Osoba se uskutečňuje ve vztahu k dobru, které sama chce. Důležité je však také to, že nestačí dobro jenom chtít, tedy souhlasit s tím, co je dobré, ale také chtít je dobře.¹³ Pokud by člověk chtěl něco dobrého, ale špatným způsobem, dobro zůstává nadále dobrem, ale člověk sám není dobrý. Například materiální zabezpečení rodiny: není možné dosáhnout ho špatným způsobem, i když cíl sám o sobě je dobrý. Člověka jako osobu buduje dobro, které chce a k jehož dosažení volí dobré prostředky. Stojíme zde také před tajemstvím křehkosti osoby jako té, která nikdy nemůže být vnímána jenom jako prostředek, ať už by byl cíl jakkoliv dobrý a vznešený. Tento přístup Jan Pavel II. ve svém pohledu na člověka (i ženu) střeží velmi pečlivě. Je pravdou, že sv. Tomáš Akvinský k pozvednutí důstojnosti ženy nepřispěl, poněvadž byl v otázce postoje k ženě „synem své doby“. Vycházel z tehdejšího antropologického i biologického poznání (např. se nevědělo nic o existenci vajíčka u ženy a mělo se za to, že veškerý podíl na plození je na straně muže, žena je pouze půdou) a byl dědicem Aristotelova pojetí ženy jako „méně dokonalé bytosti“.¹⁴ Nicméně Jan Pavel II. přebírá z Akvinského

¹² Srov. WOJTYŁA, K. Personalizm tomistyczny. *Znak*, 1961, roč. XIII, č. 83, s. 664. [internet] 5. 6. 1995 [12. 4. 2012]. <<http://www.miesiecznik.znak.com.pl/archiwumcyfrowe/60s/1961/083.pdf>>.

¹³ Srov. WOJTYŁA, K. Personalizm tomistyczny. *Znak*, 1961, roč. XIII, č. 83, s. 671.

¹⁴ Srov. Volek, P.: *Filozofia človeka podľa Tomáša Akvinského*. Katolícka univerzita v Ružomberku, 2003. s. 281 - 306. [internet] 20.5.2011 [12. 4. 2012]. <<http://katolik.kvalitne.cz/viera/teo/dog/002.html>>.

filozofie to, co zůstává aktuální, a v reflexi o ženě přijímá jiné vlivy a také jde svou vlastní cestou.

1.1.2 Vliv fenomenologie

Někteří myslitelé, kteří vycházeli z fenomenologie, byli zároveň představitelé personalizmu, nebo k němu měli blízko: např. M. Scheler, E. Steinová, P. Ricoeur. Fenomenologická metoda, jejíž zakladatelem je E. Husserl, patří k nejvýznamnějším metodám filozofického zkoumání ve filozofii 20. století. „Jméno *fenomenologie* pochází z řeckého *phainetai* (= ukazuje se, jeví se). Tím je zároveň dán i program fenomenologů: *K věcem samým!* Analyzovat, co se ukazuje. ...Fenomenologie je věda o *fenoménech*. Fenomén je především vše, co se ukazuje ve zkušenosti. Přitom může jít o *vnější* zkušenost, v níž jsou nám dány *vnější* věci... a o *vnitřní* zkušenost, v níž vnímáme to, co se děje v nás (přání, úzkosti, vjemy, předsudky).“¹⁵ Podle Husserla a jeho následovníků se filozofie „odlepila od každodenního života, a to dvěma způsoby. Empirikové omezili naše zkušenosti na vnímání údajů, dojmů, chemických sloučenin...Idealisté, kteří se snažili všechno *rozškatulkovat* do ideálních typů, forem či kategorií se nechali unést do světa abstrakce a subjektivismu.“¹⁶ K ilustraci těchto přístupů je možné použít situaci z běžného života: setkání chlapce s dívkou. Empirik bude analyzovat mozkovou chemii mladíka, který se dívá na hezkou dívku, naslouchá jí a dotýká se jí. Idealista projeví nepokoj nad vnitřním rozporem mezi mravním zákonem a touhami, které se zrodí při tomto setkání v mladíkově srdci. Fenomenolog se bude o tento zážitek zajímat jako o celek. Bude si klást otázku jaké jsou fyzické, psychologické a morální prvky, které na mladíka působí, a jaký je mezi nimi vztah? V čem je tato zkušenost jedinečná, co přikazuje v této chvíli rozum srdci a co tento zážitek vypovídá o lidském údělu jako takovém?¹⁷

Fenomenologie přilákala Karola Wojtyłu hlavně díky svému pohledu na věc jako na celek a zkoumání reality věcí takových, jaké jsou. Ve své habilitační práci si

¹⁵ ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. s. 48 - 49.

¹⁶ WEIGEL, G. *Svědék naděje. Autorizovaný životopis Jana Pavla II.* 2. vyd. Praha: Práh - Martin Vopěnka, 2005. s. 134.

¹⁷ Srov. NOVAK, M. „John Paul II.: Christian philosopher“. In: WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 148.

kladl otázku, jestli je možné vytvořit solidní filozofickou základnu pro mravní život na základě Schelerovy fenomenologie etiky hodnot.¹⁸ Hledání odpovědi ho vedlo k závěru, že některá Schelerova tvrzení jsou pro něho přijatelná a přínosná¹⁹, ale také v nich rozlišil určité tendence, které ho neuspokojily.²⁰ Přivedlo ho to k tvrzení, že „fenomenologie je důležitým nástrojem pro zkoumání různých dimenzí lidského poznávání.“²¹ Je třeba ji však zakotvit v obecné teorii, která je realistická a která je schopna obhájit schopnost člověka dostat se k pravdě věcí.²² Filozofický přístup Karola Wojtyły/Jana Pavla II. je možné tedy charakterizovat jako syntézu klasické aristotelovsko-tomistické filozofie a fenomenologické metody, a tím se přibližuje k personalizmu Mouniera a Maritaina.²³

1.1.3 Žena v personalistické filozofii

Z hlediska našeho tématu je přínosné seznámit se alespoň v krátkosti s pohledem na ženu v rámci personalistické filozofie. Jsou to pohledy, které, jak dále uvidíme, najdou své uplatnění v postoji Jana Pavla II. k tématu ženy.

Nejvýznamnější představitel personalizmu E. Mounier má za to, že tendence současného člověka (kterého charakterizuje jako spojení mentality „buržoazního“ kapitalizmu s náboženským farizejstvím) spočívá v tom, že považuje ženu za svůj majetek a říká: „moje žena, moje auto, moje země, cítíme v tom dobře, že to, co má pro něho cenu, není žena, auto, země, ale vydatné vlastnění...obklopuje se krásnými věcmi, ke kterým patří i žena, tedy věcmi příjemnými“.²⁴ Žena je tímto zpředmětněním ponížována. Podle Moniera tento trend, navíc posílený předsudky

¹⁸ Srov. WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 134.

¹⁹ Souhlasil s Schelerovým tvrzením, že „mezi lidské intuice pro pravdu věcí patří rovněž jistá „znalost srdce“, jež není ničím jiným než opravdovým věděním.“ WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 135. Přijal také jeho důraz na sympatii a empatii, které nutně vyžadují kontakt s druhou osobou. Srov. *Tamtéž*.

²⁰ Podle něho Scheler situuje morálku mimo lidský svět a také příliš emocionalizuje poznání a vědomí, což oklešťuje portrét lidské osobnosti. Srov. WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 135.

²¹ WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 135.

²² Srov. *Tamtéž*.

²³ Srov. FULA, M. *Antropológia ženy a náuka Jana Pavla II.* 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 2004. s. 127 - 128.

²⁴ MOUNIER, E. *Révolution personaliste et communautaire*, I, page 560. In: DI NICOLA, G. P. *Mounier et la condition féminine*. 21 s. [internet] 12. 12. 2006, revize 5. 3. 2009 [12. 3. 2012]. <<http://www.laici.va/content/dam/laici/documenti/donna/culturasocieta/francois/mounier-et-la-condition-feminine.pdf>> .

pohanského starověku, i v postoji křesťanů není výjimkou. Tvrdí, že definice ženy jsou z velké části dílem celibátního kléru a křesťanských myslitelů, kteří žijí a přemýšlí ve světě, který je od antiky ovládaný muži.²⁵ Mounier však zároveň podtrhuje osvoboditelský charakter křesťanského poselství.

Podle něho antifeministická kultura přetrvává ve třech základních tendencích: První se týká přesvědčení, že „podstatné duchovní povolání pro ženu spočívá v plnění domácích úloh“ a manželství pro ženu představuje „cestu zapomenutí na sebe, v pokorném a každodenním zbožňování manžela a svých dětí, kterých touží mít hodně“.²⁶ Druhá negativní tendence vidí v ženě pokušení ke hříchu, svůdkyni. Redukuje ženu na předmět sexuální žádostivosti, kterou vyvolává u muže a jeho za tuto žádostivost zbavuje odpovědnosti. V tomto pohledu je ženina důstojnost zachráněna jediné dvěma možnými stavy: dobrovolným panenstvím a početným mateřstvím.²⁷ Třetí tendence křesťanské kultury připisuje ženě, protože byla stvořena z mužova žebra, „umenšenou přirozenost, která je podřízena mužské přirozenosti a svou podstatou určena k tomu, aby jí sloužila jako nástroj“.²⁸

Na první a druhou tendenci reaguje Mounier postojem, který nepřipouští identifikaci osoby s její rolí nebo funkcí. Říká: „Vždy, když vnucuji živému člověku, aby se identifikoval s jednou ze svých funkcí nebo když se k němu fakticky chovám tak, že ho na ni redukuji, prohřešuji se vůči osobě. Když redukuji ženu na její domácí funkci, nebo její erotickou funkci, nebo dokonce na její nejvyšší funkci, kterou je mateřství, aniž bych si položil otázku o jejím duchovním povolání, které jí náleží...hřeším proti osobě...redukuji ji na stav předmětu a nástroje“.²⁹

Třetí tendenci čelí Mounier poukazem na rovnost a zároveň rozdílnost muže a ženy. Naléhá na řešení otázky ženy a ženství, protože si uvědomuje, že budoucnost lidstva závisí na tom, jak se vyřeší otázka statutu osoby a pochopení její dialogičnosti,

²⁵ Srov. MOUNIER, E. *La femme chrétienne dans la pensée chrétienne*, v *Esprit* 5/45 (1936), s. 396 - 397. In: FULA, M. *Antropológia ženy...*, s. 71.

²⁶ MOUNIER, E. *La femme chrétienne dans la pensée chrétienne*, s. 393. In: FULA, M. *Antropológia ženy...*, s. 71.

²⁷ Srov. MOUNIER, E. *La femme chrétienne dans la pensée chrétienne*, s. 400. In: FULA, M. *Antropológia ženy...*, s. 71.

²⁸ MOUNIER, E. *La femme chrétienne dans la pensée chrétienne*, s. 401. In: FULA, M. *Antropológia ženy...*, s. 71.

²⁹ MOUNIER, E. *Il personalismo e cristianesimo*, s. 51-52. In: FULA, M. *Antropológia ženy...*, s. 183.

kteřá zahrnuje rozdílnost a zároveň rovnost. Podle něho jenom interdisciplinářní úsilí může vést k novému modelu ženy a následně pomoci vybudovat novým způsobem vztah mezi mužem a ženou, který byl až do nynějška prožíván v termínech nadřizenost/podřizenost. Křesťanská inspirace, která orientuje filozofickou interpretaci personalizmu, vychází ze stvoření muže a ženy k obrazu Boha, který je pluralitou tří osob sjednocených v lásce. Každý pokus negovat rozdílnost pod záminkou rovnosti, stejně jako negovat rovnost pod záminkou odlišnosti, je výrazem úpadku myšlení a prozrazuje línost ducha vstoupit do rizika paradoxu. Budoucnost je v uznání hodnoty rovnosti a odlišnosti.³⁰ Mounier představuje koncepci osoby - muže i ženy „jako *bytí ve vztahu* podle svého základu a vzoru, kterým je Trojjediný Bůh, jenž se zjevuje jako dialogické bytí a jehož podstata spočívá v sebedarování jednak *dovnitř* a jednak *navenek* Trojice“.³¹

Ve stejném duchu se vyjadřuje Edit Steinová jako představitelka německé fenomenologie, která říká, že dva rozdílné způsoby bytí člověka odkazují na trojjedinnost Stvořitele a na jeho podstatnou charakteristiku lásky: „musí být alespoň dva, aby existovala láska.“³² Steinová považuje za první úkol ženy manželství a mateřství, ale toto povolání neabsolutizuje, podotýká, že žena může být povolána ke specifickému kulturnímu dílu nebo k zasvěcenému životu. Všechna tato povolání korespondují s obdarováním ženy.³³

1.2 Kristova slova a postoje - norma vztahu k ženě

Do správného pohledu na ženu se nyní nechme uvést slovy Jana Pavla II., který říká: „K uznání důstojnosti ženy nás přivádí navzdory rozmanitým historickým vlivům sám rozum, který postihuje Boží zákon vepsaný do srdce každého člověka. Ale především je to Boží slovo, které nám umožňuje jasně poznat radikální antropologický základ důstojnosti ženy tím, že nám jej ukazuje jako součást Božího

³⁰ Srov. DI NICOLA, G. P. *Mounier et la condition féminine...*, s. 15.

³¹ DI NICOLA, G. P. *Mounier et la condition féminine...*, s. 19.

³² STEIN, E. *La donna*, s. 204. In: FULA, M. *Antropológia ženy...*, s. 74.

³³ Srov. FULA, M. *Antropológia ženy...*, s. 75.

plánu s lidstvem.“³⁴ Jinými slovy, to, že žena má svou důstojnost a jakákoli její diskriminace je neomluvitelná, to dá zdravý rozum (k tomu nás přivede i poctivé filozofické uvažování, jak jsme to naznačili v předcházející části), ale máme ještě něco spolehlivějšího, a sice Boží slovo, a především evangelium, které je pro papeže a celou církev hermeneutickým klíčem k výkladu celého Zjevení (srov. DV 2).

„Z Kristových slov i jednání, která jsou pro církev normou, jednoznačně vyplývá, že v rovině vztahů ke Kristu neexistuje žádný rozdíl. V této rovině není už rozdíl... mezi mužem a ženou.“³⁵

Pro Jana Pavla II. je tedy Ježíšův pohled na ženu a jeho přístup k ní směrodatný. V jednom ze svých listů adresovaným kněžím, zve papež své spolubratry, aby si vyprošovali „*schopnost vytvářet správné vztahy k ženám* a postoj, který vůči nim měl *samotný Ježíš Nazaretský*.“³⁶ Podle Jana Pavla II. musí kněz „pochopit až k nejhlubším základům, co nám zamýšlel Kristus říci, když hovořil se Samaritánkou,... když bránil cizoložnici,...když vydává svědectví o ženě, které byly odpuštěny hříchy, protože hodně milovala,...když hovoří s Marií v Betánii,...a když konečně právě ženám jako prvním zvěstuje velikonoční dobrou zprávu o svém vzkříšení.“³⁷ „Pochopit až k nejhlubším základům“ Ježíšův postoj k ženě není pro Jana Pavla II. jen výzvou pro druhé, ale především klíčem k jeho vlastnímu nazírání na tajemství ženy, které se pak promítá do jeho hlásání, pastorační i osobního života. Podívejme se nyní na pestrou paletu interakcí mezi Ježíšem a ženami v evangeliu, které předkládá našemu duchovnímu zraku Jan Pavel II. jako cestu pravého osvobození ženy v uzdravujícím pohledu Krista.³⁸

³⁴ JAN PAVEL II, *List ženám* (z 29. 6. 1995). č. 6. [internet] 30. 8. 1999 [6. 3. 2012]. <<http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/List-Jana-Pavla-II-zenam-1995.html>>. Dále jen LŽ.

³⁵ JAN PAVEL II, *Christifideles laici*. Posynodální apoštolský list *O povolání a poslání laiků v církvi a ve světě* (z 30. 12. 1988). Praha: Zvon, 1996. č. 50. Dále jen CHL.

³⁶ JAN PAVEL II, *List kněžím* z 31. března 1988. č. 5. U nás vyšlo knižně, sestavil: SAPIENZA, L. *Největší láska. Eucharistie a kněžství. Listy Jana Pavla II. k Zelenému čtvrtku (1979 - 2005)*. Vytiskeno pro vnitřní potřebu římskokatolické církve v ČR, 2006.

³⁷ *Tamtéž*.

³⁸ Jedná se o různé situace z evangelií, ve kterých se setkává Ježíš se ženami, které papež popisuje v *Mulieris dignitatem* č. 12. - 16.

1.2.1 Ženy v evangeliu

Ježíšův postoj k ženám je podle papeže „svrchovaně prostý, a právě proto mimořádný, vidíme-li ho na pozadí jeho doby. Vyznačuje se velkou průzračností a hloubkou. Různé ženy se objevují během poslání Ježíše Nazaretského a setkání s každou z nich je potvrzením „nového života“ podle evangelia.“³⁹

Ježíš se v evangeliích setkává s ženami různého věku i stavu. Často potkává ženy postižené nemocí nebo trápením (např. Šimonova tchyně - Mk 1,30; žena, trpící krvotokem - Mk 5, 25-34; Jairova dcera - Mk 5, 41; vdova z Naimu - Lk 7, 13; atd.) a on je uzdravuje, navrácí do vztahů a do života. V těchto setkáních někdy zvláště obdivuje jejich víru. Např. u Kananejky, která s mateřskou naléhavostí, s velkou pokorou a vírou prosí o uzdravení své dcery, Ježíš zvolá: „Ženo, veliká je tvá víra! Staň se ti, jak si přeješ“ (Mt 15, 28).

Evangelisté také naznačují přítomnost vícero žen v Ježíšově doprovodu, které s ním putovaly a staraly se o něj (srov. Mt 27, 55-56; Mk 15, 40-41; Lk 8, 1-3).⁴⁰ Rabíni té doby měli své učedníky, kterými mohli být jenom muži.

Také titul „syn Abrahamův“ se v celé bibli vztahoval jen na muže. Když Ježíš osloví sehnutou ženu „dcera Abrahamova“ (Lk 13, 16) už jenom tím přináší naprostou novost do konvencí své doby.⁴¹ Můžeme tedy spolu s Janem Pavlem konstatovat, že „v celém Ježíšově učení a jednání nenajdeme nic, v čem by se zračila diskriminace ženy, příznačná pro jeho dobu. Naopak, *jeho slova a jeho činy vyjadřují vždycky ohleduplnost a úctu jaká náleží ženě*. ...jeho způsob hovoru o ženách a se ženami, i způsob zacházení s nimi, je něčím zcela novým vzhledem k tehdejšímu vládnoucím zvyklostem.“⁴²

³⁹ JAN PAVEL II, *Mulieris dignitatem*. Apoštolský list *O důstojnosti a povolání ženy* (z 15. 8. 1988). Praha: Zvon, 1992. č. 12. Dále jen MD.

⁴⁰ „Všichni evangelisté používají singulár, vztahují tuto službu na osobu Ježíše: „provázely ho a staraly se o něj...“ Jenom Lukáš používá plurál: „staraly se o ně...“, ale jiná varianta rukopisu této části potvrzuje singulár. Není to bezvýznamné. Cítíme v tom, že apoštolové váhají říct, že ženy tam nebyly pro službu společenství, ale aby následovaly samotného Ježíše, z toho samého důvodu jako apoštolové. To se jim určitě jevilo naprosto nové a výjimečné!“ BLAQUIÈRE, G. *Milost' byt' ženou* 1. vyd. Bratislava: Serafín, 2001. s. 121.

⁴¹ Srov. MD č. 13.

⁴² MD č. 13.

Podle papeže tento přístup ještě více vynikne, když se Ježíš setkává s ženami - hříšnicemi.⁴³ Vidíme to při setkání se Samařankou (srov. Jn 4, 7-27), s veřejnou hříšnicí při hostině v domě farizejově (srov. Lk 7, 37-47) a velmi plasticky v setkání se ženou přistiženou při cizoložství (srov. Jn 8, 3-11). Právě na této poslední situaci ukazuje Jan Pavel II. spásonosnou novost Ježíšova přístupu: „Ježíš zde vstupuje do *konkrétní a dějinné situace ženy*, to je do situace, *zatížené dědictvím hříchu*. Toto dědictví je vyjádřeno mimo jiné zvyklostí, která diskriminuje ženu ve prospěch muže a která je zakořeněna i v ní.... Nakonec jí řekne: *“Už nehřeš.”* Ale nejdřív *vzbudí vědomí hříchu* v mužích, kteří na ni žalují, aby ji mohli ukamenovat.“⁴⁴ Papež má za to, že Ježíš dává žalobcům najevo, že tato žena se svým hříchem je také a především potvrzením jejich přestupků, jejich „mužské“ nespravedlnosti. Tuto evangelijní scénu pak aplikuje na nesčetné situace každé doby, kdy je žena opuštěna a vydána se „svým hříchem“ napospas veřejnému mínění, zatímco za tímto „jejím hříchem“ se skrývá také muž, jehož hřích uniká pozornosti a je pominut mlčením. Za tento hřích pak platí žena a platí za něj sama.⁴⁵ Podle Jana Pavla II. se v málokterých momentech projevuje Ježíšova moc - moc pravdy - vzhledem k lidskému svědomí tak, jako v této události (srov. Jn 8, 3-11).⁴⁶

„Kristův způsob jednání, evangelium jeho skutků a jeho slov, je jeden souvislý *protest* proti tomu, co uráží důstojnost ženy. Proto ženy, které jsou v Kristově blízkosti, objevují samy sebe v pravdě, které on *učí* a kterou *koná*, i když je to pravda o jejich „hříšnosti“. Cítí, že *“tato pravda je osvobozuje”*, že je vrací jim samým. Cítí, že jsou milovány *“věčnou láskou”*..., která má přímý výraz v samotném Kristu.“⁴⁷

Dalším důležitým aspektem Ježíšova přístupu k ženám, který jsme již naznačili při zmínce o přítomnosti žen v jeho průvodu, je cesta uřednictví, kterou ženám nabízí. Evangelia zaznamenávají rozhovory Ježíše se ženami, ve kterých zazní ty nejdůležitější pravdy o jeho osobě a poslání: např. rozhovor se Samařankou (srov. Jn 4, 7-26), rozhovory s Lazarovými sestrami Martou a Marií (srov. Lk 10, 38-42),

⁴³ Srov. MD č. 13.

⁴⁴ MD č. 14.

⁴⁵ Srov. MD č. 14.

⁴⁶ Srov. MD č. 14.

⁴⁷ MD č. 15.

zvláště důležitý rozhovor s Martou před vzkříšením Lazara, ve kterém zazní nejhlubší pravdy zjevení a víry (srov. Jn 11, 20-28).

„Kristus mluví se ženami o Božích věcech a ony je chápou. Je to opravdový ohlas v mysli a srdci, odpověď víry. A Ježíš vyslovuje uznání a obdiv nad touto odpovědí, vyloženě „ženskou“...Někdy dává za příklad tuto živou víru, prodchnutou láskou: bere si tedy pro své učení *podnět z této ženské odpovědi mysli a srdce*.“⁴⁸ (Např. Lk 7, 47 nebo Mt 26, 1-13).

Tuto část zakončíme pohledem na přítomnost žen v průběhu velikonočních událostí, které představují vrchol Ježíšova života. Když Ježíš umíral na kříži, nezůstal při něm kromě Jana nikdo z jeho učedníků. Podle svědectví evangelií stály pod křížem především ženy (srov. Jn 19, 25; Mt 27, 55). „Jak je vidět, v této nejtvrdší zkoušce víry a věrnosti se ženy ukázaly silnější než apoštolové. V těchto chvílích nebezpečí ty, které „mnoho milují“, dokážou přemoci strach.“⁴⁹ Jsou to také ženy, které nacházíme první u hrobu, jako první zjišťují, že hrob je prázdný a jako první slyší zprávu o tom, že Ježíš je vzkříšen! Jako první mu objaly nohy a jako první jsou vyzvány, aby oznámily pravdu o jeho vzkříšení apoštolům (srov. Lk 24, 1-6; Mt 28, 1-6; Mk 16, 1-6). Marie Magdalská byla v tradici církve nazvána „apoštolkou apoštolů“, protože podle Janova evangelia (srov. Jn 20, 11-18) byla očitou svědkyní vzkříšeného Krista, a to ještě před apoštoly a ona první vydává apoštolům svědectví o Kristově zmrtvýchvstání.⁵⁰ Podle Jana Pavla II. je tato událost v jistém smyslu korunou tvrzení, že „Kristus svěřil božské pravdy ženám stejně jako mužům.“⁵¹ Muž i žena jsou schopni stejnou měrou přijímat pravdu a lásku v Duchu svatém. Tato rovnost, však podle papeže neznamena popření odlišnosti. Působení Ducha svatého zachovává pravdu a originálnost každé osoby, jak ženy tak muže. Žena se tak stává svým vlastním způsobem (a to stejně platí pro muže) živým nositelem nenahraditelným svědkem „velkých Božích děl“.⁵²

⁴⁸ MD č. 15.

⁴⁹ MD č. 15.

⁵⁰ Srov. MD č. 15. - 16.

⁵¹ MD č. 16.

⁵² Srov. MD č. 16.

1.2.2 Návrat k počátku

Odvolávání se se na biblický „počátek“ je pro Jana Pavla II. typický způsob, kterým opakovaně odhaluje pravdu o člověku - muži a ženě - ve světle Božího stvořitelského záměru.⁵³ Inspiraci k tomu nachází ve slovech samotného Krista, který věděl, co je v nitru člověka, protože byl svědkem věčného plánu, který Bůh s člověkem měl, když ho stvořil podle svého obrazu a své podoby. V rozmluvě o manželství a jeho nerozlučitelnosti odkáže Ježíš v debatě své partnery - zákoníky, na „počátek.“ Jedná se o otázku, zda muž má právo rozvést se s manželkou z libovolného důvodu (srov. Mt 19,3), jde tedy v posledku o právo ženy - o její postavení v manželství, její důstojnost. Zákoníci zastávají názor, že Mojžíšův zákon je na jejich straně: „Mojžíš nařídil dát ženě rozlukový list a rozvést se s ní“ (Mt 19,7)⁵⁴. Ve svém výkladu této situace poukazuje papež na to, že „Kristus nepřijímá diskuzi na úrovni, na kterou ji chtějí přivést jeho protivníci, v jistém smyslu neschvaluje dimenzi, kterou se oni snaží dát celému problému. Vyhne se tomu, aby se zapletl do právně - kazuistických sporů, a naopak se dvakrát odvolá na „počátek“. Tím jasně odkazuje na knihu Genesis,...a právě z oněch slov pradávného zjevení Kristus vyvozuje závěr...“⁵⁵ Ježíš připomíná stvoření člověka jako muže a ženy a skutečnost, že oba byli stvořeni podle Božího obrazu a podoby. Proto, když „muž opustí otce a matku a připojí se ke své ženě“, takže jsou dva „v jednom těle“, zůstává v platnosti zákon, pocházející od samotného Boha: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ (Mt 19,6). Ježíš sleduje jistý cíl: vrátit zákoníky k původnímu Božímu záměru, který je nadřazen Mojžíšovu zákonu, jenž byl dán jako ústupek tvrdosti jejich srdce (srov. Mt 19,8).

⁵³ Srov. JAN PAVEL II, *Teologie těla. Katecheze o lidské lásce podle Božího plánu*. 3. vyd. Praha: Paulinky, 2006. str. 23. (Dále jen *Teologie těla*), MD č. 12., JAN PAVEL II, *Dopis rodinám* z 2. 2. 1994. Praha: Sekretariát české biskupské konference, 1994. č. 6.

⁵⁴ Srov. MD č. 12. Tento Mojžíšův zákon znamenal v době polygamie pro ženu určitou ochranu a umožňoval jí znovu se vdát. Propuštěnou ženu, ženu znovu vdanou a propuštěnou podruhé nebo vdovu po druhém manželovi si první manžel nemohl znovu vzít (srov. Dt 24, 2-4). Zákon takhle ženu chránil, aby nebyla jakousi hříčkou pro rozmary mužů. Mojžíšův zákon tedy představoval jistý pokrok oproti volné praxi a vymezoval ženě alespoň minimum legální existence. Srov. BLAQUIÈRE, G. *Milost' byt' ženou...*, s. 28.

⁵⁵ *Teologie těla*, s. 23 - 24.

Jan Pavel II. tedy shrnuje: „Zásada tohoto ”ethosu“, který byl od počátku vepsán ve skutečnosti stvoření, je nyní potvrzena Kristem oproti té tradici, která znamenala diskriminaci ženy. Podle této tradice muž ”vládl“ bez dostatečného ohledu na ženu a její důstojnost, jakou určil ”*ethos*“ stvoření za základ pro vzájemné vztahy dvou osob spojených v manželství. Tento ”ethos“ připomínají a *potvrzují* Kristova slova: je to ”ethos“ evangelia a vykoupění.“⁵⁶

1.2.3 Překonání patriarchálního obrazu Boha

Ve svých podobenstvích si pro objasnění charakteristik Božího království volí Ježíš stejně tak obrazy ze života mužů i žen (např. Mt 13, 33; Mt 13, 45 atd.). Dokonce sám sebe přirovnává „nejenom k dobrému pastýři, ale i k matce kvočně, která pod svá křídla shromažďuje kuřátka, do svého lidství úplně integroval ženský prvek.“⁵⁷

Jedno z nejznámějších podobenství, kterým zjevuje povahu milosrdenství nebeského otce je bezpochyby podobenství o marnotratném synu (srov. Lk 15, 11-32). V jeho stínu zůstává neméně důležité podobenství o ztracené minci (srov. Lk 15, 8-10), které přirovnává lásku nebeského otce k ženě, která hledá ztracenou stříbrnou minci. Na první pohled možná není na tomto podobenství nic výrazně výmluvného - v porovnání s návratem ztraceného syna je nalezení zatoulané mince maličkost. Pokud si však přece jenom Kristus posloužil tímto obrazem, chtěl jím o svém Otci zjevit něco jedinečného, a to právě prostřednictvím ženy v podobenství. Žena ví, že má v domě ztracený poklad a udělá všechno proto, aby jej našla: rozsvítí lampu, zamete dům, pečlivě hledá, dokud minci nenalezne (srov. Lk 15, 8). „Tato žena ukazuje, kam až jde Boží srdce, které touží po tom, aby se nic venku ani uvnitř neztratilo... . Když Bůh dělá velký úklid - v církvi - není to úklid pro úklid, ale proto, aby našel ztracený poklad ve svém domě. Žena se ve své péči o to, aby nic nevyšlo nazmar, stává obrazem Otce Milosrdenství..., který nechce nic ztratit, ale všechno zachránit, dokonce i to, co by se zdálo nejméně významné.“⁵⁸

⁵⁶ MD č. 12

⁵⁷ FULA, M. *Antropológia ženy...*, s. 35.

⁵⁸ BLAQUIÈRE, G. *Milost' byť ženou...*, s. 116.

Tento příklad z evangelií jsme vybrali proto, že výborně koresponduje s přístupem Jana Pavla II. k biblickému textu. Když ve své encyklice *O Božím milosrdenství* hledá biblickou odpověď na to, co je milosrdenství ve své podstatě, učiní dvoustránkovou poznámku, ve které se dovídáme, že „pro definici Božího milosrdenství používají texty Starého zákona především dva výrazy, v nichž každý má co do obsahu jiné zabarvení. Především je užíváno slovo *hesed*,... a druhé slovo, které...slouží k označení milosrdenství, je *rahamim*. Jistým způsobem se liší od významu slova *hesed*. Zatímco *hesed* zdůrazňuje rysy věrnosti vůči sobě samému a závazek zodpovědnosti za svou vlastní lásku (což jsou v jistém smyslu vlastnosti jakoby mužské), pak *rahamim* už svou etymologií ukazuje na lásku mateřskou (*reham* znamená matčino lůno). Může být označena jako láska dávaná zcela zdarma a bez jakékoliv zásluhy,... Je to jakoby „ženská“ obměna oné mužské věrnosti vůči sobě samému, označované slovem *hesed*.“⁵⁹ Poté Jan Pavel II. uvádí příklady některých proroků, zvláště Izaiáše (Iz, 49, 15), kteří Hospodinovu lásku popisují jako lásku s mateřskými rysy.⁶⁰ Nyní se dostáváme k tomu, co Jan Pavel II. nazývá „antropomorfická mluva bible“⁶¹. Tato připisuje Bohu jak mužské tak ženské vlastnosti, z čehož lze podle Jana Pavla II. vyvodit, že muž i žena jsou stvořeni podle Božího obrazu a podoby. Bůh je tedy také do jisté míry „podobný člověku“ a může být člověkem poznáván na základě této podobnosti. Tato podobnost, má však své hranice a biblické zjevení říká, že „je sice „podobnost“ mezi člověkem a Bohem, ale ještě zásadněji, že je mezi nimi „nepodobnost“, která dělí celé stvoření od Stvořitele.“⁶² Toto musíme mít na mysli, když nalézáme v Písmu (zvláště ve Starém zákoně) připisování „mužských“ nebo „ženských“ vlastností Bohu.⁶³ Aplikace tohoto principu má důsledky i pro pochopení Božího otcovství. Jan Pavel II. poukazuje na to, že k vnitřnímu životu Božímu patří tzv. „věčné plození“ - předávání života, které ovšem nevykazuje ani mužské ani ženské tělesné vlastnosti, ale je zcela božského rázu. Proto i Boží otcovství je prosté mužských tělesných známek, které

⁵⁹ JAN PAVEL II, *Dives in misericordia*. Encyklika *O Božím milosrdenství* (z 30. 11. 1980). Praha : Zvon, 1996. v č. 4. poznámka č. 52. (Dále jen DIM).

⁶⁰ Srov. *Tamtéž*.

⁶¹ *MD* č. 8.

⁶² *Tamtéž*.

⁶³ Srov. *Tamtéž*.

jsou otcovství lidskému vlastní. Z toho analogicky vyplývá, že jak lidské otcovství tak i mateřství nesou v sobě podobnost s božským „plozením“ a „otcovstvím“, které je v Bohu.⁶⁴

Z hlediska pohledu na ženu má tento přístup důležité následky: patriarchální obraz Boha, a z něho odvozená nadřazenost toho, co je „mužské“ nad tím, co je „ženské“, je neudržitelný a při aplikování tohoto přístupu neobstojí.

1.3 Životní okolnosti, vztahy a postoje k ženám

V této části bychom rádi vykreslili, alespoň v hrubých rysech Jana Pavla II. jako člověka, který má svůj vlastní životní příběh vytvářen jeho jedinečnou osobností, jeho vztahy a okolnostmi života. Jsme si vědomi toho, že popsat výstižně ve svém lidství a vztazích tak bohatou postavu, jakou je Jan Pavel II., není v našich možnostech. Přece jenom se pokusíme nahlédnout do studnice jeho osobního života, a to zvláště skrze jeho vlastní výpovědi a svědectví těch, kdo ho znali, abychom mohli lépe pochopit poselství, které nás v této práci zajímá. Vzhledem na naše téma se tedy zaměříme především na jeho vztahy a postoje k ženám. Nejdříve se alespoň v krátkosti seznámíme s jeho osobní mariánskou úctou, která je nepopíratelně charakteristickým prvkem tohoto papeže a pokud bychom ji ignorovali, těžko bychom pochopili jeho pohled na ženu jako takovou.

1.3.1 Mariánská úcta

Jan Pavel II. vzpomíná, že tradiční úctu k Matce Boží získal v rodině a ve wadowické farnosti. Jako dítě se zastavoval ve farním kostele, kde visel obraz Panny Marie Ustavičné pomoci, který byl také spjat s tradicí karmelitánského škapulíře. Karmelitáni měli ve Wadowicích „na kopci“ svůj klášter a Karol Wojtyła, když mu bylo asi deset, dostal škapulíř Madony Karmelu. Od té doby ho nosil stále.⁶⁵

⁶⁴ Srov. MD č. 8.

⁶⁵ Srov. JAN PAVEL II, *Dar a tajemství*. 1. vyd. Praha: Nové město, 1997. s. 36.

Důležité místo, které utvářelo jeho vztah k Matce Boží, byla Kalwarie Zebrzydowska. Jak sám papež říká: „jednou ze zvláštností tohoto oblastního poutního místa je, že není jen mariánské, ale také hluboce kristocentrické. A poutníci, kteří sem přicházejí, vykonají nejdříve...křížovou cestu, na níž člověk prostřednictvím Marie znovu najde své místo po Kristově boku. ...Úcta k Panně Marii byla u mne od nejtělejšího dětství spjata s úctou ke Kristu. K tomu mě vychovávalo právě poutní místo Kalwaria.“⁶⁶

Ve svém životě prošel Wojtyła obdobím, kdy jakoby „zpochybňoval svou úctu k Marii v domněnku, že příliš vzrůstá a ohrožuje svrchovanost úcty, jaká patří Kristu.“⁶⁷ V této krizi mu pomohlo učení Ludvíka Grignona z Monfortu, díky kterému pochopil, že pravá mariánská úcta vede ke Kristu a je zakořeněna v trinitárním tajemství a ve vtělení Božího slova.⁶⁸ Sám tuto zkušenost komentuje: „Tak jsem vědomě znovu objevil mariánskou zbožnost a tato vyžrálá forma úcty k Boží matce mě provází životem: jejími plody jsou encyklika *Redemptoris Mater*... a *Mulieris dignitatem*...“⁶⁹ Tuto souvislost mezi vztahem k Marii a svým postojem k ženě Jan Pavel II. výslovně zdůrazňuje, když říká: „Mariánská úcta není jen určitou formou uctívání nebo zbožnosti, ale také jistým *způsobem chování*. Je to *chování k ženě jako takové*.“⁷⁰ Úcta k Marii a také ovzduší doby, ve které byl vychován, vyznačující se úctou k ženě, zejména k ženě - matce, v něm rozvíjela respekt a úctu ke všem ženám.⁷¹ Proto nepřekvapí, když řekne: „Vše, co jsem na toto téma napsal v *Mulieris dignitatem*, jsem v sobě nosil od mládí a v určitém smyslu už od dětství.“⁷²

Stanisław Dziwisz, osobní sekretář Jana Pavla II., ve svých vzpomínkách na papeže říká, že svou podporu a úctu k ženám nevyjádřil jenom v dokumentu *Mulieris dignitatem*, ale i v řadě dalších, a dodává: „...rád bych uvedl, že úctu k ženám projevoval především svým chováním k nim, plným citlivých gest, na svých cestách a při různých setkáních.“⁷³

⁶⁶ JAN PAVEL II, *Překročit práh naděje*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Tok, 1995.s. 184 - 185.

⁶⁷ JAN PAVEL II, *Dar a tajemství...*, s. 37.

⁶⁸ Srov. JAN PAVEL II, *Dar a tajemství...*, s. 37.

⁶⁹ JAN PAVEL II, *Překročit práh naděje...*, s. 184.

⁷⁰ JAN PAVEL II, *Překročit práh naděje...*, s. 186.

⁷¹ Srov. *Tamtéž*.

⁷² JAN PAVEL II, *Překročit práh naděje...*, s. 186.

⁷³ DZIWISZ, S. *Život s Karolem...*, s. 119.

1.3.2 Životní přátelství

Jeho úcta k ženě měla však i své osobní a velmi hluboké vyjádření v přátelstvích s konkrétními ženami, z nichž některá ho provázela celý život. Jedním z takových je nepochybně přátelství s Wandou Póltawskou.⁷⁴ Do bohatství tohoto jedinečného vztahu můžeme nahlédnout díky korespondenci a deníku autorky, které vyšly knižně, u nás pod názvem *Deník přátelství*. Wojtyła a Póltawská se setkali v době, kdy ona pracovala jako lékařka na psychiatrickém oddělení a prožívala svou životní krizi, umocněnou prožitým traumatem koncentračního tábora a nemožností najít někoho, kdo by její vnitřní stav pochopil⁷⁵: „nemohla jsem najít vlastní koncepci člověka takovou, která by mi umožnila všemu porozumět a najít sebe samu.“⁷⁶ Karol Wojtyła působil jako kněz ve farnosti sv. Floriána v Krakově, mimo jiné také jako duchovní pastýř lékařů a studentů medicíny. Jejich první setkání proběhlo při zpovědi, na kterou Póltawská vzpomíná: „Pamatuji si pocit neuvěřitelné úlevy, že existuje někdo, kdo konečně chápe.“⁷⁷ Wojtyła se stal jejím zpovědníkem a duchovním vůdcem na dlouhé a velmi plodné období jejího života a krůček po krůčku jí pomáhal najít sebe samu a porozumět sobě i druhým v Kristu.⁷⁸ Tímto dlouholetým vedením i on sám duchovně rostl a nechával se formovat jejím vnímáním světa.⁷⁹

Za pozornost stojí i forma jeho duchovního vedení: „Bratr“ (tak Póltawská Karola Wojtyłu nazývala, tak se i on sám podepisoval ve svých dopisech) zadával témata k rozjímání a úkoly, které se většinou vztahovaly k liturgii a ke mši sv.

⁷⁴ Wanda Póltawská se narodila v Lublinu v r. 1921. Během druhé světové války prožila čtyři roky v koncentračním táboře v Ravensbrücku, kde byla pokusně operována německými lékaři (fyzické bolesti jako následek ji provázely celý život). Po válce vystudovala medicínu na Jagelonské universitě v Krakově a v r. 1947 se vdala za Andrzeje Póltawského. Mají spolu čtyři dcery a v současnosti osm vnoučat. Pracovala na psychiatrickém oddělení, angažovala se v poradenství, přednášela pastorální medicínu. V r. 1967 založila Institut teologie rodiny na Papežské akademii v Krakově a 33 let ho vedla, školila zde manžele i kněze. Oblastí její činnosti je kromě služby rodině i pastorece mezi zdravotníky. V r. 1994 byla jmenována členem Papežské akademie pro život a spolu s manželem jsou také členy Papežské rady pro rodinu. Je známa jako autorka mnoha knih: např. *A bojím se snít* (vzpomínka na lágr v Ravensbrücku), *Příprava na manželství*, *Po proudu a proti proudu*, *Aby byla rodina silná Bohem...* Srov. PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství. Korespondence mezi Wandou Póltawskou a Karolem Wojtyłą*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2011. s. 641 - 643.

⁷⁵ Srov. PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 32 - 35.

⁷⁶ PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 36.

⁷⁷ PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 41.

⁷⁸ Srov. PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 36.

⁷⁹ Srov. MICHALIK, J. z předmluvy in: PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 5.

Póltawská zapisovala svá rozjímání a posílala je „bratrovi“, který pak na okraj napsal své poznámky.⁸⁰ Vedl ji k intenzivnímu modlitebnímu životu a poctivé práci na sobě. Důležitou součástí tohoto vztahu bylo každoroční prázdninové putování Karola Wojtyły a manželů Póltawských po horách⁸¹. Tady společně prožívali hodiny sdílení, modlitby, radosti z krásy přírody a společné četby. Póltawská vykonávala funkci lektora. Po letech vzpomíná: „Během letního putování „bratr“...i můj manžel Andrzej nosili v batohu kilogramy knih a při odpočincích, bivakování, a pak už v zahradách Castel Gandolfo jsem nahlas čítávala oblíbenou krásnou literaturu...“⁸² Dokonce v posledních dnech papežova života byla Wanda Póltawská u něho, aby mu četla z knih, které měl rád.⁸³

Lidská hloubka a vroucnost tohoto papeže se nám jedinečným způsobem odkrývají při četbě jeho dopisů. Vybíráme alespoň několik ukázek.

První ukázka je z dopisu, který adresuje Wandě i Andrzejovi poté, co spolu prožili první „beskydské“ putování:

„...Putování se opravdu velmi vydařilo, bylo dobře „lidsky“ naplánované a vedené, ale myslím, že bylo něžně vedené i „shora“. Možná se to zdá přehnané ve věci tak obyčejné, ale stále víc se učím obyčejné lidské věci takto interpretovat. Chci vám moc poděkovat za všechno:...Bylo mi dobře a prožíval jsem blízkost...Rozvíjí se zřejmě mezi námi něco, co je pro mě cenné. Rozvíjelo se to vydatně během putování. Je obtížné dělat písemně nějaké analýzy, bude lepší, když o tom nebudu nic říkat a ponechám to životu. Wando,...jsem Ti moc vděčný za obrovskou jemnost a důvěru. A Tobě také, Andrzeji...“⁸⁴

Druhá ukázka je z dopisu, ve kterém reaguje na Wandin dopis, ve kterém mu sděluje, že jí našli rakovinový nádor:

„...Wando, chtěl bych, jak jsem toho schopen, zmobilizovat Tě do boje o Tvé zdraví a život. Podívej se, máš za sebou hroznou zkušenost Ravensbrücku, měla jsi řadu těžkých porodů a máš náročnou práci, ale teprve jsi dovršila 40 let, máš čtyři

⁸⁰ Srov. PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 7.

⁸¹ Byli to Beskydy. Proto se i kniha v polském originále jmenuje „Beskydské rekolekce“. Srov. PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 36.

⁸² PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 635.

⁸³ Srov. PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 635.

⁸⁴ Dopis z 28. 7. 1962. In: PÓLTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 56.

malé děti a Andrzeje. Wando, máš ještě něco víc - poslání, či povolání, které není obvyklé, máš zvláštní zkušenost člověka, která se opírá o zakoušení sebe, svého boje a sebepoznání. Tvým úkolem je těmito hodnotami co nejdéle sloužit druhým, i když třeba ne v takové kvantitě, jenže důležitá je především kvalita... .“⁸⁵

Naše poslední ukázka je z dopisu, který píše již jako Jan Pavel II., a ve kterém reaguje na Wandinu nejistotu ohledně jejího místa v jeho životě (coby papeže):

„...Dnes je Zelený čtvrtek. Moc Tě prosím, aby ses v těchto dnech se mnou sjednotila v modlitbě,...Dnešní den je dnem kněžství. Mé myšlenky se vracejí k věcem, k tématům, o kterých si stále povídáme jako včera...Vše, co patří k našim (více než) dvacet “společným“ letům, veškerá “zkušenost“, ...vše je vepsáno v kněžství. Toho jsem si vědom a jsem přesvědčen, že Ty také...Kněžství s sebou nese určité úkoly a jisté odříkání. Díky odříkání se dají realizovat úkoly. Takovým úkolem je také odhalovat hodnoty a smysl, jež jsou spjaté s manželstvím, s čistotou, s tělem....Šla jsi krok za krokem s mým kněžstvím a tolik let jsi měla účast na objevování onoho smyslu a oněch hodnot. Tvůrčí účast. Nemůžeš říci, že nyní pro sebe nevidíš “místo“. Tvoje místo je spojeno se svědectvím o všech těchto hodnotách a o tomto smyslu. Právě proto jsem je s Tebou objevoval a vpisoval tolik let do svého kněžství, abys mohla vydávat svědectví a aby bylo potvrzeno osobní zkušeností. Osobní je záruka pravdivosti, ale zkušenost je “prorocká“, slouží...předávání pravdy...jestliže mě Pán Ježíš povolal sem, povolal mě i “s touto zkušeností“. Pokud o tom přemýšlíš, musíš najít odpověď na otázku po svém “místě“: je zde.“⁸⁶

Na závěr dáme slovo Wandinu manželovi filozofovi Andrzejovi Połtawskému, který vynikajícím způsobem shrnuje podstatu a význam tohoto životního přátelství, jehož byl nejbližším svědkem a také účastníkem: „Bylo to setkání dvou silných osobností, které spolu měly - při podstatné různosti - mnoho společného; setkání v nejhlubším smyslu velmi mužného muže a v nejlepším smyslu velmi ženské ženy: vnímavé, s bohatou dynamikou citů, pracující s oddaností pro druhé. Ona v něm

⁸⁵ Dopis z 10. 11. 1962. In: PÓŁTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 74. V souvislosti s Wandiným nádobem je důležité uvést, že Karol Wojtyła napsal dopis s prosbou o modlitbu za její uzdravení otci Piovi. Poté byla Wanda opravdu zázračně uzdravena. Dochoval se i Wojtylov dopis, ve kterém otcí Piovi oznamuje, že byla nečekaně uzdravena a děkuje mu. Srov. PÓŁTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 90 - 92.

⁸⁶ Dopis z 12. 4. 1979. In: PÓŁTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 447 - 448.

viděla mužnou zralost kněze a otce, ale současně soucítícího bratra. On v ní v průběhu dlouhodobého vedení a spolupráce poznával ženství. Při tak hlubokém zájmu o člověka, zejména člověka, jenž se s živým zaujetím zabýval rodinnými záležitostmi a žil manželskou láskou, což jí tehdy leželo na srdci, bylo toto poznání nepochybně důležitou a plodnou zkušeností pro velkého pastýře a teologa, ale také filozofa a básníka.⁸⁷

Póltawski vydává také svědectví o tom, že toto přátelství nesené velkou silou opravdové čistoty, pomáhalo jeho manželce žít její vlastní životní povolání:

„Duchovní vedení a osobní blízkost velkého kněze umožnily mé ženě Wandě Póltawské dosáhnout integrace a klidu, umožnily jí zharmonizovat práci pro druhé s rodinným životem a, jak léta plynula - uběhlo jich právě šedesát - trvale prohlubovat a zvětšovat naši blízkost a manželský soulad.“⁸⁸

1.3.3 Přátelství se světicí

Přátelství s Matkou Terezou je mimořádné tím, že se jedná o ženu, kterou Jan Pavel II. za jejího života osobně znal a po její smrti ji sám vyzdvihl na oltář. Je známo, že zkrátil obvyklý průběh beatifikačního procesu.

Jana Pavla II. pojilo s Matkou Terezou hluboké pouto. Poznali se na počátku sedmdesátých let a jejich známost se prohloubila, když se stal papežem. Pokaždé když byla v Římě, navštívila ho a sdílela se s ním o díle Misionářek lásky. Když Matka Tereza dostala „Nobelovou cenu“ a přijala jí „jménem nenarozených dětí“ papež ji poprosil, aby se stala „velvyslankyní života na světě.“ I když měla z tohoto poslání ze začátku určité obavy, protože vnímala, že je nad její síly, vydala nakonec ze sebe veškerou energii, cestovala po světě a stala se skutečnou apoštolkou života. Papež byl za její službu velmi vděčný.⁸⁹ Jeden novinář označil Matku Terezu za zrcadlový obraz papeže. Její poslání bylo naplněním hlavních záměrů jeho pontifikátu: obrana života a rodiny, ochrana lidských práv - zvláště těch nejchudších -

⁸⁷PÓŁTAWSKI, A. In: PÓŁTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 12 - 13.

⁸⁸PÓŁTAWSKI, A. In: PÓŁTAWSKÁ, W. *Deník přátelství...*, s. 12 - 13.

⁸⁹Srov. DZIWIŚ, S. *Život s Karolem...*, s. 124 - 125.

a propagování důstojnosti ženy.⁹⁰ „Oba užívali jazyka gest charakteristických pro svědky - silných, odvážných a jednoznačně vnímaných moderními lidmi, a to i nekřesťany a nevěřícími.“⁹¹ Jan Pavel II. vnímal její mateřství jako zásadní charakteristiku její osoby. Cítíme to i z jeho reakce na její smrt, kterou tlumočí ve svých vzpomínkách kardinál Dziwisz: „Její odchod ze světa způsobil papeži velký zármutek. Prohlásil: „Zanechala nás tu všechny osiřelé.“⁹² Při příležitosti jejího blahořečení vyjádřil Jan Pavel II. svou vděčnost Matce Tereze slovy: „Jsem osobně zavázán vděčností této odvážné ženě, jejíž přítomnost jsem ustavičně pociťoval po mém boku.“⁹³ Nazval ji skutečnou matkou chudých, která svou snoubeneckou lásku ke Kristu vyjadřovala starostlivostí a pozorností vůči těm nejpotřebnějším.⁹⁴ „Tímto způsobem, v totálním darování se Bohu a bližnímu, našla Matka Tereza největší naplnění svého života a nejvyšší uplatnění svých ženských kvalit.“⁹⁵

⁹⁰ Srov. SVIDERCOSCHI, G. F. In: DZIWISZ, S. *Život s Karolem...*, s. 124.

⁹¹ DZIWISZ, S. *Život s Karolem...*, s. 123.

⁹² DZIWISZ, S. *Život s Karolem...*, s. 125.

⁹³ JAN PAVEL II, *Homélie pour la béatification de Mère Teresa de Calcuta* (z 19. 10. 2003). č. 1. [internet] 20. 10. 2003, revize 25. 10. 2004 [15. 3. 2012]. <http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/homilies/2003/documents/hf_jp-ii_hom_20031019_mother-theresa_fr.html>.

⁹⁴ Srov. *Tamtéž*. č. 3 - 4.

⁹⁵ JAN PAVEL II, *Homélie pour la béatification de Mère Teresa de Calcuta*. č. 4.

2 JÁDRO POSELSTVÍ JANA PAVLA II. O ŽENĚ

V předchozí kapitole jsme se pokusili seznámit se blíže s předporozuměním Jana Pavla II., se kterým přistupoval ke své reflexi o ženě a ženství.

V této kapitole chceme představit stěžejní obsah jeho poselství. Nejdříve se budeme věnovat antropologii ženy, jak ji přináší nauka Jana Pavla II. a pokusíme se charakterizovat její základní pojmy související s naším tématem: muž a žena stvoření k obrazu Božímu, prvotní samota, „jednota dvou“, povolání k lásce a důsledky prvního hříchu.

V další části se obeznámíme s tím, jak Jan Pavel II. chápe základní rozměry ženského bytí: panenství, snoubenectví a mateřství a jak jsou tyto rozměry vtěleny do rozličných způsobů povolání ženy, které je vždy povoláním k lásce.

V poslední části se budeme věnovat specifickému přínosu ženy pro život církve a společnosti, tak jak ho vidí Jan Pavel II. Tuto úvahu pak zakončíme pohledem na Marii, v níž se ženství plně realizovalo.

Než se ale dostaneme k tomuto zásadnímu obsahu poselství Jana Pavla II. o ženě, věnujeme první část této kapitoly představení jeho základních spisů o ženě, které v této práci představují prameny, a seznámíme se ve stručnosti s kontextem jejich vzniku.

2.1 Základní spisy Jana Pavla II. o ženě a kontext jejich vzniku

Představení pramenů jsme rozdělili do šesti částí, podle určitého logického sledu.

Nauka Jana Pavla II., známá pod názvem Teologie těla bude představena v první části, protože tvoří samostatný celek.

V druhé části se budeme zabývat základním spisem o ženě v pravém slova smyslu, kterým je apoštolský list *Mulieris dignitatem*. Protože se jedná o stěžejní dokument pro naši práci představíme jej podrobněji, kapitolu po kapitole a pozornost věnujeme i času jeho vzniku - mariánskému roku. Do této části jsme zařadili také encykliku *Redemptoris Mater* a list kněžím na Zelený čtvrtek, které tvoří spolu

organickou strukturu.

V roce 1995 se konala v Pekingu IV. světová konference o ženě pořádaná OSN. Průběh této události a způsob, jakým ji Jan Pavel II. využil pro šíření svého poselství o ženě ve svých promluvách, poselstvích a především ve svém Listu ženám, je obsahem třetí části této podkapitoly.

Ve čtvrté části vyjmenováváme v abecedním pořadí encykliky a adhortace, ve kterých se nachází statě o ženě výslovně, nebo je zde toto téma jenom implicitně zahrnuto, nicméně pro naši práci jsme z nich čerpali. Ke každému dokumentu připojujeme stručný popis jeho obsahu souvisejícího s naším tématem.⁹⁶

Podobným způsobem postupujeme v páté části, ale představujeme zde několik příležitostných dopisů a promluv (tentokrát ne v abecedním pořadí). Kritériem pro náš výběr bylo získání takových pramenů, které by obsahovaly konkrétní a uchopitelné ilustrace pojmů „génus ženy“ a „profetismus ženy,“ vygenerovaných z poselství Jana Pavla II.

V poslední šesté části představíme knihy, ve kterých se nachází téma ženy.

Pro větší přehlednost uvádíme názvy jednotlivých dokumentů tučným písmem.

2.1.1 Teologie těla - katecheze o lidské lásce, léta 1975 - 1984

Teologie těla⁹⁷ je název pro **130 katechezí**, které Jan Pavel II. pronesl na svých středečních generálních audiencích od 5. září 1979 do 28. listopadu 1984.⁹⁸

V těchto katechezích je shrnuto a prohloubeno téma Božího záměru s lidskou láskou⁹⁹, muž a žena jsou zde definováni jako lidské osoby stejné důstojnosti a hodnoty, jejichž vzájemný vztah staví na rozdílnosti a vzájemném doplňování se a je vyjádřením trinitárního tajemství - společenství osob Nejsvětější Trojice.

⁹⁶ Jsme si vědomi, že výčet encyklik a adhortací, ve kterých se nachází pojednání o ženě by byl rozšířen, pokud bychom uváděli i všechny statě o Panně Marii (jež nesporně patří k tématu ženství), které se nachází na konci téměř všech dokumentů, které Jan Pavel II. napsal. Takový výběr by ovšem svým rozsahem překročil možnosti této práce.

⁹⁷ Teologie těla vyšla v ČR knižně. V této práci neoznačujeme katecheze podle jejich data, ale podle stran v českém vydání knihy *Teologie těla*.

⁹⁸ Srov. WEST CH. *Dobrá zpráva o sexu a manželství. Odvážné odpovědi na nesmělé otázky*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2010. s. 12 -13.

⁹⁹ *Teologie těla*, s. 12.

Papežův životopisec teolog George Weigel nazval tuto nauku teologickou časovanou bombou, která exploduje s dramatickými důsledky někdy ve třetím tisíciletí církve.¹⁰⁰

Co převratného tato nauka přináší a proč je její obsah ještě dnes poměrně málo známý laické veřejnosti?

Teologie těla je jistým způsobem reakcí na odmítavé postoje vůči encyklice Pavla VI. *Humanae vitae*¹⁰¹, která odsuzuje antikoncepci i potrat a vyzývá k odpovědnému rodičovství, které má být uskutečňováno pomocí periodické abstinence, což stojí v příkrém rozporu s převládající kulturou a atmosférou konzumní společnosti. Silný odpor, který tato encyklika vyvolala, způsobil krizi v samotné církvi.¹⁰² Nemáme zde prostor podrobněji se zabývat touto otázkou, je však pro nás důležité zdůraznit, že Jan Pavel II. předložil takovou nauku o lidské lásce, sexualitě, manželství, panenství, snubním významu těla, vzkříšení těla, odpovědném rodičovství a manželské zdrženlivosti (základní témata jeho katechezí), která hluboce objasňuje nejenom to, co církve učí, ale vysvětluje také proč to učí a ukazuje mimořádnou krásu Božího záměru stvoření člověka jako muže a ženy¹⁰³, velikosti jejich vztahu a jejich eschatologického určení.

Ti, kdo se zabývají teologií těla a její popularizací,¹⁰⁴ se shodují v tom, že pro většinu katolíků učení Jana Pavla II. zůstává zatím neznámým a nevyužitým pokladem.¹⁰⁵ Důvodem je z velké části hutnost látky a abstraktní jazyk, jenž vyžaduje nemalou intelektuální námahu a také použití další literatury k objasnění.¹⁰⁶ Nicméně tato námaha k pochopení je zajisté velmi důležitá, protože nauka o člověku, kterou Jan Pavel II. přináší, má velký dopad na evangelizaci v dnešní době.¹⁰⁷

¹⁰⁰ WEIGEL, G. *Svědectví naděje...*, s. 341.

¹⁰¹ PAVEL VI. *Humanae vitae*. Encyklika *O správném řádu sdělování lidského života* (z 25. 7. 1968).

¹⁰² *Teologie těla*, s. 15 -16.

¹⁰³ Srov. WEST, CH. *Dobrá zpráva o sexu a manželství...*, s. 13.

¹⁰⁴ V nakladatelství Paulínky vyšli v češtině dvě knihy od Ch. Westa a jedna kniha od M. Healyové, které předkládají nauku Jana Pavla II. o lidské lásce jazykem přístupným širokému okruhu čtenářů. Srov. WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky. Stručný úvod do sexuální revoluce Jana Pavla II.* 2. vyd. Praha: Paulínky, 2006., WEST, CH. *Dobrá zpráva o sexu a manželství.*, HEALYOVÁ, M. *Muži a ženy jsou z ráje. Přívodce Teologií těla Jana Pavla II.* 1. vyd. Praha: Paulínky, 2009.

¹⁰⁵ Srov. WEST, CH. *Dobrá zpráva o sexu a manželství...*, s. 12., WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky...*, s. 6., HEALYOVÁ, M. *Muži a ženy jsou z ráje...*, s. 10.

¹⁰⁶ *Tamtéž.*

¹⁰⁷ HEALYOVÁ, M. *Muži a ženy jsou z ráje...*, s. 11.

Z hlediska našeho tématu, je pro nás tato nauka zásadním zdrojem poznání antropologie ženy, která se odvíjí bok po boku s antropologií muže. Její přínos rozvineme v této práci především v části 2.2, nazvané Antropologie ženy.

2.1.2 Mariánský rok: *Redemptoris Mater*, *Mulieris dignitatem* a List kněžím

V létech 1987 - 1988, byl Janem Pavlem II. vyhlášen mariánský rok.¹⁰⁸ Na jeho začátku vychází encyklika ***Redemptoris mater***.¹⁰⁹ Tato encyklika pojednává o Matce Vykupitele, která má zvláštní a jedinečné místo v plánu spásy a je matkou církve. Kromě jiného zde poukazuje na roli Marie v úsilí o jednotu křesťanů¹¹⁰ a také podtrhuje přednost mariánského aspektu církve před petrovským¹¹¹. Z hlediska našeho tématu je důležitý závěr poslední kapitoly, kde nacházíme téma mateřství, panenství¹¹² a ženství jako takové, o kterém papež říká: „Marie z Nazareta staví do světla ženu jako takovou již tím samým, že se Bůh při výsostné události vtělení svého Syna svěřil svobodné a činné službě ženy.“¹¹³ Maria je proto vzorem pro ženu, která „v ní objevuje tajemství jak může důstojně prožívat své ženské bytí a jak se doopravdy realizovat.“¹¹⁴ Poselství této encykliky více rozvineme při představování Marie jako naplněné ženy ve stati 2.4.4.

Na závěr mariánského roku vychází nejdůležitější dokument Jana Pavla II. o ženě: ***Mulieris dignitatem* - apoštolský list O důstojnosti a povolání ženy**.¹¹⁵ Představuje syntézu nauky Jana Pavla II. o ženě. V tomto listu, který má podle jeho autora „styl i povahu meditativní“¹¹⁶, nalezneme základní postuláty, na kterých Jan

¹⁰⁸ V rámci příprav na oslavy 2000. výročí narození Krista v jubilejním roce 2000, se právě rok od letnic 1987 po slavnost Nanebevzetí Panny Marie 1988 stal zvláštním „Mariánským rokem,“ protože podle tradice byla Marie v době Zvěstování asi třináctiletou dívkou, a proto se mariánský rok stal rokem 2000. výročí jejího narození. Srov. WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 567.

¹⁰⁹ JAN PAVEL II, *Redemptoris mater*. Encyklika *O blahoslavené Panně Marii v životě putující církve* (z 25. 3. 1987). Praha: Zvon, 1995. Dále jen RM.

¹¹⁰ Srov. RM č. 29 - 38.

¹¹¹ Srov. RM č. 27.

¹¹² Srov. RM č. 42 - 45.

¹¹³ RM č. 46.

¹¹⁴ *Tamtéž*.

¹¹⁵ Apoštolský list *Mulieris dignitatem* jsme již v této práci citovali.

¹¹⁶ MD č. 2.

Pavel II. staví své poselství o důstojnosti a povolání ženy. Ve všech dalších spisech se bude odvolávat na to, co řekl v dokumentu MD¹¹⁷.

Tento apoštolský list má 7 kapitol:

1. kapitola s názvem „Žena - matka Boží“, nám staví před oči Marii a její poslání v dějinách spásy¹¹⁸, specificitu jejího mateřství¹¹⁹ a její spojení s Bohem jako definitivní měřítko důstojnosti a povolání každého člověka¹²⁰.

2. kapitola „Boží obraz a podoba“ představuje syntézu křesťanské antropologie a na základě biblických textů o stvoření (Gn 1, 27-28 a Gn 2, 18-25) vypovídá o muži a ženě jako osobě ve stejné míře, jejich rovnosti z hlediska lidství a o „jednotě dvou“, která odkazuje na společenství osob jako vyjádření Božího obrazu v člověku, v dimenzi jeho vztahovosti.¹²¹

V této kapitole nacházíme také důležité pojednání o antropomorfické mluvě bible, která připisuje Bohu jak mužské tak ženské vlastnosti, z čehož lze, podle Jana Pavla II. vyvodit, že muž i žena jsou stvořeni podle Božího obrazu a podoby.

3. kapitola nazvaná „Eva - Maria“ pojednává o prvotním hříchu, jeho povaze a důsledcích¹²², zvláště pak o důsledcích, které měl pro vztah muže a ženy¹²³. Tento hříchem narušený vztah je podle Jana Pavla II. charakterizován panováním muže a „ztrátou rovnováhy oné základní vyrovnanosti, kterou mají v “jednotě dvou“ muž i žena“¹²⁴. V závěru této kapitoly poukazuje autor znovu na Marii jako na tu, která „bere na sebe a shrnuje tajemství ženy, jehož začátkem je Eva.“¹²⁵

4. kapitola „Ježíš Kristus“ je opravdovým evangeliem - radostnou zvěstí pro ženu. Živým a poutavým způsobem popisuje vztah Ježíše Krista k ženám, čerpaje ze

¹¹⁷ V *Mulieris dignitatem* nacházíme teologické a filozofické základy feminizmu Jana Pavla II., které naznačil již v *Teologii těla*, stručně načrtnul v encyklice *RM* a jehož veřejné důsledky rozvinul v *Listu ženám* v roce 1994. Srov. WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 569.

¹¹⁸ Srov. MD č. 3.

¹¹⁹ Srov. MD č. 4.

¹²⁰ Srov. MD č. 5.

¹²¹ Srov. MD č. 6 a č. 7.

¹²² Srov. MD č. 9.

¹²³ Srov. MD č. 10.

¹²⁴ MD č. 10.

¹²⁵ MD č. 11.

setkání a příběhů, které nám přináší evangelia.¹²⁶ Tento aspekt jsme již popsali v části 1.2 jako výchozí perspektivu v pohledu Jana Pavla II. na ženu.

5. kapitola „Mateřství - panenství“ pojednává o dvojím rozměru povolání ženy a jeho aspektech.¹²⁷ Tato nauka patří k jádru poselství Jana Pavla II. o ženě, proto o ní budeme samostatně pojednávat v části 2.3 této práce. Zde jen předesíláme, že tyto dva rozměry ženského bytí se navzájem doplňují a též nalézají jeden ve druhém.¹²⁸ Papež je aplikuje na Marii i na církve a potažmo i na každého pokřtěného.¹²⁹

6. kapitola nazvaná „Církev - Kristova snoubenka“ je aplikací slov z listu Efesanům 5, 25-32 o vztahu mezi manželi na vztah Krista a církve. Jan Pavel II. ve světle evangelijní novosti rozebírá tento text, (tak snadno zneužitelný a zneužívaný s cílem biblicky podložit nadvládu muže nad ženou), aby odlišil to, „co v něm vyjadřuje lidskou skutečnost meziosobních vztahů, od toho, co vyjadřuje symbolickou řečí veliké božské tajemství.“¹³⁰ Tomuto tématu se budeme osobitně věnovat ve stati 2.3.1. Tato kapitola je zakončena poukazem na Eucharistii, jako svátost „*Snoubence a Snoubenky*“¹³¹ (Krista a církve) a také zdůrazňuje primát mariánského rozměru církve, tedy její svatosti, vůči petrovskému hierarchickému principu.¹³²

7. závěrečná kapitola „Největší je láska“ staví tajemství ženy do řádu lásky, kterým se důstojnost ženy měří.¹³³ V tomto kontextu uvažuje Jan Pavel II. o tzv. „profetismu“ ženy¹³⁴, jehož podstatu vysvětlíme v této práci v části 2.3.5. V povolání k lásce, kterým Jan Pavel II. zakončuje svůj apoštolský list, nalézáme také teologické důvody k tomu, proč odmítavý postoj církve k svěcení žen není projevem jejich diskriminace¹³⁵. Na toto téma se zaměříme v části 2.4.3 této práce.

¹²⁶ Srov. MD č. 12 - 16.

¹²⁷ Srov. MD č. 17 - 22.

¹²⁸ Srov. MD č. 21.

¹²⁹ Srov. MD č. 22.

¹³⁰ MD č. 23.

¹³¹ MD č. 26.

¹³² Srov. MD č. 27.

¹³³ Srov. MD č. 29.

¹³⁴ Srov. *Tamtéž*.

¹³⁵ Srov. MD č. 30.

Závěr apoštolského listu *Mulieris dignitatem* je vyjádřením poděkování Jana Pavla II. Nejsvětější Trojici za tajemství ženy a zároveň prosby, aby církev uznala a zhodnotila „projevy Ducha“, které byly ženám uděleny.¹³⁶

List kněžím z 31. března 1988¹³⁷ - tradiční list kněžím věnoval papež tématice související s mariánským rokem a sice mateřství. Rozvíjí zde myšlenku, že kněz má zvláštním způsobem účast na mateřství církve a vysvětluje v čem je jeho kněžství mateřské.¹³⁸ Tyto myšlenky rozvineme ve statí 2.3.5. Jan Pavel II. zde také adresuje kněžím výzvu, aby si od Marie vyprošovali „*schopnost vytvářet správné vztahy k ženám* a postoj, který vůči nim měl *samotný Ježíš Nazaretský*.“¹³⁹

2.1.3 Rok 1995 - mezinárodní konference o ženě: List ženám a další dopisy a poselství

Rok 1995 byl z hlediska tématu naší práce výjimečný. 4. září 1995 začala v Pekingu IV. Světová konference o ženách, kterou organizovala OSN. Důkazem toho, jak Janu Pavlu II. ležel na srdci osud žen celého světa, je to, že se na tuto Konferenci připravoval téměř celý rok¹⁴⁰ a učinil z této události příležitost opakovaně promlouvat o poslání ženy a bojovat za její spravedlivé postavení a základní práva. Ve svém každoročním **Poselství ke Světovému dni míru 1. ledna 1995**¹⁴¹ se zabýval tématem: „Žena - učitelka míru.“ Obrací se na ženy s výzvou: „žádám ženy, aby se staly celou svou bytostí a všemi svými silami učitelkami míru: kéž jsou svědkyně, nositelky, a učitelky míru ve vztazích mezi lidmi a mezi generacemi, v rodině, v kulturním, sociálním a politickém životě národů, zvláště v situacích konfliktů a

¹³⁶ Srov. MD č. 31.

¹³⁷ JAN PAVEL II, *List kněžím* z 31. března 1988.

¹³⁸ Srov. JAN PAVEL II, *List kněžím* z 31. 3. 1988. č. 4 -5.

¹³⁹ JAN PAVEL II, *List kněžím* z 31. 3. 1988. č. 5.

¹⁴⁰ Srov. WEIGEL, G. *Svědci naděje...*, s. 756.

¹⁴¹ JAN PAVEL II, *La femme educatrice de la paix. Message pour la celebration de la journée mondiale de la paix* (z 1. 1. 1995). [internet] 2. 1. 1995 [5. 3. 2012]. <http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121994_xxviii-world-day-for-peace_fr.html>.

války. Kéž pokračují na cestě pokoje, kterou prošly před nimi mnohé odvážné a předvídavé ženy!“¹⁴² Také zde nacházíme podmínku tohoto poslání: „Aby žena mohla vychovávat k pokoji, musí tento pokoj nejdříve kultivovat sama v sobě. Vnitřní pokoj vychází z vědomí, že jsme milováni Bohem a z rozhodnutí odpovědět na tuto lásku.“¹⁴³ Dále však Jan Pavel II. velmi realisticky konstatuje, že žena si bohužel často není vědoma této důstojnosti kvůli sociálním a kulturním podmínkám v nichž se nachází.¹⁴⁴ V únoru 1995 zahájil papež **řadu projevů při nedělních modlitbách Anděl Páně**¹⁴⁵, ve kterých dále rozvíjí své poselství o ženě a zabývá se jednak filozofickými otázkami: např. rovnost mužů a žen, jejich komplementarita a reciprocita, a také praktickými záležitostmi: např. nutnost vzdělání žen, stejná práva na finanční ohodnocení pro pracující matky, politické příležitosti pro ženy a plná účast žen na životě církve.¹⁴⁶ Jeho **promluvy na téma „žena“**¹⁴⁷ pak pokračovaly po celé letní měsíce. Jejich sdělení ještě podrobněji prozkoumáme v částech 2.4.1 a 2.4.2 této práce. Se zřetelem na Mezinárodní konferenci o ženě hovoří Jan Pavel II. o významu ženy v životě kněze ve svém **Listu kněžím v dubnu 1995**¹⁴⁸. Zdůrazňuje zde, že pro zdravý život v celibátu je pro kněze nutné rozvíjet v sobě představu ženy jako sestry a matky¹⁴⁹. V této souvislosti se zvláště k rozměru sesterství ženy ještě vrátíme v části 2.3.4. Vrcholným poselstvím ženě, které v tomto roce Jan Pavel II. předložil, je jeho **List ženám z 29. července 1995**.¹⁵⁰ Adresuje jej ženám celého světa, ale též všem biskupským konferencím, a to právě při příležitosti již zmíněné Konference o ženě, i když podle slov samotného papeže: „je to poselství, které překračuje hranice bezprostředního podnětu, který je vyvolal, otevírá obecnější pohled na postavení a problémy žen a dává se do služeb jejich věci v církvi a

¹⁴² JAN PAVEL II, *La femme educatrice de la paix. Message pour la celebration de la journée mondiale de la paix* (z 1. 1. 1995). č. 2

¹⁴³ JAN PAVEL II, *La femme educatrice de la paix. Message pour la celebration de la journée mondiale de la paix* (z 1. 1. 1995). č. 5

¹⁴⁴ Srov. *Tamtéž*.

¹⁴⁵ Protože jsme tyto promluvy nenalezli v českém ani slovenském překladu požádali jsme Slovenskou redakci Vatikánského rozhlasu o jejich zaslání. Z jejich laskavým svolením máme k dispozici fotokopie z jejich archivu. V této práci je budeme označovat jako *Promluva na Anděl Páně* nebo *Polední promluva* ze dne... Jinak jsou v italštině a španělštině dostupné na www.vatican.va

¹⁴⁶ Srov. WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 757.

¹⁴⁷ Také z archivu Slovenské redakce Vatikánského rozhlasu.

¹⁴⁸ JAN PAVEL II, *List kněžím* z 13. 4. 1995.

¹⁴⁹ Srov. JAN PAVEL II, *List kněžím* z 13. 4. 1995. č. 5.

¹⁵⁰ *List ženám (LŽ)* z 29. 6. 1995 jsme již v této práci citovali.

v současném světě.¹⁵¹ V úvodu listu zmiňuje své setkání s generální tajemnicí této konference Gertrudou Mongellovou¹⁵² a hned nato navazuje jakýmsi chvalozpěvem díků za ženu - matku, ženu - nevěstu, dceru, sestru a pracující ženu. Tyto své díky zakončuje zvoláním: „Díky tobě, ženo, jen za to, že jsi žena! S vnímavostí, která je vlastní tvé ženskosti, obohacuješ chápání světa a přispíváš k plné opravdovosti lidských vztahů.“¹⁵³

Ve svém listu však dále pokračuje: „Vím ovšem, že samotné díky nestačí. Jsme bohužel dědici dějin, které značně nepříznivě ovlivnily a ve všech dobách a na každém místě ztížily cestu ženy, které byla upírána její důstojnost,...Nebylo by jistě snadné poukazovat na konkrétní odpovědnost, neboť je třeba brát v úvahu sílu kulturních návyků, jež během staletí utvářely mentalitu a instituce ve společnosti. Jestliže ale přitom, zvláště v určitých historických souvislostech, selhala objektivní odpovědnost mnohých synů církve, upřímně toho lituji.“¹⁵⁴ Jan Pavel II. otevřeně přiznává, že jsme dědici dějin, určitých předsudků a mentality, které byly pro rozvoj důstojnosti ženy překážkou, a že za tento vývoj nesou odpovědnost i synové církve. Také si je vědom toho, že vůči velikému a nezměrnému ženskému přínosu v oblasti kultury, umění a v dějinách vůbec, má lidstvo nesmírný dluh.¹⁵⁵

V dalším článku pak vyzdvihuje význam mateřství a zvrácenost přístupu, který ženu za mateřství spíše trestá než odměňuje¹⁵⁶, poukazuje na skandál zneužívání žen v sexuální oblasti¹⁵⁷ a znovu se pak navrácí ke svému oblíbenému tématu biblické antropologie, aby připomněl původní Boží záměr s mužem a ženou.¹⁵⁸ V závěrečných člancích listu se pak papež vyjadřuje k přínosu tzv. ženského génia¹⁵⁹, jehož bližší představení bude náplní části 2.4.1 této práce. Svůj list papež zakončuje přáním: „aby na nadcházející konferenci v Peking, organizované

¹⁵¹ LŽ č. 1

¹⁵² Srov. LŽ č. 1. Paní Mongellová byla se setkání s papežem dojata a poté sdělila tisku, s odkazem na Pekingskou konferenci, že „kdyby každý uvažoval jako on, nebylo by možná již nutné se scházet na takových shromážděních.“ WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 757.

¹⁵³ LŽ č. 2

¹⁵⁴ LŽ č. 3.

¹⁵⁵ Srov. *Tamtéž*.

¹⁵⁶ Srov. LŽ č. 4.

¹⁵⁷ Srov. LŽ č. 5.

¹⁵⁸ Srov. LŽ č. 7 - 8.

¹⁵⁹ Srov. LŽ č. 9 - 12.

OSN, byla plně objasněna pravda o ženě¹⁶⁰. Zpětně však můžeme konstatovat, že k tomu bohužel nedošlo. Papež věnoval celé konferenci nejenom náležitou přípravu v rámci svých projevů a poselství, ale i v sestavení samotné delegace a její přípravě. Svatá Stolica na tuto konferenci vyslala dvaadvacet členů, z nichž čtrnáct tvořily ženy. Vedoucí delegace nebyl žádný vatikánský diplomat, ale profesorka práv z Harvardské univerzity, specializující se na rodinné právo a mezinárodní lidská práva, sedmapadesátiletá Mary Ann Glendonová.¹⁶¹

V rozhovoru pro vatikánský rozhlas těsně před odjezdem na konferenci odpovídala mimo jiné na otázku: odkud podle ní vychází pohled na ženu, který ji redukuje na otázku sexuality a antikoncepce? Glendonová odpověděla: „Myslím, že živnou půdou pro tento názor jsou v první řadě postmodernistické podmínky, ve kterých se nachází současná západní společnost. Velmi snadno jsme se totiž nechali svést tendencí vnímat lidskou bytost jenom jako objekt a nástroj, místo toho, abychom v ní viděli na prvním místě vrozenou lidskou důstojnost. Přesně tak, jak to ve svém učení neustále zdůrazňuje Svatý Otec. Na pekingskou konferenci odcházíme s cílem, který Svatá Stolica sledovala i během předešlých vrcholných setkání: abychom přispěli k vypracování takového znění závěrečných dokumentů, ke kterému bychom se mohli připojit.“¹⁶²

Bohužel průběh celé konference se nesl spíše v duchu postmodernistických tendencí pohledu na člověka, o němž mluvila Glendonová ve svém rozhovoru. Mimo jiné se v návrhu dokumentu z této konference hodnotilo negativně manželství a rodina, jako překážka k seberealizaci žen, vyvíjel se tlak na to, aby se jakákoli skupina nespřízněných lidí mohla nazývat rodinou, dále se prosazovalo, aby jakákoli zmínka o lidské důstojnosti, jako i odkazy na náboženství, morálku a etiku byly z návrhu dokumentu odstraněny.¹⁶³

Díky vatikánské delegaci, která podle rady papeže informovala evropský tisk o navrženém dokumentu ještě před jeho schválením, se podařilo probudit vlády některých evropských zemí, aby zareagovaly. Výsledkem bylo opuštění výše

¹⁶⁰ LŽ č. 12.

¹⁶¹ Srov. WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 758.

¹⁶² Rozhovor s Mary Ann Glendonovou, z archivu Slovenské redakce Vatikánského rozhlasu, z vysílání v neděli 3.8.1995, s. 2.

¹⁶³ Srov. WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 777 - 778.

zmíněného programu. Nicméně závěrečná zpráva, i když přiznala ženám žijícím v chudobě právo na vzdělání, přístup ke kapitálu, půdě, technologii a zaměstnání (což Vatikánská delegace podpořila) se přesto nesla v duchu „přehnaného individualizmu“.¹⁶⁴ Podle slov Mary Ann Glendonové „toto mezinárodní shromáždění mohlo pro ženy a dívky učinit víc než přiznat jim jen jejich práva.“¹⁶⁵

2.1.4 Encykliky a exhortace, ve kterých se nachází statě o ženě

Dives in misericordia¹⁶⁶ - tato encyklika pojednávající o Božím milosrdenství nehovoří přímo o ženě, ale z hlediska našeho tématu přináší důležitý příspěvek v rámci pojednání o antropomorfické mluvě bible, když popisuje Boží milosrdenství pojmy hesed (mužský projev lásky) a rachamim (ženský projev milosrdenství).

Ecclesia in Europa¹⁶⁷ - postsynodální adhortace, která ve dvou článcích mluví o ženě a jejím často skrytém přínosu ve službě evangeliu naděje. Zároveň zde zaznívá volání po tom, aby se žena ještě více projevila jako nositelka naděje na všech úrovních života.¹⁶⁸ Připomíná se pak, že církve nepřestává zvedat svůj hlas, aby pranýřovala násilí a křivdy spáchané na ženách, aby bojovala proti reklamě a prostituci, které ponižují ženu a též, aby byla i ekonomicky oceněna služba ženy - matky v domácnosti.¹⁶⁹

Evangelium vitae¹⁷⁰ - encyklika, ve které se pojednává o ochraně a podpoře života, který je nedotknutelným dobrem. Kromě statí věnovaných manželství¹⁷¹ se zde nachází článek pojednávající explicitně o ženě jako té, jež hraje jedinečnou, až

164 Srov. WEIGEL, G. *Svědék naděje...*, s. 760.

165 *Tamtéž*.

166 Encykliku *Dives in misericordia* jsme již v této práci citovali.

167 JAN PAVEL II, *Ecclesia in Europa*. Posynodální apoštolská adhortace *O Ježíši Kristu žijícím ve své církvi prameni naděje pro Evropu* (z 28. 6. 2003). Praha: Česká biskupská konference, 2003. Dále jen EIE.

168 Srov. EIE č. 42.

169 Srov. EIE č. 43.

170 JAN PAVEL II, *Evangelium vitae*. Encyklika *O životě, který je nedotknutelné dobro* (z 25. 3. 1995). Praha: Zvon, 1995. č. 42 - 45. Dále jen EV.

rozhodující roli v podpoře života. Zvláštní odstavec je věnován ženám, které prodělaly potrat.¹⁷²

Familiaris consortio¹⁷³ - tato apoštolská adhortace přináší nauku o rodině v rámci, kde má své místo i pohled na ženu především v kontextu manželského vztahu a rodinného života.¹⁷⁴ Nacházíme zde i další kontexty: pojednání o panenství,¹⁷⁵ práce a povinnosti, místo ženy ve společnosti s důrazem na to, aby bylo mateřství ženy a její domácí práce společností adekvátně uznány a oceněny¹⁷⁶. V článku s názvem „Manžel a otec“ nacházíme důležité výzvy pro vztah muže k ženě v rámci manželství. V části, která pojednává o sexualitě a rozdílu mezi antikoncepcí a přirozenými metodami plánování rodičovství, se také nepřímo dotýká tajemství ženy a úcty k její osobě.¹⁷⁷

Christifideles laici¹⁷⁸ - v rámci kontextu o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě, se papež věnuje v několika článcích tohoto dokumentu poslání ženy.¹⁷⁹ Zvláště chce poukázat na její přínos v minulosti, ale také ženy vyzývá k dnešní aktivní a odpovědné účasti na životě církve.¹⁸⁰ Jan Pavel II. také připomíná důležitost hlubokého a pečlivého zkoumání antropologických základů mužství a ženství. Zaznívá zde výzva, že „musí být upřesněna osobní identita ženy v jejím vztahu rozdílnosti a komplementárnosti k muži, a to nejen pokud jde o role, které má mít, a o úkoly, které má plnit, ale také, a to ještě více, pokud jde o strukturu a charakteristiku její osobnosti.“¹⁸¹ Výchozím bodem pro pohled na ženu, jak jsme to již výše zmínili, je znovu papežem podtržen Kristův přístup: „Z Kristových slov i jednání, která jsou pro církev normou, jednoznačně vyplývá, že v rovině vztahů ke Kristu neexistuje žádný rozdíl.“¹⁸²

V dalším článku se mluví o poslání ženy v evangelizaci a zdůvodnění

¹⁷² Srov. EV č. 99.

¹⁷³ JAN PAVEL II, *Familiaris consortio*. Apoštolská adhortace *O úkolech křesťanské rodiny v současném světě* (z 22. 11. 1981). Praha: Zvon, 1992. Dále jen FC.

¹⁷⁴ Srov. FC č. 11 - 13.

¹⁷⁵ Srov. FC č. 16.

¹⁷⁶ Srov. FC č. 22 - 24.

¹⁷⁷ Srov. FC č. 32.

¹⁷⁸ Apoštolský list *Christifideles laici* jsme již v této práci citovali.

¹⁷⁹ Srov. CHL č. 49 - 52.

¹⁸⁰ Srov. CHL č. 49.

¹⁸¹ CHL č. 50.

¹⁸² CHL č. 50.

nemožnosti přijmout svátost kněžství. Papež také zmiňuje oblast kultury jako výsostné pole působnosti ženy.¹⁸³ S důležitým a jedinečným obsahem přichází článek o spolupůsobení mužů a žen, který připomíná obavu, že „přílišné zdůrazňování povolání a úlohy ženy by mohlo vést k nepřijatelnému opomíjení muže.“¹⁸⁴ Papež dále pokračuje, že „je skutečně nutno s lítostí konstatovat absenci, nebo nedostatečnou přítomnost mužů: někteří se vyhýbají vlastní odpovědnosti v církvi, takže ji na sebe berou jen ženy...“¹⁸⁵ Tento stav však podle Jana Pavla II. není žádoucí z mnoha důvodů. Hlavním důvodem pro spolupůsobení mužů a žen ve světě a církvi je podle papeže „původní záměr Stvořitele, který "od počátku" chtěl člověka jako "jednotu dvou", muže a ženu jako první společenství osob, kořen všech ostatních společenství a zároveň "znamení" meziosobního společenství lásky, které vytváří tajemný vnitřní život trojjediného Boha.“¹⁸⁶

Z hlediska našeho tématu je důležitý i článek pojednávající o důstojnosti každého člověka - lidské osoby.¹⁸⁷

Laborem exercens¹⁸⁸ - encyklika, pojednávající o lidské práci zmiňuje také výslovně ženskou práci, a to v kontextu práce jako účasti na díle Boha - Stvořitele a ve světle Kristova postojí k práci.¹⁸⁹

Redemptoris hominis¹⁹⁰ - encyklika nepojednává přímo o ženě, ale o člověku, jeho důstojnosti, povolání, povaze jeho svobody a především o Kristově vykupitelském díle ve prospěch člověka. Člověk je představen jako cesta církve. Vše, co je řečeno na adresu člověka, můžeme aplikovat na ženu ve stejné míře jako na muže. Pro svůj zásadní význam pro pochopení člověka a jeho ontologické struktury nám tato encyklika slouží pro tuto práci jako pramen.

¹⁸³ Srov. *CHL* č. 51.

¹⁸⁴ *CHL* č. 52.

¹⁸⁵ *Tamtéž*.

¹⁸⁶ *CHL* č. 52.

¹⁸⁷ Srov. *CHL* č. 37.

¹⁸⁸ JAN PAVEL II, *Laborem exercens*. Encyklika *O lidské práci* (z 14. 9. 1981). Praha: Zvon, 1991. Dále jen LE.

¹⁸⁹ Srov. *LE* č. 26.

¹⁹⁰ JAN PAVEL II, *Redemptoris hominis*. Encyklika *Vykupitel světa* (z 4. 3. 1979). Praha: Zvon, 1996. Dále jen RH.

Vita consecrata¹⁹¹ - v této adhortaci, jež představuje hutnou a bohatou nauku o teologii zasvěceného života s důrazem na vztahovost jako obraz Nejsvětější Trojice, se nachází explicitní statě o zasvěcené ženě, ve kterých Jan Pavel II. zasvěcené ženy zve, aby byly znamením Boží laskavosti vůči lidem a vydávaly svědectví o tajemství církve, panenské snoubenky a matky.¹⁹² Zasvěcené ženě klade na srdce, aby skrze formaci hlouběji chápala své vlastní dary, dělila se o své specificky ženské vnímání a to ne pouze v oblasti zasvěceného života žen, ale v celkovém chápání víry.¹⁹³ Toto pojednání je ukončeno výzvou, aby zasvěcené ženy „pomáhaly vytvářet obraz ženy naší doby“.¹⁹⁴

2.1.5 Příležitostné dopisy a promluvy

Ordinatio sacerdotalis¹⁹⁵ - v tomto apoštolském listu nacházíme zdůvodnění nemožnosti udělovat kněžské svěcení ženám, o němž pojednáme v této práci samostatně.

Spes aedificandi - vyhlášení patronek Evropy¹⁹⁶ - v říjnu 1999 vyhlásil Jan Pavel II. tři svaté ženy: sv. Brigitu Švédskou, sv. Kateřinu Sienskou a sv. Terezií Benediktu od Kříže (Edit Stein) za spolupatronky Evropy. Toto gesto je příhodnou ilustrací jeho snahy dát ženě v církvi její místo. Poté, co v roce 1980 vyhlásil sv. Cyrila a Metoděje za spolupatrony Evropy po boku sv. Benedikta, považuje papež „za velmi význačné zvolit si svatost s ženskou tváří, v rámci prozívatelnosti tendence, která se v církvi a dnešní společnosti potvrzuje stále jasnějším uznáním důstojnosti a

¹⁹¹ JAN PAVEL II, *Vita consecrata*. Posynodální apoštolská adhortace *O zasvěceném životě a jeho poslání v církvi a ve světě* (z 25. 3. 1996). Praha: Zvon, 1996. Dále jen VC.

¹⁹² Srov. VC č. 57.

¹⁹³ Srov. VC č. 58.

¹⁹⁴ VC č. 58.

¹⁹⁵ JAN PAVEL II, *Ordinatio sacerdotalis*. Apoštolský list *O kněžské vysviacke, která je rezervovaná iba mužom* (z 22. 5. 1994). Slovenský preklad uverejnený v časopise Liturgia č. 15 (3/1994), str. 171-174. [internet] 12. 6. 1995 [12. 2. 2012]. <http://www.kbs.sk/do_pdf/index.php?cid=1117282471>.

Dále jen OS.

¹⁹⁶ JAN PAVEL II, *Spes aedificandi*. Apoštolský list ve formě motu proprio *O vyhlášení sv. Brigity Švédské, sv. Kateřiny Sienské a sv. Terezií Benediktě od Kříže za spolupatronky Evropy* (z 1. 10. 1999). [internet] 2. 11. 2000 [3. 3. 2012]. <<http://www.kbs.sk/?cid=1117287177>>.

darů, které jsou vlastní jenom ženě.¹⁹⁷ Poté představuje v listu život a poselství každé ze světic s důrazem na jejich specifické obdarování.

Divina amoris scientia - vyhlášení Terezie z Lisieux za učitelku církve¹⁹⁸ - v tomto apoštolském listu nacházíme, podobně jako v předešlém, představení života, poslání a poselství sv. Terezie - nejmladší učitelky církve - s papežovým typickým důrazem na ženskou tvář její svatosti a nauky. Obsah tohoto listu přiblížíme podobně jako obsah předešlého v kontextu pojednání o „génii“ ženy v části 2.4.1.

Homilie v Lurdech z 15. 8. 2004¹⁹⁹ - je mnoho mariánských homilií, které pronesl Jan Pavel II. během svého dlouhého pontifikátu na různých místech a při různých příležitostech. Do seznamu našich pramenů jsme vybrali pouze jednu, a to z toho důvodu, že patří k těm posledním, které pronesl, takže ji můžeme vnímat jako určitý testament a také proto, že v této homilii zaznělo poetické a přitom velmi hluboké a výstižné označení ženy v podobě výzvy: „ženy, staňte se strážkyněmi Neviditelného!“²⁰⁰ Nad významem tohoto označení se také zamyslíme ve stati 2.4.1.

Dopis rodinám z 2. 2. 1994²⁰¹ - jako ve všech dokumentech pojednávajících o manželství a rodině, i zde se mluví o ženě v kontextu vztahu s mužem a s rodinným životem. Nacházíme zde podobná témata jako ve Familiaris Consortio a Evangelium vitae a také témata z Teologie těla převyprávěná srozumitelnějším způsobem.

2.1.6 Knihy, ve kterých se nachází statě o ženě

Překročit práh naděje - kniha, ve které Jan Pavel II. odpovídá na více než 40 otázek známého italského spisovatele a žurnalisty Vittoria Messoriho, byla považována za světový bestseller své doby. Ve 33. kapitole nazvané *Ženy*, poukazuje na spojitost mezi mariánskou úctou a chováním k ženě jako takové. Sděluje také

¹⁹⁷ JAN PAVEL II, *Spes aedificandi*. č. 3.

¹⁹⁸ JAN PAVEL II, *Divina amoris scientia*. Apoštolský list při příležitosti vyhlášení sv. Terezie od Dítěte Ježíše a Svaté tváře za Učitelku církve (z 19. 10. 1997). [internet] 25. 10. 1997 [12. 3. 2012]. <http://www.ocd.pcn.net/tllet_fr.htm>.

¹⁹⁹ JAN PAVEL II, *Homélie à l'occasion de 150ème anniversaire de la promulgation du dogme de l'Immaculée Conception* (z 15. 8. 2004). [internet] 17. 8. 2004 [15. 3. 2012]. <<http://fr.lourdes-france.org/approfondir/textes-fondamentaux/homelie-du-pape-jean-paul-II-2004>>.

²⁰⁰ Francouzský výraz zní : „sentinelle de l'invisible“, slovo „sentinelle“ se překládá jako stráž nebo hlídka, jako označení toho, kdo je na stráži, nebo ve významu noční hlídky.

²⁰¹ JAN PAVEL II, *Dopis rodinám z 2. 2. 1994*. Praha: Česká biskupská konference, 1994.

názor, že kořen současného feminizmu je v absenci opravdové úcty k ženě. Pozitivně vítá zrod pravé teologie ženy a všeho bohatství, které přináší.²⁰²

Z hlediska našeho tématu je také důležitá 32. kapitola *Celý tvůj*, kde popisuje vývoj své mariánské úcty.²⁰³

Nebojme se pravdy - kniha s příznačným názvem nabízí bolestná a choulostivá témata současnosti, minulosti i budoucnosti. Otázku ženy řeší v kapitole *Drama minulosti*, ve které se snaží pojmenovat opomenutí a viny, za něž jsou křesťané určitým způsobem odpovědní.²⁰⁴ Podobně jako v Listu ženám z r. 1995 vyznává provinění na ženách v jejich nerespektování a násilí vůči nim v minulosti i dnes.²⁰⁵ Opět se navrácí k biblickému pohledu na ženu, který jsme již v této práci prezentovali.²⁰⁶ Novým tématem, který zde k ženské otázce přináší, je výzva přepsat dějiny „po žensku“²⁰⁷ méně jednostranným způsobem. Na závěr vyzdvihuje zvláště ženu - učitelku, kvůli jedinečné schopnosti ženy vidět člověk v jeho konkrétnosti.²⁰⁸ Poté vyjmenovává konkrétní oblasti církevního života, kde by měla žena stále plněji zaujímat své místo.²⁰⁹

2.2 Antropologie ženy

Antropologie jako nauka o člověku si klade otázku: „Kdo je člověk? Co znamená být člověkem?“ Křesťanská antropologie tuto otázku specifikuje: „Kým člověk je a má být podle prvotního plánu Stvořitele?“²¹⁰ Jan Pavel II. ve svém poselství o ženě vychází z křesťanské antropologie a svým vlastním způsobem ji také rozvíjí a obohacuje. V následující kapitole se pokusíme načrtnout základní prvky této jeho antropologie. I když je naše práce zaměřena na otázku ženství, jak vyplývá ze samotného faktu, že člověk je stvořen jako muž a žena, není možné pojednávat

²⁰² JAN PAVEL II, *Překročit práh naděje...*, s. 186 - 187.

²⁰³ JAN PAVEL II, *Překročit práh naděje...*, s. 183 -184.

²⁰⁴ Srov. JAN PAVEL II, *Nebojme se pravdy*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1997. s. 97.

²⁰⁵ Srov. JAN PAVEL II, *Nebojme se pravdy...*, s. 120 - 121.

²⁰⁶ Srov. JAN PAVEL II, *Nebojme se pravdy...*, s. 122.

²⁰⁷ Srov. JAN PAVEL II, *Nebojme se pravdy...*, s. 124.

²⁰⁸ Srov. JAN PAVEL II, *Nebojme se pravdy...*, s. 126.

²⁰⁹ Srov. JAN PAVEL II, *Nebojme se pravdy...*, s. 127.

²¹⁰ Srov. *Teologie těla*, s. 16.

samostatně o antropologii ženy nezávisle na antropologii muže a naopak. V každé části se však pokusíme shrnout naše konstatování o člověku v zaměření se na důsledky, které z toho plynou pro ženu a její pochopení.

2.2.1 Stvoření člověka a význam prvotní samoty

Již jsme v naší práci zmínili, že způsob jakým Jan Pavel II. mluví o antropologii člověka je odvolávání se na biblický „počátek“. Viděli jsme, že protože je „počátek“ výchozím bodem pro Krista, je jím i pro papeže. Skrze symbolickou, ale hluboce pravdivou řeč mýtů, se nám v prvních kapitolách knihy Genesis odkrývá to podstatné o člověku a jeho určení.²¹¹

„Bůh tvoří mocí svého slova : "Buď!" (např. Gn 1,3). Významné je, že toto Boží slovo je v případě člověka doplněné následujícími slovy: „*Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby*“ (Gn 1,26). Před stvořením člověka se Stvořitel jakoby noří do sebe, aby hledal pro něj vzor a inspiraci v tajemství svého Bytí, které se už tady určitým způsobem projevuje jako Božské "My".“²¹²

Následující verš vyslovuje klíčovou větu: „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím: jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1,27).²¹³ Podle papeže právě tento stručný úryvek obsahuje základní antropologické pravdy: člověk je vrcholem celého řádu stvoření ve viditelném světě, lidstvo je od počátku povoláno k existenci jako muž a žena, oba dva jsou lidé, oba jsou stvoření k Božímu obrazu. Tento obraz a podobnost s Bohem přenášejí muž a žena skrze plození na své potomky.²¹⁴ „Plození je pokračováním stvoření.“²¹⁵

Avšak podle papeže, když Bůh stvořil muže a ženu a říká oběma: „Naplňte zemi a podmaňte ji“ (Gn 1,28), „nedává jim pouze moc plodit, aby lidský rod trval v čase, nýbrž jim svěřuje i zemi jako úkol tím, že je zavazuje, aby odpovědně

²¹¹ Srov. LŽ č. 7.

²¹² JAN PAVEL II, *Dopis rodinám* z 2. 2. 1994, č. 6.

²¹³ Papež říká, že toto první vyprávění o stvoření člověka je chronologicky pozdější („elohistická“ tradice) než druhé - Gn 2, 18 - 25 („jahvistická“ tradice), a jeho ráz je především teologický, prostý od jakéhokoli subjektivismu. Podává objektivní definici člověka jako muže a ženy na základě jeho vztahu s Bohem. Srov. *Teologie těla*, s. 28.

²¹⁴ Srov. MD č. 6.

²¹⁵ JAN PAVEL II, *Dopis rodinám* z 2. 2. 1994, č. 9.

spravovali její zdroje. Člověk, rozumná a svobodná bytost, je povolán přeměnit tvářnost země. Při tomto úkolu, který je v podstatné míře dílem kultury, mají od počátku stejnou odpovědnost jak muž tak žena... Této "jednotě dvou" Bůh nesvěřil pouze dílo plození a život rodiny, nýbrž vlastní tvorbu dějin.²¹⁶

Druhý popis stvoření člověka, který se nachází v Gn 2, 18 - 25, poukazuje více na subjektivitu, v jistém smyslu na psychologii člověka.²¹⁷

V rámci tohoto vyprávění se Jan Pavel II. zamýšlí nad významem prvotní samoty člověka. „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ (Gn 2, 18) „Jedná se zde o samotu člověka (muže i ženy) a ne pouze o samotu člověka - muže, způsobenou tím, že nemá ženu.“²¹⁸ Podle papeže prvotní samota není prvotní ve smyslu chronologickém, ale existenciálním a týká se muže stejně tak jako ženy. Tato samota má dva významy. Jeden vyplývá ze samé přirozenosti člověka, z jeho lidství, a druhý ze vztahu muž a žena.²¹⁹

Podívejme se nyní, v čem spočívá první význam této samoty: Každá lidská bytost si uvědomuje své já, svou jedinečnost a fakt, že je osobou obdařenou svobodnou vůlí a schopností poznávat a milovat, tedy mít vztah se svým Stvořitelem. První člověk si tuto svou jedinečnost uvědomil prostřednictvím svého těla.²²⁰ Člověk by mohl na základě zkušenosti vlastního těla dojít k závěru, že je podstatně podobný jiným živým bytostem (zvířatům). Avšak nedospěl k tomuto závěru, ba naopak dospěl k přesvědčení, že je „sám“. Uvědomuje si, že jeho tělo je tělem osoby.²²¹

Zkusme nyní tento odstavec přeformulovat z hlediska našeho tématu, aby lépe vynikly důsledky těchto konstatací pro pochopení ženy²²²:

Každá *žena* si uvědomuje své já, svoji jedinečnost a fakt, že je osobou obdařenou svobodnou vůlí a schopností poznávat a milovat, tedy mít vztah se svým Stvořitelem. První *žena* si tuto svou jedinečnost uvědomila prostřednictvím svého

²¹⁶ LŽ č. 8.

²¹⁷ Srov. *Teologie těla*, s. 30. „Srovnáme-li obě vyprávění, docházíme k přesvědčení, že tato subjektivita odpovídá objektivní skutečnosti člověka, stvořeného, „aby byl Božím obrazem“. *Teologie těla*, s. 31.

²¹⁸ *Teologie těla*, s. 41.

²¹⁹ Srov. *Teologie těla*, s. 41.

²²⁰ Srov. HEALYOVÁ, M. *Muži a ženy jsou z ráje...*, s. 28.

²²¹ Srov. *Teologie těla*, s. 46.

²²² Je nasnadě, že stejně tak bychom mohli celý odstavec přeformulovat nahrazením pojmu „člověk“ pojmem „muž“.

těla. Žena by mohla na základě zkušenosti vlastního těla dojít k závěru, že je podstatně podobná jiným živým bytostem (zvířatům). Avšak nedospěla k tomuto závěru, ba naopak dospěla k přesvědčení, že je „sama“. Uvědomuje si, že její tělo je tělem osoby.

Tento první význam samoty člověka zakončíme a shrneme slovy papeže: „Člověk je osoba, a to muž a žena ve stejné míře. Oba totiž byli stvořeni k obrazu a podobě osobního Boha. Podobným Bohu činí člověka fakt, že na rozdíl od celého světa živých tvorů,..., člověk je také bytost *rozumová*.“²²³

Nyní se dostáváme k druhému významu prvotní samoty, která nás vede ke vztahovosti.

2.2.2 Stvoření ženy a „jednota dvou“

Jsme si vědomi, že název této části by mohl být zavádějící, pokud bychom její chápali v chronologickém pořadí. V papežově pojetí si dvě vyprávění o stvoření člověka neprotiřečí, ale navzájem se osvětlují. Jan Pavel II. má před sebou stále tentýž obraz - člověk, který je od počátku stvořen jako muž a žena - a na tento obraz zaměřuje fokus, aby přiblížil jednotlivé detaily té samé „scény“.

„I uvedl Hospodin na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem. A Hospodin utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu“ (Gn 2, 21-22) Toto sdělení nám předkládá několik výmluvných symbolů. Nejdřív je zde tajemná mrákota.²²⁴ Jan Pavel II. v ní vidí jakýsi návrat do „ne-bytí“, momentu jež předcházela stvoření, ze kterého se osamocený člověk z tvůrčí iniciativy Boha znovu vynoří v „jednotě dvou“ - muže a ženy.²²⁵

Žena je utvořena „z žebra“. Tímto vyjádřením rozumí papež homogenitu celého bytí obou. Tato homogenita se týká jak těla - somatické struktury, tak lidství jako takového. Když se člověk probudí ze spánku, projevuje poprvé radost, dokonce

²²³ MD č. 6.

²²⁴ Tento symbol najdeme také při uzavření smlouvy s Abrahámem (srov. Gn 15, 12), kdy padly na něho mrákoty. Tato spojitost nás přivádí k poznání, že v obou případech dochází k Božímu zásahu ve formě ustanovení smlouvy. Srov. *Teologie těla*, s. 54, poznámka č. 3.

²²⁵ Srov. *Teologie těla*, s. 54.

vytržení, protože má před sebou bytost podobnou sobě. „Radost z jiné lidské bytosti, z druhého "já" dominuje slovům muže proneseným při pohledu na ženu.“²²⁶

Toto druhé „já“ je podobné tím, že sdílí stejnou lidskou přirozenost, ale ta je jinak vtělena v muži a jinak v ženě. Pohlavní rozdílnost muže a ženy v rámci společné lidské přirozenosti odhaluje jejich povolání ke vztahu. Přirozená schopnost jejich těl vytvářet jednotu je viditelným odleskem jejich vnitřní schopnosti tvořit společenství osob.²²⁷

„Učiním mu pomoc jemu rovnou“ (Gn 2,18b). Žena je stvořena jako „pomoc“²²⁸ pro muže ovšem papež vysvětluje, že stejně tak je muž stvořen jako „pomoc“ pro ženu a ukazuje jak chápat význam této pomoci:

„Do stvoření ženy je... vepsán od počátku princip pomoci: je třeba si uvědomit, že se nejedná o pomoc jednostrannou, nýbrž vzájemnou. Žena je doplněním muže, jako je muž doplněním ženy: žena a muž se navzájem doplňují. Ženství uskutečňuje "lidské" stejně jako mužství, avšak rozdílným a doplňujícím způsobem. Mluví-li Genese o "pomoci", nevztahuje ji pouze na oblast konání, nýbrž také na oblast bytí. Ženství a mužství se navzájem doplňují nejen z tělesného a duševního, nýbrž i z ontologického hlediska.“²²⁹ „Pojem "pomoc" vyjadřuje vzájemnost v existenci, kterou by žádná jiná živá bytost nemohla zajistit.“²³⁰

2.2.3 “Jednota dvou“ jako obraz Trojice

Viděli jsme, že každý jednotlivý člověk je obrazem Boha, protože je obdařen rozumem a svobodnou vůlí a má schopnost poznávat a milovat svého Stvořitele. Úvahy o lidské samotě nás přivedly k poznání, že člověk nemůže žít sám. Může existovat jen jako „jednota dvou“, a tedy ve vztahu k jiné lidské osobě: muž k ženě a žena k muži. „Být osobou podle Božího obrazu a podoby tedy znamená také

²²⁶ *Teologie těla*, s. 56.

²²⁷ Srov. HEALYOVÁ, M. *Muži a ženy jsou z ráje...*, s. 30.

²²⁸ „Pomoc“, hebrejsky „ezer“ se ve Starém zákoně užívá také pro označení Hospodina, např. v Ex 8, 14 nebo Žl 33, 20. Srov. HEALYOVÁ, M. *Muži a ženy jsou z ráje...*, s. 29.

²²⁹ *LŽ* č. 7.

²³⁰ *Teologie těla*, s. 58.

existovat v nezbytném vztahu k druhému "já". To nám dává tušit konečné sebezjevení Trojjediného Boha: živou jednotu ve společenství Otce, Syna a Ducha svatého.²³¹

Podle Jana Pavla II. to, že se člověk stal „obrazem a podobou“ Boha nejen skrze své lidství, nýbrž také, a možná především, skrze svoji vztahovost, která odráží vnitřní život Nejsvětější Trojice - Boha, který je láska (srov. 1Jn 4, 16), „tvoří nejhlubší teologický aspekt všeho, co se dá o člověku říci.“²³²

Tato podobnost s Trojicí, ve které se „božské Osoby milují v důvěrném tajemství jediného božského života“²³³ nás odkazuje na další podstatný rozměr povolání člověka - muže i ženy: povolání k lásce.

Člověk - jak muž tak žena - je mezi tvory viditelného světa jediný, kterého chtěl Bůh - Stvořitel pro něho samého. Je tedy osobou. Být osobou znamená: tíhnout k sebeuskutečnění. K tomu může dojít jen opravdovým darováním sebe samého. Na jiném místě Jan Pavel II. říká, že v tomhle je právě podivuhodný paradox lidské existence: „Láska působí, že se člověk realizuje prostřednictvím upřímného darování se: milovat znamená dávat a přijímat to, co nelze ani koupit ani prodat, ale jen svobodně a vzájemně darovat.“²³⁴ V povolání být zde „pro“ jiné a stát se „darem“ se uskutečňuje podobnost s Bohem, který je Trojice.²³⁵

Co z toho plyne pro ženu? Čím více uskuteční své povolání k lásce, tím více „realizuje“ své „ženství“. To se právě tak týká muže. Každý z nich to však uskutečňuje svým vlastním způsobem.²³⁶

Dříve než budeme pojednávat o způsobech, kterými žena realizuje své povolání k lásce, zdá se nám důležité podívat se na důsledky hříchu pro vztah mezi mužem a ženou.

²³¹ MD č. 7.

²³² *Teologie těla*, s. 59.

²³³ MD č. 7.

²³⁴ JAN PAVEL II, *Dopis rodinám* z 2. 2. 1994. č. 11.

²³⁵ Srov. MD č. 7.

²³⁶ Srov. MD č. 7.

2.2.4 Hřích a jeho důsledky

Již jsme řekli, že muž a žena byli povoláni k účasti na vnitřním životě Boha. V Gn 3, 1 - 7 nacházíme popis prvního hříchu, ve kterém jsou jistým způsobem rozděleny úlohy muže a ženy. Podle papeže však nelze pochybovat, že nezávisle na tomto „rozdělení úloh“ je onen první hřích hříchem člověka.²³⁷ Jan Pavel II. popisuje hřích jako „zpochybnění daru“. Nejhlubší touhou člověka je být „jako Bůh“ tím, že bude mít účast na jeho životě a lásce. Tuto účast člověk dostal od počátku jako dar od Boha. Právě jednota muže a ženy je účastí na tomto božském životě. Ďábel zaútočí na samotné srdce této jednoty. Přiblíží se k ženě - k té, která z podstaty svého ženství nese jakoby zástupně prorocký rozměr „snoubenky“, tedy „receptivity“ vůči Božímu daru a zpochybní Boží dobrotu a lásku, svede člověka k tomu, aby se sám zmocnil daru, který mu měl být darován. Ve chvíli, kdy lidé odmítli svůj rozměr „snoubenky“ (té, která se nechá obdarovat), svou „receptivitu“ a zmocnili se svého „štěstí“ sami, dostaví se první důsledek jejich hříchu: „Potom se oběma otevřely oči: poznali, že jsou nazí.“ (Gn 3, 7a)²³⁸. Víme, že před pádem byli oba dva nazí, ale nestyděli se (srov. Gn 2, 25). Prožívali zkušenost toho, co papež nazývá „prvotní nahota“.²³⁹ „Nahota znamená prvotní dobro božského vidění.“²⁴⁰ Muž a žena na sebe nahlíželi a poznávali se navzájem „v úplném pokoji a klidu vnitřního pohledu“²⁴¹. V tomto pohledu je tělo toho druhého zjevením tajemství jeho osoby a je v něm vepsán Boží plán lásky. Tělo druhého je nahlíženo ve svém „snubním“²⁴² významu, tedy jako dar. Protože muž a žena ve stavu této „prvotní nahoty“ byli naplněni Boží láskou, byli zcela svobodní být jeden pro druhého darem.

Následkem hříchu se toto „vnitřní vidění“ zatemnilo a do vzájemného vztahu muže a ženy vstoupila žádostivost. „Spletli tedy fíkové listy a přepásali se jimi“ (Gn

²³⁷ Srov. MD č. 9.

²³⁸ Srov. WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky...*, s. 41 - 42.

²³⁹ *Teologie těla*, s. 67. Papež zavádí tři termíny pro popis prvotních zkušeností člověka před pádem: prvotní samota, prvotní jednota, a prvotní nahota. Jedná se o tři konstitutivní prvky jeho antropologie, která vychází z kontextu „Božího obrazu“. Srov. *Teologie těla*, s. 67 a 75.

²⁴⁰ *Teologie těla*, s. 74.

²⁴¹ *Tamtéž*.

²⁴² „Snubní význam těla je schopnost těla vyjádřit lásku, tu lásku, kterou se člověk jako osoba stává darem; následně pak právě prostřednictvím tohoto daru uskutečňuje samotný smysl svého bytí a své existence.“ *Teologie těla*, s. 82.

3, 7b). Symbol přepásání fíkovými listy vysvětluje Jan Pavel II. jako stud. Ve zkušenosti studu zakouší člověk strach před „druhým já“ (např. žena před mužem), ale má v podstatě strach o vlastní „já“.²⁴³ Stud je jakousi sebeobranou lidské bytosti, aby s ní nebylo nakládáno jako s objektem. Žádostivost muže má tendenci z ženského těla dělat věc.²⁴⁴ Když například vstoupí cizí muž do koupelny, kde je nahá žena, ona má okamžitě potřebu zakrýt své tělo. Tato žena zahaluje tělo ne proto, že je „neslušné“, ale aby chránila svoji důstojnost před pohledem neznámého muže, který by mohl mít tendenci jednat s ní jako s „předmětem“.²⁴⁵ V situaci po pádu má tedy stud své místo, aby potvrzoval důstojnost lidské osoby.

Jak jsme již naznačili výše, hřích narušil původní jednotu, kterou zakoušel člověk před pádem: jednotu spojení s Bohem jako pramen jednoty uvnitř svého „já“, jednotu vzájemného vztahu muže a ženy a také jednotu ve vztahu k vnějšímu světu, k přírodě.²⁴⁶

V biblickém popisu důsledků hříchů nacházíme slova, pronesená k ženě: „Budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout“ (Gn 3, 16). Tato vláda muže podle Jana Pavla II. „ukazuje porušení vztahu a *ztrátu rovnováhy oné základní vyrovnanosti*, kterou mají v "jednotě dvou" muž i žena“²⁴⁷. Postižena je tím hlavně žena, ale z titulu „jednoty dvou“ to umenšuje zároveň také skutečnou důstojnost muže. Papež podtrhuje skutečnost, že nerovnoprávnost mezi mužem a ženou není Bohem chtěná, ale je důsledkem hříchu. Zjevená pravda o stejné důstojnosti muže a ženy se staví proti diskriminaci ženy z titulu jejího „ženství“. V tomto bodě zaznívá silný apel Jana Pavla II. k obrácení: „*Žena se nesmí stát předmětem vlády a vlastnictví muže*“²⁴⁸. Týká se to především manželského vztahu, ale i všech situací soužití mužů a žen. „Neboť ve všech případech, kdy muž připustí cokoliv, co uráží

²⁴³ Srov. *Teologie těla*, s. 70.

²⁴⁴ „Mužská žádostivost se zaměřuje víc na fyzické uspokojení na úkor ženy, zatímco ženská žádostivost se zaměřuje víc na citové uspokojení na úkor muže.“ WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky...*, s. 38. Možná proto reflexivně prožívají ženy stud více při odhalení svého těla a muži při odhalení svých citů.

²⁴⁵ Srov. WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky...*, s. 32. Jan Pavel II. také říká, že stud je komplexnější povahy. Na jedné straně vzdaluje jednu lidskou bytost od druhé (ženu od muže), zároveň se snaží o jejich osobní sblížení, pro které vytváří jak vhodný základ, tak i úroveň, na které je možné se setkat. Srov. *Teologie těla*, s. 70.

²⁴⁶ Srov. MD č. 9.

²⁴⁷ MD č. 10

²⁴⁸ *Tamtéž*.

osobní důstojnost a povolání ženy, jedná proti své vlastní osobní důstojnosti a proti svému povolání.²⁴⁹

Papež rozumí odporu žen vůči této nespravedlivé nadvládě mužů a říká, že je oprávněný. Podle něj však nesmí za žádné podmínky vést k jejich „zmužštění“. „Žena nesmí ve jménu osvobození od vlády muže tíhnout k tomu, aby si osvojovala mužské rysy proti své vlastní ženské svébytnosti“.²⁵⁰ Nevede to k jejímu uskutečnění, ale naopak deformuje to její osobu a ztrácí se tím její specifické bohatství. A toto bohatství je slovy Jana Pavla II.: „nesmírné!“²⁵¹

2.3 Realizace ženy v povolání k lásce

Na úvod této části si dovolíme znovu přeformulovat jedno tvrzení vyslovené na adresu člověka jako takového a aplikovat je výslovně na ženu: „Žena nemůže žít bez lásky. Je *sama* sobě nepochopitelnou bytostí a *jejímu* životu chybí smysl, nepozná-li lásku, nesetká-li se s ní, nezakusí-li ji, nepřivlastní-li si ji nějak a neprokazuje-li ji *sama* aktivně druhým.“²⁵²

V předchozí části jsme již vyslovili pravdu, kterou II. vatikánský koncil formuloval ve větě: „člověk nemůže sám sebe nalézt, leč v opravdovém darování sebe samého“ (GS č. 24). Je to výchozí bod pro papežovo uvažování ohledně důstojnosti a povolání ženy.²⁵³ Toto sebedarování uskutečňuje žena různými způsoby.

Jan Pavel II. ve svých dokumentech upřednostňuje obraznou řeč před striktním vymezováním kategorií. Můžeme v tom spatřovat i určitý záměr neuzavřít ženu do přesně definovaných rolí (jak bychom to někdy možná chtěli) a zůstat v respektu a úžasu před tajemstvím. K vyjádření nejhlubších rozměrů povolání ženy používá papež symbolické pojmy: nevěsta, panna a matka.²⁵⁴ Právě Maria, jako plně realizovaná žena, shrnuje v sobě všechny tyto rozměry. Snoubenectví, panenství a mateřství, interpretované v personalistickém klíči, zároveň představují v jistém

²⁴⁹ MD č. 10.

²⁵⁰ MD č. 10.

²⁵¹ MD č. 10.

²⁵² Srov. RH č. 10.

²⁵³ Srov. MD č. 30.

²⁵⁴ Srov. MD č. 22.

smyslu aspekty člověka jako takového, i když jsou evidentnější u ženy. Tento fakt vede papeže k tvrzení, že existuje osobitý „profetismus“ ženy.²⁵⁵

Snoubenectví, mateřství a panenství jsou specifické způsoby jakými žena přijímá a dává lásku. Jedinečným způsobem se vtělují v konkrétních životních stavech. Z tohoto důvodu pojednáme nyní o cestě ženy v manželství a v zasvěceném životě a jim odpovídajícímu charakteru mateřství.

2.3.1 Manželství

Je známo, že Jan Pavel II. má o lidské lásce a povolání k manželství velmi vysoké mínění. Dovolíme si tvrdit, že tento jeho postoj není ještě v církvi dostatečně propagován.²⁵⁶ V této práci nemáme bohužel prostor věnovat se více a hlouběji jeho teologii těla, která s manželstvím a potažmo i se ženou hluboce souvisí. Zaměříme se zde především na to, jaký dopad má na ženu - manželku jeho interpretace slavného Pavlova textu z Ef 5, 21 - 32. Jedná se o srovnání snoubeneckého²⁵⁷ charakteru lásky mezi mužem a ženou s tajemstvím Krista - ženicha a církve - nevěsty. Tento Pavlův text o manželství v analogii vztahu Krista a církve je důležité číst s rozlišením toho, „co v něm vyjadřuje lidskou skutečnost meziosobních vztahů, od toho, co vyjadřuje symbolickou řečí veliké božské tajemství. Zatímco ve vztahu Krista a církve je podřízena jen církev, ve vztahu manžela a manželky není podřízení jednostranné, nýbrž vzájemné“.²⁵⁸

Ostatně celý tento komentovaný úryvek začíná větou: „Podřizujte se jeden druhému v bázi²⁵⁹ před Kristem“ (Ef 5, 21). Jan Pavel II. říká, že vzájemné podřizování se manželů má být motivováno „bází před Kristem“ nebo-li úctou k němu.²⁶⁰ Tato „úcta ke Kristu“ je podle něho „duchovní zralá forma onoho vzájemného okouzlení: přesněji řečeno okouzlení muže ženstvím a ženy mužstvím,

²⁵⁵ Srov. FULA, M. *Antropológia ženy...*, s. 225.

²⁵⁶ Podle našich zkušeností v mnoha prostředích v církvi je stále rozšířen názor, že pokud chce někdo žít hlubším duchovním životem je třeba, aby vstoupil do řehole nebo se stal knězem.

²⁵⁷ Český překlad v MD používá slovo „snoubencký“ i ve smyslu „manželský“. V této práci používáme oba pojmy s tím, že je chápeme jako identické.

²⁵⁸ MD č. 23 - 24.

²⁵⁹ Jiné překlady: z úcty ke Kristu, nebo v poddanosti Kristu. Zde uvádíme překlad, jenž je použit v *Teologii těla* - „v bázi před Kristem“. Srov. *Teologie těla*, s. 405.

²⁶⁰ Srov. *Teologie těla*, s. 405.

což se poprvé objevuje v knize Genesis (Gn 2, 23 - 25). Stejně okouzlení pak... protéká verši Písně písní...²⁶¹ Jinými slovy, jedná se o posvátnou bázeň a úžas nad Božím tajemstvím, které se zmocnily Adama při prvním pohledu na Evu a naopak. V řádu vykoupení má tato bázeň podobu úžasu nad tajemstvím Krista, které se zjevuje v těle partnera. Výstižně to vyjadřuje Ch. West ve svém komentáři k tomuto papežovu výkladu: „Když toto zakoušíme jako "obsah" naší sexuální přitažlivosti, nechceme podlehnout žádostivosti - chce se nám padnout na kolena“.²⁶²

Optika vzájemné podřízenosti nám podle papeže dává správně vidět výrok: „Ženy ať jsou podřízeny svým mužům, jako kdyby to byl sám Pán“ (Ef 5, 22). Touto formulací se nechce říct, že manžel je „pánem“ své manželky a že má oprávnění jí vládnout. Naopak, vyjadřuje to, že „manželka může a má ve svém vztahu ke Kristu - který je pro oba manžele jediným Pánem - nacházet motivaci onoho vztahu k manželovi, jenž vyvěrá ze samé podstaty manželství a rodiny.“²⁶³ Papež opakovaně zdůrazňuje, že takový vztah není jednostrannou, ale vzájemnou podřízeností a že jejím zdrojem je již výše zmiňovaná „bázeň před Kristem“ a jejím výrazem je láska. Podle papeže „láska vylučuje jakýkoli druh podřízenosti, kvůli níž by se manželka stala služkou nebo otrokyní manžela, předmětem jednostranné podřízenosti. Láska působí, že také *manžel je zároveň podřízen své ženě a tím je podřízen samému Pánu* tak jako manželka manželovi.“²⁶⁴ „Pravá manželská láska vyžaduje, aby muž měl hlubokou úctu k stejné důstojnosti ženy.“²⁶⁵

Odpovídající pokyn pro muže zní: „Muži milujte své ženy jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval“ (Ef 5, 25). Kristus miloval církev „až do krajnosti“ (Jn 13, 1), vydal za ni vlastní život. Milovat ženu tímto způsobem je pro muže nemožné jenom z vlastních sil. Jedině tak, že Kristovo sebedarování na kříži vztáhne muž také na sebe (v tomto smyslu je podle papeže také muž „nevěstou“ Krista) a čerpá od Krista životodárnou sílu, může projevovat lásku „v *Kristově stylu*“²⁶⁶ své manželce.²⁶⁷ „Se svou ženou má muž prožívat "zcela zvláštní formu

²⁶¹ *Teologie těla*, s. 527.

²⁶² WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky...*, s. 85.

²⁶³ *Teologie těla*, s. 406.

²⁶⁴ *Teologie těla*, s. 406.

²⁶⁵ FC č. 25.

²⁶⁶ Srov. MD č. 24.

osobního přátelství". Jako křesťan je pak povolán, aby rozvíjel nový druh lásky a prokazoval své choti onu něžnou a silnou nadpřirozenou lásku, jakou má Kristus ke své církvi.²⁶⁸

Pavel hovoří, že manžel má být „hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve“ (Ef 5, 23). Kristus je hlavou proto, že „sám sebe za ni vydal“ (Ef 5, 25) říká papež.²⁶⁹ Pro muže to tedy znamená, že má být první ve službě. V lásce totiž, podle papeže existuje „posvátný řád“. Když jsou manželé obrazem lásky Krista a církve „je *manžel především ten, který miluje*, a manželka je *ta která je milována*. Dokonce by se dala riskovat myšlenka, že "podřízenost" manželky manželovi...znamená především "zakoušení lásky".²⁷⁰ V tomto smyslu můžeme říct, že když sv. Pavel píše: „Ženy podřizujte se svým mužům.“, říká: „Ženy, dovolte svým mužům, aby vám *sloužili*.“²⁷¹

Jan Pavel II. konstatuje, že poselství o vzájemném podřizování manželů představuje evangelijní novost. Nepopírá, že novozákonní listy jsou ještě do jisté míry poplatné tomu co je „staré“, co je zakořeněno v náboženské tradici Izraele²⁷², nicméně v nich už tuto „novost“ nacházíme. „To "nové", co přináší Kristus, je skutečnost: je to jednoznačný obsah evangelijního poselství a je to i plod vykoupení. Současně však vědomí, že v manželství existuje vzájemné "podřizování" manželů z úcty ke Kristu, a ne jen podřízenost manželky manželovi, si musí proklesť cestu v srdcích, ve svědomích, v chování i ve zvyklostech lidí.“²⁷³ Papež uvádí jako příklad dlouhého procesu změny mentality časovou délku, která musela uplynout, než došlo ke zrušení otroctví, ačkoliv slovo o tom, že „v Kristu už není otrok ani svobodný“

²⁶⁷ Srov. HEALOVÁ, M. *Muži a ženy jsou z ráje...*, s. 84.

²⁶⁸ FC č. 25.

²⁶⁹ Srov. MD č. 24.

²⁷⁰ *Teologie těla*, s. 420.

²⁷¹ WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky...*, s. 87. Pro ilustraci toho, kam až sahá papežovo vnímání služby v manželství zmiňuje West pasáž z Wojtyłovi knihy „Láska a odpovědnost“ (bohužel není dostupná v českém jazyce), ve které Wojtyła vyzývá muže k velikému respektu a něžnosti vůči ženám v oblasti manželské sexuality. Wojtyła píše, že pokud muž opravdu miluje svoji ženu musí respektovat a zohledňovat, že křivka sexuálního vzrušení probíhá u ženy jinak než u muže. Muž má tedy projevovat svoji lásku a něhu tak, aby vrcholný moment sexuálního vzrušení nastával jak u něho tak u ženy. Tento projev sebeovládání a něžnosti získává v kontextu manželského života význam ctnosti a je službou lásky manžela své manželce. Srov. WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky...*, s. 85.

²⁷² (např. výklad Gn 2 v Kol 3, 18; 1 Pt 3, 1 - 6; Tit 2, 4 - 5; 1Kor 11, 3 - 16)

²⁷³ MD č. 24.

(Gal 3, 28) tady bylo už téměř dva tisíce let.²⁷⁴ „Avšak výzva „*ethosu vykoupení*“ je jasná a definitivní. Všechny důvody ve prospěch "podřízenosti" ženy muži v manželství se musí chápat ve smyslu „*vzájemného podřizování*“ obou z úcty ke Kristu.“²⁷⁵

Pro obohacení chápání této vzájemné podřízenosti v manželství, nechme zaznít slova Pavla Evdokimova, představitele východní teologie (Janu Pavlovi II. tak drahé), který upozorňuje na roli Ducha svatého, působícího překročení právního pojetí podřízenosti: „...čím více se tyto vztahy podřízenosti rozvíjejí v církvi, tím samozřejměji ztrácejí jakýkoli právní význam. V prostoru pneumatoforické lásky (nositelky Ducha Svatého) je podřízenost ve smyslu zákona již prázdným pojmem. Překročena stává se tím *zcela novým* v Božím království, neboť "kde je duch Páně, tam je svoboda" (2Kor 3, 17).“²⁷⁶

Oba manželé jsou voláni zcela se darovat podle vzoru Krista a od Krista také čerpat k této lásce sílu. Právě tímto je tato přirozená svátost povýšena k účasti na lásce Krista k církvi a stává se jejím znamením v tomto světě. Jan Pavel II. to shrnuje slovy: „Manželství pokřtěných je...skutečným znamením nové a věčné smlouvy, potvrzené Kristovou krví. Duch, kterého vylévá Pán, dělá srdce novým a uschopňuje muže i ženu, aby se navzájem milovali, tak jako Kristus miloval nás. Manželská láska tím dosahuje plnosti, ke které je vnitřně určena. Stává se totiž zvláštním, specifickým způsobem, jímž jsou manželé účastni na samotné lásce Krista, který se obětoval na kříži, a jsou povoláni, aby z této lásky žili.“²⁷⁷

2.3.2 Mateřství

Pravda o uskutečňování osoby skrze její darování se, kterou jsme již v této práci představili jako výchozí bod papežova pojednání o ženě, otevírá cestu k pochopení mateřství ženy. Mateřství je plod manželského spojení muže a ženy. Toto spojení se podle papeže uskutečňuje v pravdivosti jenom tenkrát, „když vzájemné sebedarování

²⁷⁴ Srov. MD č. 24.

²⁷⁵ MD č. 24.

²⁷⁶ EVDOKIMOV, P. *Žena a spása světa*. 1. vyd. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2011. s. 23 - 24.

²⁷⁷ FC č. 13.

není pokřiveno ani mužovým přáním stát se "pánem" své ženy ("on ti bude vládnout"), ani tím, že se žena uzavře do svého pudu ("po muži budeš dychtit": Gn 3, 16).²⁷⁸ V této souvislosti je důležité celé poselství Jana Pavla II. o manželské lásce a jejím ethosu - zvláště jeho zdůraznění neoddělitelnosti plodivého a sjednocujícího rozměru manželské lásky. Nikde nezobrazují manželé Boží lásku hlouběji, než když se stávají „jedním tělem.“ Jan Pavel II. říká, že základním prvkem manželství jako svátosti je „řeč těla“ vyjadřovaná v pravdě.²⁷⁹ Člověk je totiž utvořen tak, „že nejhlubší slova ducha - slova lásky, darování se a věrnosti - si vyžadují příslušnou "řeč těla". Bez ní nemohou být plně vyjádřena.“²⁸⁰ Když do „řeči těla“ vstoupí antikoncepce, pár se (vědomě či nevědomě) stává znamením opaku „velkého tajemství“. Řeč antikoncepčního pohlavního styku říká, že Bůh není životodárná láska, místo aby svědčila, že je.²⁸¹

V rámci plánovaného rodičovství je periodická zdrženlivost, podle Jana Pavla II. jedinou cestou, která plně respektuje charakter svátostného znamení „řeči těla“. Tento styl manželského života nutně vyžaduje, kromě pomoci Ducha svatého, také znalost ženského těla, od něhož se periodická zdrženlivost odvíjí: „Dar Ducha svatého, manžely přijatý a uchovávaný, jim pomáhá, aby uplatňovali lidskou pohlavnost podle Božího plánu a jako znamení sjednocující a plodné lásky Krista k jeho církvi. K nutným předpokladům patří však také znalost těla a cyklů jeho plodnosti.“²⁸² Je s tím nutně spojen respekt, který se přednostně vztahuje k ženě: „Rozhodnutí pro přirozený rytmus nese s sebou přijetí cyklu osoby, to je ženy, a tím i přijetí dialogu, vzájemné úcty, společné odpovědnosti, sebeovládání. Přijmout cyklus a dialog znamená dále uznat současně duchovní i tělesný ráz manželského spojení a prožívat osobní lásku s věrností, jakou vyžaduje. ...Tak je sexualita respektována a povznesena ve svém pravém a plně lidském rozměru. Není "využívána" jako "předmět", což by porušovalo osobní jednotu duše a těla, a tím

²⁷⁸ MD č. 18.

²⁷⁹ Srov. WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky...*, s. 105.

²⁸⁰ *Teologie těla*, s. 476. „Z evangelia víme, že se to vztahuje jak na manželství, tak na zdrženlivost pro nebeské království“. *Tamtéž*.

²⁸¹ Srov. WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky...*, s. 105.

²⁸² FC č. 33.

uráželo samotné Boží stvoření v jeho nejvnitřnější jednotě, v sepětí přirozenosti a osoby.²⁸³

Vzájemné darování se manželů je tímto způsobem otevřeno daru nového života. Mateřství má na této otevřenosti životu zvláštní podíl. Zahrnuje v sobě ochotu počít a přijmout dítě, nosit je ve svém lůně a pak je zrodit. Mateřství ženy v období mezi početím a narozením dítěte je bio-fyziologický i psychický proces. Tělesná konstituce ženy, její organizmus a vůbec celá její psycho-fyzická struktura obsahuje v sobě přirozenou dispozici pro mateřství. Podle papeže však jenom tento pohled na ženské mateřství nestačí.²⁸⁴ „Mateřství je svázáno s *osobní strukturou ženského bytí a osobním rozměrem jejího daru*...V mateřství ženy, spojeném s otčovstvím muže, se zračí věčné tajemství plození, které je v Bohu samém, v Bohu Trojjediném (srov. Ef 3, 14 - 15).²⁸⁵ Podle papeže představuje mateřství závažnější a náročnější část společného rodičovství muže i ženy. Žena totiž, „přímo *"platí"* za toto společné plození, které doslova pohlcuje její tělesné a duševní síly. ...Mateřství v sobě obsahuje jedinečné společenství s tajemstvím života, který dozrává v ženě lůně.²⁸⁶ Papež říká, že matka, která v sobě nosí dítě, se dotýká celou svou bytostí tajemství „počátku“, které ji vede k tomu, že přijímá a miluje toto dítě jako osobu. Celý tento proces vytváří ze strany ženy „určitý přístup k člověku - nejen k vlastnímu dítěti, ale k člověku vůbec, přístup, který hluboce vyznačuje ženinu osobnost.²⁸⁷ Pokud bychom hledali v papežově poselství nějakou charakteristiku ženy, nalezneme ji právě v souvislosti s mateřstvím. „Všeobecně se má za to, že *žena* je schopna víc než muž věnovat pozornost *konkrétní* osobě, kterou má před sebou a že mateřství ještě víc rozvíjí tuto schopnost.“²⁸⁸ „Matka totiž přijímá a nosí v sobě druhého člověka, umožňuje mu v sobě růst a dává mu prostor ve svém nitru, přičemž plně respektuje jeho odlišnost. Tak žena sama chápe a učí i ostatní, že lidský vztah je teprve tehdy autentický, když se otevírá pro přijetí druhého, respektuje a miluje jeho osobnost pro onu důstojnost, kterou jí dává sama skutečnost, že je člověkem, a nikoliv z nějakých

²⁸³ FC. 4. 32.

²⁸⁴ Srov. MD č. 18.

²⁸⁵ MD č. 18.

²⁸⁶ MD č. 18.

²⁸⁷ MD č. 18.

²⁸⁸ *Tamtéž.*

jiných důvodů, jako např. pro majetek, sílu, inteligenci, krásu či zdraví.²⁸⁹ Mateřství tedy ženu zaměřuje na tajemství člověka a vyjadřuje podle papeže „důležitou tvořivou moc ženy, neboť na ní závisí v největší míře samo lidství nové lidské bytosti.“²⁹⁰ V tomto smyslu má žena také specifický úkol vůči muži, aby ho uvedla do jeho „otcovství“.²⁹¹

Muž, který fyzicky stojí mimo proces těhotenství a porodu se musí svému otcovství učit právě od své ženy - matky dítěte. Týká se to především prvního období po narození, ale i dalších úseků života. Podle papeže to patří k „normální rodičovské dynamice“.²⁹² „Láska k ženě, která se stala matkou, a láska k dětem, jsou pro muže přirozenou cestou, aby pochopil a uskutečnil své otcovství.“²⁹³ Papež vidí velký problém, pokud muž v procesu výchovy absentuje, protože „místo a úloha otce v rodině a pro rodinu mají ojedinělý a nenahraditelný význam.“²⁹⁴

Papež také připomíná, že „mateřství ženy z hlediska života a historie každého člověka, je první práh, jehož překročení způsobuje "zjevení Božích dětí" (srov. Řím 8, 19)“²⁹⁵ Jinými slovy, kdyby se člověk nenarodil z ženy, nemohl by se ani stát Božím dítětem z milosti.

Jan Pavel II. se též nevyhýbá tomu, aby pojmenoval bolest žen prožívajících mateřství v situacích útlaku, strádání, opuštěnosti, vyčerpanosti, atd. Zvláště poukazuje na specifické utrpení ve svědomí u žen, které prodělaly potrat.²⁹⁶ Ve své encyklice *Evangelium vitae* se zvláště k těmto ženám obrací slovy: „Církev dobře ví, jak rozdílné okolnosti vás přiměly k takovému rozhodnutí, a rovněž ví, že v mnoha případech to bylo pro vás nelehké a bolestné. Rána ve vašich srdcích se snad ještě nezacelila. Ve skutečnosti to, co se tehdy stalo, zůstává a trvá dále jako něco zcela nesprávného. Přesto však nezoufejte a neztrácejte naději. ...otevřete v pokoře a důvěře své srdce lítosti: Otec milosrdenství na vás čeká, aby vám nabídl odpuštění a pokoj ve svátosti smíření. Tehdy pochopíte, že nic není ztraceno a že můžete žádat odpuštění i

²⁸⁹ *EV* č. 99.

²⁹⁰ *MD* č. 19.

²⁹¹ Srov. *MD* č. 19.

²⁹² *MD* č. 18.

²⁹³ *FC* č. 25.

²⁹⁴ *FC* č. 25.

²⁹⁵ *MD* č. 19.

²⁹⁶ Srov. *MD* č. 19.

od vašeho dítěte, které nyní žije u Boha. ...Rozhodněte se sloužit životu, ať už tím, že přijmete nově počatý lidský život, nebo že budete pečovat o ty lidi, kteří potřebují vaši blízkost a tak přispějete k utváření nového způsobu pohledu na lidský život.“²⁹⁷

Na závěr chceme spolu s Janem Pavlem II. poukázat na souvislost mezi mateřstvím a velikonočním tajemstvím, kterou vytváří sám Kristus: „Žena, když rodí, má zármutek, protože přišla její hodina. Když však porodí dítě, nemyslí už na bolesti pro radost, že přišel na svět člověk (Jn 16, 21). V první části se tato Kristova slova vztahují na "porodní bolesti", které patří k následkům prvotního hříchu. Současně však poukazují na *spojitost ženina mateřství s velikonočním tajemstvím*.“²⁹⁸ V tajemství bolesti je podle papeže obsažena bolest každé matky a útrapy jejího mateřství avšak slova evangelia vyjadřují hned po zmínce o bolesti radost. Je to radost, že „přišel na svět člověk“. Toto je velikonoční radost, která byla zvěstována apoštolům v den Kristova zmrtvýchvstání a je to radost definitivní.²⁹⁹ Tímto je žena - matka nepřímou zvaná k tomu, aby své mateřství žila tak jako Maria - v dynamice velikonočního tajemství.

2.3.3 Panenství pro nebeské království

V rámci svých katechezí, nazvaných Teologie těla, mluví Jan Pavel II. o panenství v kontextu oslaveného lidství. Staví tak naše pochopení povolání k zasvěcenému životu do světla eschatologického určení každého člověka. „Když povolání ke zdrženlivosti "pro nebeské království" najde odezvu v lidské duši v podmínkách, v nichž se obvykle osoby "vdávají nebo žení" (Lk 20, 34), není obtížné v tom zachytit *zvláštní citlivost lidského ducha*, který - jak se zdá - již zde na světě *předjímá* to, na čem se člověk bude podílet v budoucím vzkříšení.“³⁰⁰ Papež dále objasňuje, že je rozdíl mezi eschatologickým stavem, který jednou přijde a volbou zdrženlivosti pro nebeské království tady na zemi: „*eschatologické "neženění a nevzdávání se"* bude *stavem*, to znamená, že bude vlastním a základním způsobem

²⁹⁷ EV č. 99.

²⁹⁸ MD č. 19.

²⁹⁹ Srov. MD č. 19.

³⁰⁰ Teologie těla, s. 337.

existence lidských bytostí, mužů i žen, v jejich oslavených tělech.³⁰¹ *Zdrženlivost* pro nebeské království jako *plod charismatické volby* je výjimkou ...z toho, co je spíše obecným pravidlem tohoto (pozemského) života.³⁰² Tímto nám papež sděluje, že povolání k zasvěcenému životu je „zvláštní charisma“ udělované Duchem svatým a že se nijak nejedná o povolání masové, ale spíše výjimečné. Nicméně je to důležité „*charismatické znamení*“, které poukazuje na to, že v „onom světě“ se lidé nebudou ani ženit ani vdávat, protože Bůh bude „všechno ve všem“. Především je to znamení o podobnosti s Kristem, který v díle vykoupení sám učinil tuto volbu zdrženlivosti „pro nebeské království“.³⁰³ „Evangelijní základ zasvěceného života je třeba hledat v onom zvláštním vztahu, který Ježíš navázal s některými ze svých učedníků, když je vyzval nejenom k tomu, aby přijali království Boží do svého života, ale aby celý svůj život dali do služby evangeliu, opustili všechno a napodobovali co nejdůsledněji jeho způsob života. Taková existence "podle vzoru Krista"...je možná pouze díky jedinečnému povolání a v síle zvláštního daru Ducha svatého.“³⁰⁴

Podle slov papeže je povolání k zasvěcenému životu a jeho vnitřní dynamika stejná jak pro muže, tak pro ženy.³⁰⁵ Když v *Mulieris dignitatem* popisuje panenství jako cestu, na které žena uskutečňuje svou ženskou osobitost jiným způsobem než v manželství, na závěr celého pojednání dodává: „obdobně se musí chápat i zasvěcení muže v kněžském celibátu nebo řeholním stavu.“³⁰⁶ Je důležité mít toto předporozumění dříve než čteme papežova slova, která předchází: „V dobrovolně zvoleném panenství potvrzuje žena samu sebe jako lidskou osobu, to je jako bytost,

³⁰¹ Bude to stav, v němž se naplní i snubní význam těla v setkání tváří v tvář s živým Bohem - nebeským Ženichem každého muže a ženy a zároveň se v něm plně realizuje každý vztah lásky ve společenství svatých. Když tento stav „nebe“ nastane, svátosti ztratí svůj význam, protože splnily svůj účel. To platí i pro svátost manželství, která je vázaná na pozemskou existenci člověka. Srov. WEST, CH, *Teologie těla pro začátečníky*..., s. 63 - 67.

³⁰² *Teologie těla*, s. 339 - 340.

³⁰³ Srov. *Teologie těla*, s. 345 - 346.

³⁰⁴ *VC* č. 14.

³⁰⁵ Srov. *MD* č. 20. V tomhle smyslu nemůžeme souhlasit z výrokem Healyové: „Zasvěcená žena je jako nevěsta spojena s Kristem a celibátní muž je jako ženich spojen s církví...“. HEALYOVÁ, M. *Muž a ženy jsou z ráje*..., s. 66. V pojetí Jana Pavla II. je zasvěcený život jak u muže tak u ženy výrazem snoubeneckého spojení s Kristem. Musíme zde rozlišit případ služebného kněžství, kde právě „mužství“ kněze je svátostným znamením, symbolem Krista - ženicha církve, avšak i v tomhle případě je muž - kněz ve svém povolání ke svátosti volán odpovídat na dar Kristovy lásky jako „snoubenka“, darováním svého života. Srov. *MD* č. 27.

³⁰⁶ *MD* č. 20.

kterou si Stvořitel přál od počátku pro ni samu (GS č. 24), a současně uskutečňuje osobní hodnotu svého ženství tím, že se stane "opravdovým darem" Bohu, který se zjevil v Kristu, darem Kristu, Vykupiteli člověka a Snoubenci duší.³⁰⁷

Podle papeže nelze volbu panenství pro nebeské království srovnávat s jednoduchým odřeknutím se manželství nebo svobodným stavem. „Neboť panenství pro nebeské království se neomezuje na pouhé "ne", nýbrž obsahuje hluboké "ano" v snoubeneckém smyslu: dokonalé a *nerozdělené darování se z lásky*.“³⁰⁸

2.3.4 Duchovní mateřství a sesterství

Zřeknutí se manželství pro nebeské království s sebou nese i zřeknutí se tělesného mateřství nebo otcovství. Jan Pavel II. poznamenává, že „zřeknutí se mateřství tohoto druhu může znamenat pro srdce ženy velkou oběť.“³⁰⁹ Touto volbou se však otevírá ženě zkušenost jiného mateřství - mateřství „podle ducha“ (srov. Řim 8, 4). Žena ve svém panenství není zbavena svých zvláštních ženských schopností a předpokladů. Právě naopak, Kristova snoubenecká láska umožňuje duchovně plodné rozvinutí mateřských vloh, ukrytých v srdci zasvěcené ženy. Duchovní mateřství má mnoho forem podle charismat jednotlivých společenství, kde žena žije svůj zasvěcený život. Avšak papež upozorňuje na to, že panenství jako povolání ženy je stále povoláním osoby, která je konkrétní a neopakovatelná. „Proto je hluboce osobní i duchovní mateřství, které se v tomto povolání projevuje.“³¹⁰

Jan Pavel II. také poukazuje na to, že i vdaná žena, která je fyzicky matkou má účast na tomto duchovním mateřství, protože i ona je volána stát se duchovní matkou svých dětí (a často i dalších osob). Žena je totiž v obou povoláních „oddána“ buď svátostí manželství nebo duchovně sňatkem s Kristem. Spojení s Kristem je vždy plodné a tato plodnost se projevuje v duchovním mateřství ženy.³¹¹

³⁰⁷ MD č. 20.

³⁰⁸ *Tamtéž*.

³⁰⁹ MD č. 21.

³¹⁰ MD č. 21.

³¹¹ Srov. MD č. 21. Tahle dimenze se týká i bezdětných manželství. „Tělesná neplodnost může být manželům podnětem k jiným důležitým službám lidskému životu, jako je adoptování, různé formy výchovné činnosti, pomoc jiným rodinám, chudým nebo tělesně či duševně postiženým dětem.“ FC č. 14.

V tomto kontextu nachází své místo i papežovo krásné pojednání o „sesterství“. „Sesterství“ má v jistém smyslu univerzální charakter a nemusí se nutně vázat na zasvěcený život, i když je v něm z povahy věci obsaženo. „Postava ženy - sestry má velký význam pro naši křesťanskou civilizaci, v níž se nesmírné množství žen stalo sestrami univerzálním způsobem díky typickému postoji, který zaujaly vůči bližnímu, zejména vůči tomu nejpotřebnějšímu...Když se žena nevdá a zůstane svobodná, ve svém *darování se jako sestra* skrze apoštolské úsilí nebo velkodušné věnování se svému bližnímu v sobě rozvíjí osobité *duchovní mateřství*. Tento nezištný dar *sourozeneckého* ženství prozařuje lidskou existenci světlem, probouzí ty nejlepší city, kterých je člověk schopen, a vždy za sebou zanechává stopu vděčnosti za zdarma poskytnuté dobro.“³¹² Pro papeže je sestra „zárukou zdarma dávaného daru.“³¹³ Své úvahy o ženě „sestře“ předkládá Jan Pavel II. kněžím v jednom ze svých dopisů, kde poukazuje na místo ženy v životě celibátního kněze. Je to právě rozměr sesterství, který zde hraje dominantní roli. Žena má být podle Jana Pavla II. v pohledu kněze sestrou a „kněz v ní musí tuto důstojnost sestry vědomě pěstovat.“³¹⁴ V jeho očích však tento pohled na ženu jako sestru není nijak utilitaristický a znevažující (jak to bohužel bývá v některých tradičních katolických prostředích např. ve vztahu kněz - řeholnice), právě naopak, je plný respektu a úcty: „Postava „*sestry*“ nepochybně představuje *specifický projev duchovní krásy ženy*; ale zároveň odhaluje její jakousi „*nedotknutelnost*“.“³¹⁵ Co má na mysli touto „nedotknutelností“, to se nám ozřejmuje v jeho katechezích „Teologie těla“, když rozjímá nad oslovením „sestro“ v Písni písní (srov. Pís 4, 12). V tom, že milý oslovuje svou milou nejdříve jako „sestru“, je podle papeže důležité sdělení. Vyjadřuje tím svůj respekt k ní jako k osobě a vědomí, že ona s ním sdílí stejné lidství. Rozměr úcty ve vztahu k milé ještě více podtrhují výrazy: „zahradu uzavřená“ a „zapečetěný pramen“. Podle papeže jsou to obrazy pro vyjádření „přísně osobního tajemství ženství a žena se skrze ně *představuje očím muže jako paní svého tajemství*.“³¹⁶ Pokud má muž do této „zahrady“ vstoupit a mít účast na tajemství ženy, nemůže do ní vpadnout násilím. Má-li respektovat ženu

³¹² JAN PAVEL II, *Dopis kněžím* z 13. dubna 1995. č. 5.

³¹³ JAN PAVEL II, *Dopis kněžím* z 13. dubna 1995. č. 5.

³¹⁴ *Tamtéž*.

³¹⁵ JAN PAVEL II, *Dopis kněžím* z 13. dubna 1995. č. 5.

³¹⁶ *Teologie těla*, s. 501.

jako „paní jejího vlastního tajemství“, pak všechno co může dělat je svěřit se její svobodě.³¹⁷ Blízkost, kterou vytváří opravdová láska „znamená také uvedení do tajemství osoby. V žádném případě však neznamená porušení tohoto tajemství.“³¹⁸

Tento „sourozenecký“ rozměr vztahu má tak, podle papeže místo i v samotném manželství jako určité „podhoubí“ vytvářející respekt a nezištný postoj ve vztahu mezi mužem a ženou.

2.3.5 Profetismus ženy

Text Efesanům, který jsme spolu s papežem rozebírali v části o manželství, poukazuje na snoubeneckou lásku Boží, která se jako snoubenecká projevuje v celých dějinách spásy a plně se vyjadřuje a odhaluje v Kristu. Právě velikonoční tajemství, kdy Kristus „vydal sám sebe“: jeho tělo bylo „vydáno“, jeho krev byla „prolita“ (srov. Lk 22, 19 - 20), prozrazuje celou hloubku této snoubenecké lásky Boží.³¹⁹ „Podle Pavlova listu je tato láska podobná lásce lidských manželů, ale přirozeně není stejná.“³²⁰ (Uplatňuje se zde princip analogie, o které jsme již pojednávali.)

Snoubenkou je zde míněna církev. „Tedy *kolektivní podmět a nikoli jednotlivá osoba*...je to společenství, složené z mnoha osob, jak mužů tak žen. "Kristus miloval církev" právě jako společenství jako Boží lid, a zároveň v této církvi...miloval každou jednotlivou osobu...V takovémto pojetí jsou prostřednictvím církve *všechny lidské bytosti - jak ženy tak muži - povolány, aby byly "snoubenkou" Krista, Vykupitele světa*. Tímto způsobem "snoubenecké bytí", a tedy "ženství", se stává symbolem všeho lidského.“³²¹

Jak jsme zmínili v úvodu této podkapitoly, žena v sobě nese rozměr „panenství“, „snoubenectví“ a „mateřství“, který je jí z titulu jejího ženství vlastní. V zasvěceném životě nabývají tyto symboly ještě zřetelnější podoby: panna je ta, která je připravena celostně se stát darem pro ženicha a stát se jeho snoubenkou. V tomto smyslu je právě zasvěcená žena nejvýraznějším prorockým znamením pro

³¹⁷ Srov. WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky*..., s. 102.

³¹⁸ *Teologie těla*, s. 503.

³¹⁹ Srov. MD č. 26.

³²⁰ MD č. 26.

³²¹ MD č. 25.

zasvěceného muže a pro každého pokřtěného muže i ženu, prorockým znamením toho, čím je ve vztahu ke Kristu církev a každý její člen. Jan Pavel II. to vyjadřuje takto: „Je totiž v "ženství" věřící ženy, a zvláště ženy "zasvěcené", jakýsi druh imanentního "proroctví"..., silně evokativní symbolismus, řeklo by se výstižná "podobnost", která se plně uskutečňuje v Marii a dobře vyjadřuje samo bytí církve, která má být jako zasvěcené společenství s bezvýhradně "panenským" srdcem "nevěstou" Krista a "matkou" věřících.“³²²

Symboliku „mateřství“ používá i apoštol Pavel, když v listu Galátanům říká: „Moje děti, znovu vás bolestně rodím“ (Gal 4, 19). Jako muž, pociťuje potřebu „sáhnout k tomu, co je podstatně ženské, aby vyjádřil pravdu o své apoštolské službě.“³²³ V jednom ze svých dopisů kněžím, když Jan Pavel II. rozjímá nad mateřstvím Marie v životě kněze, neváhá říct, že duchovní otcovství kněze je na lidské rovině podobné mateřství a pokračuje: „Ostatně, nepřirovnává sám Bůh Stvořitel a Otec svou lásku k lásce lidských matek....? Jedná se o jednu z charakteristik naší kněžské osobnosti, která vyjadřuje právě *apoštolskou zralost a duchovní plodnost*.“³²⁴ V personalistické koncepci Jana Pavla II. vyjadřuje mateřství vynikajícím způsobem dar sebe sama pro růst jiného. I když mateřství zůstává typickým pro ženu nakolik je zkušeností jejího těla, je současně i nejlepším znamením, které příroda nabízí pro pochopení vztahovosti a starostlivosti, kterou každý člověk dluží svému bližnímu.³²⁵

Jan Pavel II. tyto aspekty „ženství“ shrnuje a říká, že není možné podat přiměřený hermeneutický výklad člověka a jeho lidského bytí bez náležitého odvolání na „ženský“ prvek,³²⁶ a tedy že existuje „jakýsi zvláštní "profetismus" ženy v jejím ženství. ...Tato „prorocká“ známka ženy v její ženskosti nalézají nejvyšší výraz v panenské Matce Boží.“³²⁷ Podle vzoru Marie jsou také svaté ženy v celých dějinách „ztělesněním ženského ideálu, ale jsou také vzorem pro všechny křesťany, vzorem "následování Krista", příkladem, jak má snoubenka odpovídat na lásku

³²² LŽ č. 11.

³²³ MD č. 22.

³²⁴ JAN PAVEL II, *Dopis kněžím* z 13. dubna 1995. č. 4.

³²⁵ Srov. FULA, M. *Antropológia ženy...*, s. 227.

³²⁶ Srov. MD č. 22.

³²⁷ MD č. 29.

snoubence.³²⁸ V krátkosti se dá shrnout, že čím více žena miluje, čím je svatější, tím je „proročtější“ - tím více se její „ženství“ stává výpovědí o lásce Boha k člověku a o krásě odpovědi na tuto lásku skrze darování svého života.³²⁹

2.4 Specifický přínos ženy

Poté co jsme v předešlé podkapitole představili základní rozměry ženského bytí a způsob jejich vtělení v manželství, panenství a mateřství, chtěli bychom nyní vyslovit, v čem spočívá specifický přínos ženy. Tuto specifičnost Jan Pavel II. nazývá „génus ženy“. Poté co si blíže vysvětlíme jak chápat tento pojem, poukážeme na to, jak se může a má uplatňovat v životě církve a společnosti. Dotkneme se také papežova postoje a jeho objasnění, co se týká otázky svěcení žen.

Celou kapitolu završíme pohledem na Matku Boží Marii jako ženu, která v sobě plně realizovala „ženství“, a ve které může každá žena najít svůj vzor a inspiraci pro své bytí ženou.

2.4.1 Génus ženy

Jan Pavel II. používá ve svých dokumentech termín „génus ženy“ v souvislosti se skutečností, že Bůh ženě „svěřuje zvláštním způsobem člověka, lidskou bytost.“³³⁰ Papež nepopírá, že člověk je svěřen také muži, ale ženě je svěřen zvláštním způsobem právě díky onomu „génu ženy“³³¹, který spočívá v tom, že žena má „citlivost pro člověka za všech okolností, prostě proto, že je člověk! Tedy proto, že největší je láska.“³³²

Boží slovo nám ukazuje, že od začátku až do konce dějin (srov. Gn 3, 15 a Zjv 12, 1 - 9), má žena v sobě vepsán „zápas proti zlu a proti Zloduchu. Je to také *zápas o*

³²⁸ MD č. 27.

³²⁹ Srov. MD č. 29.

³³⁰ MD č. 30.

³³¹ V MD nacházíme tento výraz přeložen jako „tvůrčí duch“ ženy. Ostatní dokumenty překládají „génus ženy“.

³³² MD č. 30.

člověka, o jeho pravé dobro, o jeho spásu.“³³³ Právě v ženě - Marii se skrze její „ano“ tento zápas rozhodl ve prospěch záchrany člověka.³³⁴

„Génus ženy“ se podle papeže projevuje v celých dějinách různými způsoby a je spojen s „mateřskostí“ ženy. I když papež nikde nedefinuje jasně vymezený prostor pro uplatnění ženy, přece zdůrazňuje, že existují povolání a místa, která jsou „jako stvořena“ pro uplatnění „ženského génia“: „V této souvislosti bych rád vyslovil zvláštní dík ženám, které jsou i mimo rodinu činné ve výchovné práci: v jeslích, školách, univerzitách, v ústavech sociální péče, ve farnostech, spolcích a hnutích. Všude, kde je zapotřebí vzdělávací a výchovné práce, lze zjistit nesmírnou ochotu žen nezištně se věnovat lidským vztahům, zvláště pro těm nejslabším a nejvíce bezbranným. Při této práci uskutečňují něco jako citové, kulturní a duchovní mateřství, které pro svůj blahodárný vliv na rozvoj osoby a pro svůj význam pro budoucnost společnosti má opravdu nedocenitelnou hodnotu. ... Jak nehledět s vděčností na všechny ženy, které pracovaly a nadále působí na frontě zdravotní služby a to nejen v prostředí dobře organizovaných zdravotnických zařízení, nýbrž často i za velmi nepříznivých podmínek v nejchudších zemích světa a tak vydávají svědectví sebeobětování, jež nezdědka hraničí s mučednictvím!“³³⁵ Oblast výchovy a zdravotnictví, právě pro jejich akcent na „vztah“, viděl papež jako domény, v nichž je přínos ženy nezastupitelný. Ohledně vzdělání a výchovy říká: „...díky většímu zapojení se žen do vyučování na školách je možné bezpochyby očekávat zvýšení kvality v samotném výchovném procesu. Tato naděje je oprávněná, když si uvědomíme hluboký smysl výchovy, kterou není možné zredukovat na odevzdávání znalostí, ale která napomáhá celkovému rozvoji člověka. Jak nepomyslet v této souvislosti na důležitost „ženského génia“?...Žena má jedinečnou schopnost hledět na osobu v její konkrétnosti. S mimořádnou vnímavostí vytuší její potřeby a umí se podílet na řešení jejích problémů.“³³⁶

³³³ MD č. 30.

³³⁴ Srov. *Tamtéž*.

³³⁵ LŽ č. 9.

³³⁶ JAN PAVEL II, *Polední promluva* z 30. 7. 1995.

V souvislosti s výchovou a formací zmiňuje také důležitost ženy při vedení a formaci jiných žen v objevování bohatství a důstojnosti ženy.³³⁷

Na adresu ženy ve zdravotnictví papež řekl: „ Skutečnost, že se dnes mnohé ženy věnují lékařské profesi je povzbudivá. Je to jedna z profesí, která si ve větší míře vyžaduje - kromě příslušné kompetence - velkou dávku lidskosti....je velmi důležité nemocného přijmout, mít pro něho pochopení, umět mu naslouchat a bratrsky ho povzbudit...Není možné popřít skutečnost, že právě ženy mají pro toto náročné a delikátní poslání osobitý talent.“³³⁸

Velké pole působnosti pro ženu vidí Jan Pavel II. v samotném životě církve: „V rozsáhlém prostoru služby v průběhu dvou tisíc let poznaly dějiny církve zřetelně "génia ženy", a to přes všechny škodlivé vlivy, neboť se ukázalo, že v jejím středu vyrůstají ženy prvořadě velikosti, které zanechaly ve své době hluboké a blahodárné stopy.“³³⁹ Poté vyjmenovává mučednice, mystičky, učitelky církve a také další ženy, které „podníceny vírou vybudovaly díla mimořádného sociálního významu, zvláště ve prospěch těch nejchudších. Budoucnost církve ve třetím tisíciletí jistě bude nadále zaznamenávat nové a úchvatné projevy "ženského génia".“³⁴⁰

Významným způsobem vyzdvihuje papež „ženskou tvář“ svatosti při vyhlášení tří žen za spolupatronky Evropy. Při představování každé z nich vyzdvihuje jedinečnost projevu „ženského génia“.³⁴¹ Ještě výrazněji to můžeme vidět při vyhlášení svaté Terezie z Lisieux za učitelku církve. Její originální vtělení „ženského génia“ popisuje papež takto: „Terezie je žena, která v evangeliu uměla odhalit skryté bohatství se smyslem pro konkrétnost, s hlubokým propojením se životem a s moudrostí, která je vlastní "ženskému géniu".“³⁴²

Z výše uvedených příkladů vyplývá, že papež nepodává přesnou definici „ženského génia“. Poté co vymezil jeho základní charakteristiku ukazuje, že nabírá různé zabarvení podle osobitosti každé ženy, jejího konkrétního poslání a prostředí, ve kterém ho realizuje.

³³⁷ Srov. JAN PAVEL II, *La femme educatrice de la paix*. č. 5.

³³⁸ JAN PAVEL II, *Polední promluva* z 13. 8. 1995.

³³⁹ *LŽ* č. 11.

³⁴⁰ *LŽ* č. 11

³⁴¹ Srov. JAN PAVEL II, *Spes aedificandi* z 1. 10. 1999.

³⁴² JAN PAVEL II, *Divini amoris scientia* z 19. 10. 1997. č. 11.

Jeho uplatnění se neomezuje pouze na oblast výchovy, zdravotnictví nebo „kanonizované“ svatosti, které jsme v této části uvedli. Svůj list ženám, kde se tímto tématem zvláště zabývá, zakončuje papež krásnými slovy: „Kéž se opravdu položí patřičný důraz na „génia ženy“, nejenom kvůli velkým a proslulým ženám minulosti či současnosti, nýbrž i kvůli těm prostým, které uplatňují své ženské nadání ve službě druhým v každodenním všedním životě. Vždyť zvláště ve své oddanosti druhým v denním životě chápe žena nejhluběji hluboké poslání svého života, ona, která snad ještě víc než muž vnímá člověka, protože ho vnímá srdcem.“³⁴³

Nicméně papež dokáže velmi jemně a přece výstižně poukázat i na úskalí tohoto ženského zaměření na člověka: „Žena, podobně jako muž, si musí dát pozor, aby ji její citlivost neuvedla do pokušení vlastnického sobectví a proto ji musí dávat do služby autentické lásky. Pokud tomu tak je, dává žena ze sebe to nejlepší, všude zanechává dotek velkodušnosti, něhy a radosti ze života.“³⁴⁴

Papež zdůrazňuje „vnímání srdce“, když zve ženu, aby se stala „strážkyní Neviditelného“. Tuto krásnou metaforu použil ve své promluvě v Lurdech při příležitosti 150. výročí vyhlášení dogmatu o Neposkvrněném Početí: „Když se Maria zjevila v jeskyni, svěřila své poselství dívce a jakoby tím podtrhla zvláštní poslání, které náleží ženě...: přinášet v dnešní společnosti svědectví o základních hodnotách, které je možné vnímat pouze očima srdce. Vám, ženám, náleží poslání být "strážkyněmi Neviditelného"!“³⁴⁵ Touto výzvou i některými dalšími vyjádřeními poukazuje papež na další rozměr „ženského génia“, který se týká nejenom citlivosti na konkrétního člověka, ale i na hodnoty, které jsou pro život člověka zásadní. V *Christifideles laici* to vyjadřuje takto: „...žena má na základě zvláštní zkušenosti mateřství specifickou citlivost pro člověka a pro vše, co je jeho pravým dobrem, počínaje základní hodnotou života.“³⁴⁶

³⁴³ LŽ č. 12.

³⁴⁴ JAN PAVEL II, *Promluva na Anděl Páně* z 23. 7. 1995.

³⁴⁵ JAN PAVEL II, *Promluva v Lurdech* z 15. 8. 2004.

³⁴⁶ CHL č. 51.

Jak se pokusíme ukázat v poslední části této práce, právě v Marii může, podle papeže, každá žena i celá církev vidět svrchovaný výraz „ženského génia“ a nacházet v ní pramen nevyčerpatelné inspirace.³⁴⁷

2.4.2 Účast ženy na životě společnosti a církve

V předešlé části jsme již naznačili, že Jan Pavel II. neváhal mocně zvedat svůj hlas, aby při různých příležitostech vyzýval k ještě větší účasti ženy na životě společnosti a církve. Nesouhlasil s uzavřením ženy do výlučné role manželky a matky: „musíme bezpodmínečně poukázat na to, že ve specifickém rodinném prostoru přisuzovala velmi rozšířená společenská a kulturní tradice ženě jen úkoly manželky a matky a neumožňovala jí přiměřený přístup k úkolům veřejným. Ty byly vyhrazeny všeobecně jen mužům. Není pochyby, že stejná důstojnost a odpovědnost muže a ženy plně opravňuje přístup ženy k veřejným úkolům.“³⁴⁸

Kromě vzdělávání, výchovy a zdravotnictví, o kterých jsme již v souvislosti s uplatněním ženy mluvili v předešlé části, vybízí Jan Pavel II. také k tomu, aby se dal ženám větší prostor „ve všech oblastech kultury, hospodářství, politiky, jako i v samotném církevním životě.“³⁴⁹ Podle slov papeže budou mít z toho prospěch nejenom ženy, „ale i samotná kultura,...která potřebuje tvořivého ducha ženy.“³⁵⁰ Zvláštní pozornost věnoval místu ženy v politice, která byla a do jisté míry stále zůstává především doménou mužů. „Kvalita politiky se hodnotí jednak podle autentických hodnot, které ji inspirují, a také podle kompetence, úsilí a morální důstojnosti těch, kdo se věnují této důležité službě....V naší době se stává stále naléhavější skuteností mír...Mír není jenom klid zbraní. Podstatou míru je spravedlnost a svoboda. Pokoj a mír přináší ten, kdo má smysl pro Boha, pro krásu, lásku a pravdu, pro solidaritu, laskavost a odvahu odpouštět. Nedá se nevidět vzácný přínos ženy, kterým může přispět k nastolení míru ve světě!“³⁵¹ Alespoň tolik příkladů k papežově vizi o uplatnění ženy ve společnosti.

³⁴⁷ Srov. LŽ č. 10.

³⁴⁸ FC č. 23.

³⁴⁹ JAN PAVEL II, *Polední promluva* z 23. 7. 1995.

³⁵⁰ Srov. JAN PAVEL II, *Polední promluva* z 6. 8. 1995.

³⁵¹ JAN PAVEL II, *Polední promluva* z 27. 8. 1995.

Co se týká její účasti na životě a poslání církve, i zde je pole působnosti široké. „Pokud jde o účast na apoštolském poslání církve nelze pochybovat, že žena – stejně jako muž – má na základě křtu a biřmování účast na trojím úřadu Krista kněze, proroka a krále, a že je tedy uschopněna a zavázána k základnímu apoštolátu církve, k evangelizaci. ...žena je povolána, aby při plnění tohoto apoštolátu uplatňovala své vlastní "dary": především svědectvím slova a života dar své osobní důstojnosti a pak dary, které jsou dány jejím povoláním jakožto ženy.“³⁵² Papež dále hovoří o tom, že ženy mají mít účast na synodách a v pastoračních radách všech stupňů s možností rozhodovat, vytvářet důležité dokumenty a misijní iniciativy. „V oblastech evangelizace a katecheze je třeba důrazněji podporovat zvláštní úlohu ženy při předávání víry nejen v rodině, ale ...všude, kde jde o přijetí Božího slova, o jeho pochopení a předávání, třeba i prostřednictvím studia, bádání, vyučování teologie.“³⁵³ Papež vyslovuje přesvědčení, že ženský způsob vnímání může mnoho přispět „v chápání víry ve všech jejích podobách“.³⁵⁴

Podle něj „nové vědomí o úloze žen pomáhá také mužům, aby změnili svůj názor, svůj způsob uvažování, pojetí svého místa v dějinách a jeho posuzování, i způsob organizace života společenského, politického, ekonomického, náboženského i církevního.“³⁵⁵

Vše co jsme dosud řekli o uplatnění ženy ve společnosti a v církvi nesmí být chápáno na úkor jejího jedinečného povolání k mateřství: „...skutečné povznesení ženy vyžaduje, aby byla jasně uznána cena její mateřské a rodinné úlohy ve vztahu ke všem úkolům veřejným a ke všem ostatním povoláním.“³⁵⁶ Papež si je vědom toho, že jeho vize o uplatnění ženy ve veřejném životě vyžaduje změnu mentality celé společnosti, která oceňuje a favorizuje spíše budování kariéry na úkor rodinného života. „Jestliže se má ženám přiznat stejně jako mužům právo převzít různé veřejné úkoly, musí být současně struktura společnosti taková, aby vdané ženy a matky nebyly prakticky nuceny pracovat mimo domov a aby jejich rodiny mohly slušně žít a zdárně se rozvíjet, i když se žena plně věnuje vlastní rodině. Tady se musí překonat

³⁵² *CHL* č. 51.

³⁵³ *CHL* č. 51.

³⁵⁴ *VC* č. 58.

³⁵⁵ *VC* č. 57.

³⁵⁶ *FC* č. 23.

názor, podle kterého zaslouží žena větší vážnost pro svou práci mimo domov než pro svou činnost v rodině.³⁵⁷ Ocenění práce ženy v rámci rodiny nemá mít jenom morální charakter, ale mělo by se projevit konkrétně: „církev si přeje, aby služba, kterou koná matka, stejně jako služba, kterou koná otec v domácím životě byla považována za přínos ke společnému dobru a to i prostřednictvím forem ekonomického uznání.“³⁵⁸

Tuto část bychom rádi uzavřeli poukazem na to, že Jan Pavel II. nevidí účast ženy na životě společnosti a církve nějak sólově, odtrženě od účasti muže. Právě naopak. Bůh totiž nesvěřil tvorbu dějin zvlášť muži a zvlášť ženě, ale „jednotě dvou“.³⁵⁹

I když pro vzájemnou spolupráci mužů a žen hovoří důvody jak pastorační tak sociologické, tím hlavním důvodem je podle Jana Pavla II. „původní záměr Stvořitele, který "od počátku" chtěl člověka jako "jednotu dvou", muže a ženu jako první společenství osob, kořen všech ostatních společenství a zároveň "znamení" meziosobního společenství lásky, které vytváří tajemný vnitřní život trojjediného Boha.“³⁶⁰

2.4.3 Otázka svěcení žen

V roce 1994 vyhlásil Jan Pavel II. s definitivní platností, že „církev nemá moc udělovat kněžské svěcení ženám.“³⁶¹ Nyní se blíže podíváme na teologické důvody tohoto rozhodnutí a také se pokusíme odpovědět na otázku, jestli toto rozhodnutí nediskriminuje ženu, neubírá jí na její důstojnosti a nediskvalifikuje ji ze svatosti?

Mohli bychom samozřejmě otázku po teologických důvodech uzavřít tvrzením, že to tak dělal Kristus sám, když si za své apoštoly volil pouze muže.³⁶² Nabízí se ovšem námitka, že toto Kristovo jednání mohlo vycházet ze sociologických a

³⁵⁷ FC č. 23.

³⁵⁸ EIE č. 43.

³⁵⁹ Srov. LZ č. 8.

³⁶⁰ CHL č. 52. Z toho důvodu je právě naplno žité povolání křesťanského manželství a rodinného života v jistém smyslu tou nejzákladnější a ničím nenahraditelnou formou účasti muže a ženy na životě církve. Srov. tamtéž. Analogicky můžeme vyvodit, že každé společenství, ve kterém muži/ ženy (nebo v nových komunitách muži i ženy) usilují o autentický bratrský život v Kristu zjevuje a má účast na nejhlubší podstatě církve, která je tajemstvím společenství, obrazem Trojice v tomto světě. Srov. VC č. 41. - 42.

³⁶¹ OS č. 4.

³⁶² Srov. OS č. 1.

kulturních podmínek jeho doby. Na tuto námitku Jan Pavel II. odpovídá: „Tím, že *Kristus povolal jen muže za své apoštoly, jednal zcela svobodně a nezávisle*. Udělal to se stejnou svobodou, s jakou v celém svém chování zdůraznil důstojnost a povolání ženy a nepřizpůsoboval se panujícím zvyklostem a tradici, potvrzené i tehdejší zákonodárstvím.“³⁶³ Chování Krista podle papeže plně charakterizují slova: „Mistře, víme, že jsi pravdomluvný, a že učíš k cestě k Bohu podle pravdy...Nedbáš lidských ohledů, *nehleďš totiž na to, čím kdo je*“ (Mt 22, 16)³⁶⁴

Pokud tedy jednal zcela svobodně, jeho rozhodnutí povolat ke kněžství pouze muže bylo záměrné. Ve své úvaze tedy papež pokračuje tím, že zacílí pozornost na tajemství eucharistie. Kněz dostává svátostný mandát vysluhovat eucharistii, a tato svátost nás noří do srdce velikonočního tajemství, které je vyjádřením par excellence snoubenecké lásky Boha k nevěstě církvi. „Kristus je Snoubenec církve jako zachránce světa. *Eucharistie je svátost našeho vykoupení. Je to svátost Snoubence a Snoubenky...*Především v *eucharistii* se vyjadřuje svátostným způsobem *vykupitelský úkon Krista - Snoubence vůči Snoubence církvi*. To se stává zřetelným a jednoznačným, když svátostnou službu eucharistie, ve které kněz zosobňuje Krista, vykonává muž“.³⁶⁵ Christopher West dotahuje tuto úvahu dál, když říká, že „když by eucharistii sloužila žena, symbolizovalo by to vztah nevěsty k nevěstě.“³⁶⁶ Z uvedeného vyplývá, že právě „mužství“ kněze plní funkci nenahraditelného symbolu Krista jako snoubence. Jan Pavel to také vyjadřuje ještě jinými slovy, když použije slovo „ikona“: „Kristus ..., svěřil pouze mužům úkol, aby byli "ikonou" jeho podoby "pastýře" a "ženicha" církve výkonem služebného kněžství.“³⁶⁷

Mohli bychom ovšem znovu namítnout, že pokud se muž stává ve vztahu k Bohu „nevěstou“ nebo-li snoubeneckým bytím (jak jsme o tom již pojednávali v části 2.3.5) proč by se žena nemohla stát v kněžství „snoubencem“?³⁶⁸

Připomeňme zde papežovo tvrzení, že toto snoubenecké bytí, nebo-li vztažnost k Bohu jako k Snoubenci, je základní charakteristikou církve jako nevěsty, církve

³⁶³ MD č. 26.

³⁶⁴ *Tamtéž*.

³⁶⁵ MD č. 26.

³⁶⁶ WEST, CH. *Dobrá zpráva o sexu a manželství...*, s. 221.

³⁶⁷ LŽ č. 11.

³⁶⁸ Srov. WEST, CH. *Dobrá zpráva o sexu a manželství...*, s. 221.

sestavající ze všech pokřtěných, z mužů a žen a těch, kdo mají účast na svátostném kněžství nevyjímaje. I vysvěcený kněz katolické církve je „nevěstou“ Krista, jinými slovy povolán ke svatosti, která spočívá v darování svého života jako odpovědi lásky na nevýslovnou lásku Krista.³⁶⁹ V tomto smyslu také platí, že každý muž a každá žena je „knězem“ protože má křtem účast na jediném kněžství Krista a je tedy povolán/a žít své královské kněžství - přinášet sebe jako živou a svatou oběť, která se líbí Bohu (srov. Řim 12, 1).

V jiné dimenzi se ale ocitáme, když mluvíme o konkrétním člověku jako o svátosti Krista. Aby svátost mohla být účinná, musí fyzická realita vhodným způsobem symbolizovat realitu duchovní. Např. pro křest je tímto adekvátním fyzickým symbolem voda. Kdyby kněz říkal slova křtu a lil přitom na hlavu křtěného motorový olej, nejednalo by se o svátost, protože symbol vody je pro křest nezbytný. Tím samým způsobem lze říci, že kdyby biskup vložil ruce na hlavu ženy a pronesl slova svěcení, nejednalo by se o svátost, protože „ženství“ není patřičným symbolem Ženicha.³⁷⁰

Proto papež neříká, že církev odmítá světit ženy, ale použije formulaci, která je teologicky velmi přesná „církev nemá moc udělovat ženám kněžské svěcení.“

Nyní se dostáváme k poslední otázce v rámci tohoto tématu, a sice jestli fakt, že žena nemůže být svěcena na kněze, nesnižuje její důstojnost a nediskriminuje ji na cestě svatosti?

Naši úvahu necháme znovu usměrnit Janem Pavlem II., který dává věcem místo, které jim náleží. V *Christifideles laici* na toto téma říká: „Nacházíme se zde v rovině funkce a ne v rovině důstojnosti a svatosti. Vždyť o církvi skutečně platí: Má sice hierarchickou strukturu, ale ta je zcela určena pro svatost Kristových údů.“³⁷¹ Jinými slovy: důstojnost a svatost se nezískává kněžským svěcením a neměří se postupem v církevní hierarchii. Služebné kněžství je zcela ve službě všeobecného kněžství věřících, tedy svatosti, která se měří jedine láskou.

„Pod zorným úhlem "služby", vykonávané svobodně a ve vzájemné lásce, která vyjadřuje pravou "královskou důstojnost" člověka, je možno přijmout bez pocitu

³⁶⁹ Srov. MD č. 27.

³⁷⁰ Srov. WEST, CH. *Dobrá zpráva o sexu a manželství...*, s. 222.

³⁷¹ CHL č. 51.

diskriminace skutečnost, že existuje jistý rozdíl mezi svěřenými úkoly, který není výsledkem nějakého svévolného diktátu, ale vychází ze zvláštností mužského a ženského bytí.³⁷²

Právě důrazem na svatost jako dokonalost v lásce zakončuje papež svůj apoštolský list *Ordinatio sacerdotalis*: „hierarchická struktura církve je podstatně zaměřena na svatost věřících. Proto...jediný vyšší dar milosti, o který je třeba usilovat, je láska (srov. 1 Kor 12 a 13). V nebeském království nejsou větší služebníci, ale světci.“³⁷³

K východní teologii Pavla Evdokimova jsme již sáhli, když jsme pojednávali o podřízenosti ženy v manželství. I v tomto tématu nás jeho pohled tlumočený ústy Oliviera Clémenta může obohatit: „On (Evdokimov), laický teolog, pro něhož je hierarchické kněžství funkcí, by mohl říct: je to moc, která nositeli neuděluje žádnou ontologickou převahu a která se svěruje mužům, neboť kněz během liturgie představuje obraz Krista a Kristus, přestože v sobě soustředí celost lidství, byl muž, a ne žena. Kristus totiž přišel na svět proto, aby mohlo dojít k sestoupení Ducha Svatého. Odtud pochází to, že jedinou hodnotí, která má v církvi váhu, je přijetí Ducha Svatého. Žena...je tedy v nejvyšším stupni *nositelkou Ducha (pneumatofores)*.“³⁷⁴

Celou tuto argumentaci zakončíme právě pohledem na „*Pneumatofores*“ Matku Boží Marii, ženu z Nazareta, která „nepřijala úřad vlastní apoštolům, ani kněžskou službu“³⁷⁵ a přece je v hierarchii svatosti první.³⁷⁶ Ona svým prorockým bytím (a v ní každá žena z titulu svého „ženství“) poukazuje na „samo bytí církve, která má být jako zasvěcené společenství s bezvýhradně „panenským“ srdcem „nevěstou“ Krista a „matkou“ věřících. Toto hledisko vzájemného doplňování úloh muže a ženy nejlépe osvětluje dva nezbytné rozměry církve: princip mariánský a princip apoštolsky-petrovský.“³⁷⁷

³⁷² LŽ č. 11.

³⁷³ OS. č. 3.

³⁷⁴ CLÉMENT, O. *Předmluva* In: EVDOKIMOV, P. *Žena a spása světa...*, s. 6.

³⁷⁵ OS. č. 3.

³⁷⁶ Srov. MD č. 27.

³⁷⁷ LŽ č. 11.

2.4.4 Maria - plnost ženy

Na závěr našich úvah o ženě v pohledu Jana Pavla II. se dostáváme k ženě - „požehnané mezi všemi ženami“- Marii.

Jan Pavel II. ve shodě s celou křesťanskou tradicí představuje Marii jako „novou Evu“ především v tom smyslu, že v Marii nacházíme „plné zjevení všeho, co obsahuje biblické slovo *„žena“*: zjevení, odpovídající hloubce tajemství vykoupení.“³⁷⁸ Maria představuje takovou „ženu“, která byla „od počátku“ při stvoření v Božím záměru, uvnitř Nejsvětější Trojice. Maria je nový počátek důstojnosti a povolání ženy.³⁷⁹

Ve chvalozpěvu Magnifikat, který je jakousi „extází Mariina srdce“³⁸⁰ vyznává: „Veliké věci mi učinil ten, který je mocný“ (Lk 1, 49). Tato slova se jistě vztahují na početí Božího syna, ale zároveň mohou také znamenat „objevení vlastního ženského lidství“.³⁸¹ „Učinil mi veliké věci“ znamená: odhalil mi celé bohatství a krásu osobnosti ženské přirozenosti, věčné originalnosti ženy, tak jak ji Bůh chtěl, jako samostatnou osobu, která současně nalézá samu sebe opravdovým sebedarováním.³⁸²

„V Marii objevuje Eva jaká je pravá důstojnost ženy, ženského lidství. Tento nový objev má ustavičně pronikat do srdce každé ženy a utvářet její povolání a život.“³⁸³

Papež charakterizuje Marii především jako ženu víry. Víra, jako svobodné odevzdání se Bohu³⁸⁴, v ní nalézá dokonalé uskutečnění. Na Boží nabídku při zvěstování, odpověděla Maria „celým svým lidským, ženským já.“³⁸⁵ Její odpověď obsahovala dokonalou spolupráci s Boží milostí a dokonalou vnímavostí k působení Ducha svatého.³⁸⁶ Poutí její víry popisuje Jan Pavel II. v nádherných meditacích evangelijních příběhů od Ježíšova dětství, přes skrytý život v Nazaretě, až po

³⁷⁸ MD č. 11.

³⁷⁹ Srov. MD č. 11.

³⁸⁰ Srov. RM č. 36.

³⁸¹ MD č. 11.

³⁸² Srov. MD č. 11.

³⁸³ MD č. 11.

³⁸⁴ „Vírou se člověk svobodně zcela odevzdává Bohu.“ (DV 5).

³⁸⁵ RM č. 13.

³⁸⁶ Srov. RM č. 13.

vrcholný moment, kdy se ocitá pod křížem svého syna.³⁸⁷ „Bude veliký... Pán Bůh mu dá trůn jeho předka Davida,...jeho království nebude mít konce“ (Lk 1, 32n). „A nyní, když stojí Maria pod křížem, je, lidsky řečeno, svědkem *úplného popření těchto slov*. Její syn umírá na kříži jako odsouzenec. ...Jak velikou a jak hrdinskou „poslušnost víry“ prokazuje Maria...*Touto vírou se Maria dokonale sjednocuje s Kristem v jeho sebezmaření*.“³⁸⁸ Slova: „Blahoslavená, která jsi uvěřila“ (Lk 1, 45), nabývají pod křížem definitivní přesvědčivost. Od kříže jako z ohniska se šíří síla tohoto blahoslavenství víry a dosahuje až „k počátku“ „a jako účast na Kristově oběti je to v jistém smyslu *protiváha neposlušnosti a nevěry*, které jsou obsaženy v hříchu prvních lidí.“³⁸⁹ V tomto smyslu říká sv. Irenej: „Uzel, zauzlený neposlušností Evy, byl rozvázán poslušností Marie; to, co panna Eva zauzlila svou nevěrou, *rozvázala panna Maria vírou*“.³⁹⁰ V pojednání o hříchu prvního člověka jsme viděli, že se jednalo o odmítnutí receptivity vůči Bohu - popření „snoubeneckého“ rozměru bytí, který byl v jádru neposlušnosti muže a ženy. Nyní vidíme jak Maria ve svém postoji víry dokonale naplňuje tento rozměr svého ženství - snoubeneckého vydání se Bohu.

„*Prorocká známka ženy v její ženskosti* nalézá nejvyšší výraz v panenské Matce Boží.“³⁹¹ V Marii všechny základní rozměry ženského bytí: panenství, snoubenectví a mateřství, dosahují plnosti. Snoubenecký rozměr Marie poukazuje na její naprosto jedinečné spojení s Bohem působením Ducha svatého. Maria tímto rozměrem poukazuje na cíl existence každého člověka, kterým je spojení s Bohem v Ježíši Kristu skrze Ducha svatého.³⁹²

Panenství a mateřství se v Marii setkaly a spojily jedinečným způsobem. „Maria dá souhlas s Boží volbou, aby se mocí Ducha svatého stala matkou Božího Syna. Můžeme říci, že tento její *souhlas k mateřství je především důsledkem jejího úplného odevzdání se Bohu v panenství*. Maria přijala vyvolení za matku Božího Syna, protože byla vedena snoubeneckou láskou, která úplně "zasvěcuje", čili "konsekruje" lidskou osobu Bohu. Slova: "Jsem služebnice Páně" vyjadřují, že od

³⁸⁷ Srov. RM č. 14. - 19.

³⁸⁸ RM č. 18.

³⁸⁹ RM č. 19.

³⁹⁰ SV. IRENEJ In: RM č. 19.

³⁹¹ MD č. 29.

³⁹² Srov. MD č. 4.

začátku přijala a chápala své mateřství jako úplné *podřízení sebe*, své osoby, spasitelným záměřům Nejvyššího. Celou svou mateřskou účast na životě Ježíše Krista, svého syna, uskutečňovala až do smrti způsobem, odpovídajícím jejímu povolání k panenství.³⁹³ Maria pomáhá každé ženě, aby poznávala „jakým způsobem se tyto dva rozměry a tyto dvě cesty povolání ženy jako osoby navzájem vysvětlují a doplňují.“³⁹⁴ Také církev je matkou po vzoru Marie, když přijímá Boží slovo, hlásáním a křtem rodí k novému životu, a je také pannou, protože zachovává úplně a neporušeně věrnost svému Snoubenci.³⁹⁵

Celý svůj život žila Maria v dynamice sebedarování. Tento postoj vyjádřila na začátku svého poslání při zvěstování slovy: „Jsem služebnice Pána“ (Lk 1, 38). Vyjadřuje tím, že ve vztahu k Bohu je jeho stvořením, ale můžeme také v označení „služebnice“ vidět spojení s posláním syna, který o sobě řekl, že „nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil“ (srov. Mk 10, 45). Maria se od počátku svého mateřství zapojuje do mesiášské služby Kristovy.³⁹⁶ „Pro poslušnost k Božímu Slovu přijala své výsadní, ale nikoliv snadné povolání manželky a matky v nazaretské rodině. Tím, že se dala do služeb Bohu, dala se také do služeb lidem: do služeb lásky. Právě tato služba jí umožnila uskutečnit ve svém životě zkušenost tajemného, ale autentického "kralování". Ne náhodou je vzývána jako "Královna nebe a země". ...Její "kralování" je služba! Její "služba" je "kralování"!“³⁹⁷ Takto spolu s Kristem ukazuje Maria na královskou důstojnost služby, se kterou je úzce spojeno povolání každého člověka. Tato skutečnost určuje podle papeže i „*podstatný zorný úhel úvahy o důstojnosti a povolání ženy*“³⁹⁸

Protože v Marii dochází svého naplnění vše, co je typicky ženské, vidí v ní církev „svrchovaný výraz "ženského génia" a nachází v ní pramen nevyčerpatelné inspirace.“³⁹⁹ V tomhle smyslu papež konstatuje: „V Mariině světle spatřuje církev ve tváři ženy odlesk krásy, v níž se zrcadlí nejušlechtilejší city, jakých je schopno lidské

³⁹³ RM č. 39.

³⁹⁴ MD č. 17.

³⁹⁵ Srov. LG 63. In: MD č. 22.

³⁹⁶ Srov. MD č. 5.

³⁹⁷ LŽ č. 10.

³⁹⁸ MD č. 5.

³⁹⁹ LŽ č. 10.

srdce: bezvýhradná obětavost lásky, síla, jež dovede snášet největší bolesti, bezmezná věrnost a neúnavná činnost, dovednost spojovat hluboký vhled se slovem útěchy a povzbuzení.⁴⁰⁰ Krásným příkladem uplatnění „ženského génia“ Marie z Nazareta je její návštěva u příbuzné Alžběty. Papež tuto událost komentuje slovy: „...očíma srdce můžeme vidět nazaretskou dívku jak spěchá do „Judského města“, kde bydlí její sestřenice, aby jí posloužila. Dojímá nás především Mariina něžná pozornost vůči starší příbuzné. Projevuje konkrétní lásku, která se neomezuje na slova pochopení, ale osobně se angažuje v opravdové péči. Svě sestřenici Alžbětě nedává Maria jenom něco, co má, ona sama se dává, aniž by cokoli očekávala nazpět. Dokonale pochopila, že dar přijatý od Pána, není ani tak privilegiem jako spíše závazkem, který ji vede k osobní angažovanosti vůči druhému a to v nezištnosti, jaká je lásce vlastní.“⁴⁰¹

Dalším příkladem je Mariina ženská vnímavost při svatební hostině v Káně: „Aby nedošlo k tomu, že se vytratí svatební radost a nastane trapná situace, neváhá Maria požádat Ježíše o zázrak. Toto je ženský génius! Kéž je Mariina pozorná vnímavost, která je zcela ženská a mateřská, ideálním zrcadlem každé opravdové ženskosti a mateřství“.⁴⁰²

Příklady uplatnění „ženského génia“, jak nám je přináší evangelium v papežově interpretaci, bychom našli určitě více. Všechny nám ale poukazují na to, že Maria jako „Nevěsta Ducha Svatého“, Ducha lásky, se s velkou svobodou, moudrostí a účinností angažuje ve službě člověku a nasazuje se pro jeho skutečné dobro.

Pokud jsme spolu s papežem charakterizovali podstatu „ženského génia“ jako specifickou vnímavost na člověka a vše, co je jeho pravým dobrem, stává se Mariino mateřství vůči každému člověku jeho nejvyšším projevem. Její duchovní mateřství vzniklo v hloubi velikonočního tajemství, když ji Ježíš na kříži řekl: „Ženo to je tvůj syn“ a učedníkovi: „To je tvá matka“ (Jn 19, 26n).⁴⁰³ „Tato slova určují jistým způsobem *Mariino místo v životě Kristových učedníků*.“⁴⁰⁴ Její mateřství nemá charakter nějakého „všeobecného vztahu“. Podle papeže je mateřství jako takové charakterizováno tím, že se vždy vztahuje na osobu. „Když je jedna a táž žena

⁴⁰⁰ RM č. 46.

⁴⁰¹ JAN PAVEL II, *Promluva v Lurdech* z 15. 8. 2004.

⁴⁰² JAN PAVEL II, *Promluva na Anděl Páně* z 23. 7. 1995.

⁴⁰³ Srov. RM č. 44.

⁴⁰⁴ RM č. 44.

matkou mnoha dětí, je příznačným rysem jejího mateřství podstatně její osobní vztah ke každému jednotlivému z nich. Každé dítě totiž bylo zrozeno jedinečně a neopakovatelně...Každé dítě je též jedinečně a neopakovatelně obklopeno mateřskou láskou. ...Můžeme říci, že "mateřství v řádu milosti" si zachovává obdobu s tím, čím se vyznačuje v "řádu přirozenosti".⁴⁰⁵

Kristovo svěření nás Marii jako matce, nejenom že od něho vychází, ale je na něj také zaměřeno. Maria byla první „svědkyní“ spasitelné lásky a také touží zůstat vždy a všude její pokornou služebnicí.⁴⁰⁶ „Pro každého člověka je Maria tou, která první "uvěřila". S touto snoubeneckou a mateřskou vírou touží působit na všechny, kdo se jí svěří jako její děti. Čím víc tyto děti setrvávají v takovém postoji a postupují v něm, tím blíže je přivádí Maria k "nevystižnému Kristovu bohatství" (Ef 3, 8). A tím lépe také poznávají v celé plnosti důstojnost člověka a poslední smysl jeho povolání.“⁴⁰⁷

V Marii je plně realizované to, čím se každý člověk může a má stát ve spolupráci s milostí Ducha svatého. Ona je modelem a je také matkou, která účinně působí, aby se uskutečňovalo naše spodobnění s Kristem. Každý člověk a především „každá žena při pohledu na Marii objevuje tajemství, jak může důstojně prožívat své ženské bytí a jak se doopravdy realizovat.“⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ RM č. 45. „V tomto světle lépe porozumíme faktu, že v Kristově závěti na Golgotě bylo nové mateřství jeho matky adresováno v jednotném čísle *jednomu člověku*: „To je tvůj syn.“ *Tamtéž*.

⁴⁰⁶ Srov. RM č. 46.

⁴⁰⁷ RM č. 46.

⁴⁰⁸ RM č. 46.

ZÁVĚR

V této práci bylo naším cílem předložit poselství Jana Pavla II. o ženě. Vyšli jsme z poznání jeho základních perspektiv, které orientují jeho pohled na ženu. Jeho personalistický přístup zdůrazňující hodnotu osoby a její nadřazenosti vůči všem rolím, které zastává, jako i podtržení její vztahovosti a realizace v darování se z lásky, proniká i celé papežovo poselství o ženě. Ve svém pozitivním pohledu na tělo a smyslovost navazuje papež na Tomáše Akvinského, od něhož také přebírá koncept osoby, která se uskutečňuje tím, že se svobodnou vůlí rozhoduje pro to, co poznala jako opravdové dobro. Čím více pak osoba volí dobro a realizuje je dobrými prostředky, tím více se stává sama sebou. V tomhle smyslu můžeme znovu odcitovat Bloyův výrok: „Čím je žena svatější, tím více je ženou.“ V rámci představení filozofických vlivů jsme měli možnost seznámit se také s fenomenologií, která poskytla Janu Pavlu II. nástroj, jak přistupovat k poznávání člověka jako osoby, která se uskutečňuje ve svobodném konání jako etický subjekt, který se vztahuje k objektivnímu morálnímu dobru. Když popisuje muže a ženu, má před očima komplexnost jejich situace. Tento přístup snad nejvíc vynikne v části Antropologie ženy, kde jsme se pokusili alespoň velmi stručně představit papežovu vizi ženy a muže tak, jak nám je předkládá Boží zjevení a lidská zkušenost, interpretovaná v jeho světle.

Viděli jsme, že v poslušnosti Kristovu slovu a příkladu zaujímá i papež postoj k ženě, který se staví proti jakékoli nadřazenosti muže nad ženou a proti pojetí ženy jako méněcenné v rovině lidské důstojnosti a v povolání ke svatosti. Papežův vjem Kristova vztahu k ženám je sám o sobě velkým poselstvím. Vnímáme to v jeho spisech a také v jeho vztazích se ženami, v přátelstvích, která odrážejí velkou úctu a obdiv vůči ženě a také hlubokou lidskou a duchovní inspiraci, kterou Jan Pavel II. v těchto vztazích nacházel.

Jeho antropologie přináší důležité sdělení o stejné důstojnosti osoby muže a ženy, stvořených k Božímu obrazu a podobě. Každý z nich je osobou obdařenou rozumem a svobodnou vůlí, schopen poznávat a milovat, rozhodovat o svém údělu. Jejich stejná důstojnost nevylučuje vzájemnou rozdílnost, která poukazuje na

povolání ke vztahu vzájemné pomoci. Tato rozdílnost je vepsána do celého bytí muže i ženy a nejdříve je vnímaná právě v těle, které je viditelným znamením neviditelné skutečnosti: muž a žena jsou stvořeni ke vztahu lásky. Oba se uskutečňují ve vzájemném darování a tím jsou obrazem života lásky uvnitř Boží Trojice. Hříchem je tato původní jednota mezi nimi narušena a celými dějinami se táhnou důsledky této narušenosti a to především v neprospěch ženy, která bude považována za předmět vlády muže. Evangelijní novost Kristova poselství spočívá podle papeže právě v tom, že označuje tento stav jako důsledek hříchu a ne jako něco Bohem chtěného. Kristus přináší pravé osvobození ženy svým postojem i slovem a také vykupitelskou spásnou milostí. Stává se ženichem církve, když za ni vydává své tělo a toto tajemství je na lidské rovině nejsilněji symbolizováno i prožíváno právě ve svátosti manželství. Papež komentuje tuto analogii, kterou předkládá sv. Pavel v listě Ef 5, 21 - 32 s ohledem na manželství a zdůrazňuje vzájemnou podřízenost obou manželů z úcty ke Kristu. Odnímá tak vítr z plachet všem, kdo tuto pasáž interpretují ve prospěch nadvlády muže nad ženou. Manželství, panenství, fyzické i duchovní mateřství a sesterství chápe papež jako způsoby realizace ženy v povolání k lásce, které každá naplňuje jedinečným způsobem. Ve všech těchto formách žena může a má rozvíjet své ženství. Prorocký rozměr ženství vidí papež v jejím snoubeneckém bytí, které poukazuje na receptivitu každého člověka a jeho bytí před Bohem jako bytí „nevěsty“, která je nejdříve ze všeho povolána přijmout lásku svého Božského ženicha. Tento rozměr je vlastní celé církvi a v ní každému muži i ženě. Bytostněji však na něj poukazuje právě žena. Analogický princip se dá uplatnit i při pohledu na mateřství, které je z povahy věci záležitostí ženy, ale jeho charakteristiku nacházíme v duchovní rovině i v postoji muže k jemu svěřeným lidem.

Specifický přínos ženy a její génus je podle papeže charakterizován smyslem ženy pro konkrétního člověka a pro hodnoty života. Je povolána uplatňovat svého génia nejenom v rámci rodinného života (i když mateřství zůstává jejím jedinečným a výsostným povoláním), ale i v životě společnosti a církve. K otázce svěcení žen se Jan Pavel II. vyjadřuje negativně, ale rozhodně ne ve smyslu diskriminace ženy. Svůj pohled zdůvodňuje Kristovým jednáním a svátostným znamením ženicha Krista, jehož adekvátním symbolem není ženství, ale mužství. Služebné kněžství chápe

z hlediska funkce a ne z hlediska osobní svatosti. Poukazuje právě na Marii, která, i když nepřijala svátostné kněžství, stojí jako první v řádu svatosti. Maria představuje pro papeže naplnění ženy a Božího záměru s ní, jaký byl od počátku. Maria není pro ženu jenom modelem, ale také matkou, která jí reálně pomáhá žít její ženství z milosti, kterou dává Kristus.

Velký důraz klade Jan Pavel II. na vztah mezi mužem a ženou a jejich vzájemnou spolupráci. Na rozdíl od některých feministických tendencí, které chtějí ženu vymanit nejenom z nesprávného, ale z jakéhokoli vztahu s mužem, vidí Jan Pavel II. budoucnost právě v budování společenství lásky mezi mužem a ženou, v respektu k jejich rozdílnosti, v obohacování se skrze vzájemné doplňování při uplatňování specifického obdarování každého z nich. Určitě by bylo zajímavé a užitečné rozšířit tuto práci o srovnání poselství Jana Pavla II. o ženě s názory hlásanými feministickými proudy poslední doby. Je jisté, že v mnohém jeho hlas souzní s hlasem žen, které se začaly bouřit proti svému nespravedlivému postavení, ale také je zřejmé, že některé tendence, které chtějí ženu od muže oddělit nebo setřít mezipohlavní rozdíly, papež nesdílí. Jan Pavel II. také pevně zastává ne vždy přijímané stanovisko, které vidí realizaci člověka, a to jak muže tak ženy, v životě chápaném jako dynamiku lásky, v životě darovaném Bohu a lidem, tedy ve svatosti.

Napsání této práce představovalo pro mě velký přínos nejenom z hlediska služby ženám zmíněné v předmluvě, ale i z osobního hlediska. Jsem ráda, že patřím ke generaci, která zažila pontifikát tohoto velkého papeže, za jehož duchovní otcovství a prorocké slovo nepřestanu být vděčná.

Jeho slovy uznání, kterými vyjadřuje za celou církev vděčnost ženám chci ukončit i tuto práci:

„Církev tedy vzdává díky za všechny ženy a za každou z nich: za matky, sestry, manželky, za ženy, zasvěcené Bohu v panenství; za ženy, věnující se mnoha a mnoha lidským bytostem, jež očekávají nezištnou lásku jiného člověka; za ženy, které bdí nad lidskou bytostí v rodině,...za ženy, které pracují v zaměstnání; za ženy, které nesou někdy velkou společenskou zodpovědnost; za ženy "dokonalé" i za ženy "slabé", za všechny: tak jak vyšly z Božího srdce, v celé kráse a bohatství svého ženství, tak jak byly obejmuty jeho věčnou Láskou; tak jak jsou spolu s mužem

poutnicemi na této zemi, která je v tomto čase "vlastí" lidí a mění se leckdy v "slzavé údolí"; tak jak *přijímají* zároveň s mužem *společnou odpovědnost za osudy lidstva*, podle každodenních potřeb a podle konečného určení, které má lidská rodina v Bohu, v lůně nevýslovné Trojice.⁴⁰⁹

⁴⁰⁹ MD č. 31.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora:	Kopasová Lucia
Institute:	Cyrlometodějská fakulta Univerzity Palackého v Olomouci Katedra pastorální a spirituální teologie
Název práce:	Žena v pohledu Jana Pavla II.
Vedoucí práce:	Mgr. Marta Lucie Cincialová, Th.D.
Počet stran:	93
Rok obhajoby:	2012
Klíčová slova:	Jan Pavel II., žena, personalistická filozofie, důstojnost osoby, Kristův postoj k ženě, jednota dvou - obraz Trojice, rovnost a rozdílnost, doplňování muže a ženy, nadvláda muže – důsledek hříchu, povolání k lásce, manželství, mateřství, panenství, duchovní mateřství, sesterství, profetismus ženy, snoubenecké bytí, génus ženy, plnost ženy – Maria.

Diplomová práce představuje poselství Jana Pavla II. o ženě. Zvolenou metodou je analýza jeho spisů. První kapitola popisuje výchozí perspektivu papežova pohledu na ženu: pod vlivem personalistické filozofie a Kristových slov i postojů zdůrazňuje Jan Pavel II., že muž a žena mají stejnou důstojnost jako osoby. Druhá kapitola přináší jádro papežova poselství o ženě: díky své odlišnosti jsou muž a žena povolání ke vztahu vzájemné pomoci a doplňování se. Nadvláda muže nad ženou je důsledek hříchu. Žena realizuje své ženství cestou manželství, panenství, fyzického a duchovního mateřství. Profetismus ženy poukazuje na primát lásky v životě člověka. Církev i společnost potřebují ženského génia, který spočívá v citlivosti ženy na konkrétního člověka a hodnotu života.

ANNOTATION

Surname and name:	Kopasová Lucia
Institution:	CMTF Palacký Universtiy Olomouc Department of pastoral and spiritual theology
Title of the Thesis:	The Woman in Perspective of John Paul II.
Supervisor:	Mgr. Marta Lucie Cincialová, Th.D.
Number of pages:	93
Year of exam:	2012

Key words: John Paul II., woman, personalist philosophy, the dignity of the person, the attitude and words of Jesus Christ to woman, unidual anthropology, image of Trinity, parity and difference, complementarity, man's domination – consequence of the sin, vocation to love, marriage, maternity, virginity, spiritual maternity, sisterhood, prophecy of woman, receptivity, the genius of the woman, accomplish of woman – Mary.

This dissertation presents the message of John Paul II. about woman. The method of the work is analysis of his documents. The chapter 1 describes the initial perspective of Pop's view on woman: the influence of personalist philosophy and Christ's attitude and words is seen in Pop's emphasis on the same dignity of man and woman as a person. The chapter 2 presents heart of John Paul's message about woman: because of the difference between man and woman they are called to the relation of mutual help and complementarity. Man's domination over the woman is the consequence of the sin. Woman realises her femininity in a way of marriage, maternity, virginity and spiritual maternity. The prophecy of the woman point to primacy of love. Church and society needs genius of the woman consisting in woman's sensitivity to human being and value of life.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona.* Český ekumenický překlad. 6. přepracované vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.
- JAN PAVEL II, *Dar a tajemství.* 1. vyd. Praha: Nové město, 1997. 125 s. ISBN 80-902084-4-4.
- JAN PAVEL II, *Dopis rodinám z 2. 2.* 1994. Praha: Česká biskupská konference (pro vnitřní potřebu), 1994. 60 s.
- JAN PAVEL II, *Ecclesia in Europa.* Posynodální apoštolská adhortace *O Ježíši Kristu žijícím ve své církvi prameni naděje pro Evropu* (z 28. 6. 2003). Praha: Česká biskupská konference, 2003.
- . *Evangelium vitae.* Encyklika *O životě, který je nedotknutelné dobro* (z 25. 3. 1995). Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-139-3.
- . *Familiaris consortio.* Apoštolská adhortace *O úkolech křesťanské rodiny v současném světě* (z 22. 11. 1981). Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-067-2.
- . *Christifideles laici.* Posynodální apoštolský list *O povolání a poslání laiků v církvi a ve světě* (z 30. 12. 1988). Praha: Zvon, 1996. 129 s. ISBN 80-7113-162-8.
- . *Laborem exercens.* Encyklika *O lidské práci* (z 14. 9. 1981). Praha: Zvon, 1991. 70 s. ISBN 80-7113-007-9.
- . *Mulieris dignitatem.* Apoštolský list *O důstojnosti a povolání ženy* (z 15. 8. 1988). Praha: Zvon, 1992. 73 s. ISBN 80-7113-053-2.

JAN PAVEL II, *Nebojme se pravdy*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1997. 202 s. ISBN 80-7113-196-2.

--- . *Největší láska. Eucharistie a kněžství*. Listy Jana Pavla II. kněžím k Zelenému čtvrtku (1979 - 2005). Sestavil Leonardo Sapienza. Realizace české verze knihy P. Gatnar. Vytisknuto pro vnitřní potřebu římskokatolické církve, 2006.

--- . *Promluvy na Anděl Páně a Polední promluvy* (z roku 1995: 18.6., 25.6., 9.7., 16.7., 23.7., 30.7., 6.8., 13.8., 20.8., 27. 8.) fotokopie zaslané 23. února 2012 z archivu Slovenské redakce vatikánského rozhlasu.

--- . *Překročit práh naděje*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Tok, 1995. 195 s. ISBN 80-901006-9-4.

--- . *Redemptoris hominis*. Encyklika *Vykupitel světa* (z 4. 3. 1979). Praha: Zvon, 1996. 72 s. ISBN 80-7113-178-4.

--- . *Redemptoris mater*. Encyklika *O blahoslavené Panně Marii v životě putující církve* (z 25. 3. 1987). Praha: Zvon, 1995. 76 s. ISBN 80-7113-116-4.

--- . *Teologie těla*. Katecheze *O lidské lásce podle Božího plánu* (z let 1979 až 1984). 3. vyd. Praha: Paulínky, 2006. 599 s. ISBN 80-86025-99-3.

--- . *Vita consecrata*. Posynodální apoštolská adhortace *O zasvěceném životě a jeho poslání v církvi a ve světě* (z 25. 3. 1996). Praha: Zvon, 1996. 139 s. ISBN 80-7113-187-3.

Literatura

- ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 304 s. ISBN 80-04-26038-1.
- BLAQUIÈRE, G. *Milost' byť ženou*. 1. vyd. Bratislava: Serafin, 2001. 174 s. ISBN 80-88944-46-5.
- BRUGGER, W. *Filosofický slovník*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994. 639 s. ISBN 80-206-0409-X.
- CORETH, E. *Co je člověk?: základy filozofické antropologie*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 211 s. ISBN 80-7113-098-2.
- CROISSANT, J. *Žena neboli kněžství srdce*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2005. 165 s. ISBN 80-86025-93-4.
- DZIWIŚ, S. *Život s Karolem. Vzpomínky osobního sekretáře Jana Pavla II.* 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7195-173-5.
- EVDOKIMOV, P. *Žena a spása světa*. 1. vyd. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2011. 334 s. ISBN 978-80-7412-066-4.
- FULA, M. *Antropológia ženy a náuka Jana Pavla II.* 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 2004. 277 s. ISBN 80-8074-016-X.
- HEALYOVÁ, M. *Muži a ženy jsou z ráje. Průvodce Teologií těla Jana Pavla II.* 1. vyd. Praha: Paulínky, 2009. 119 s. ISBN 978-80-86949-70-3.
- LETZ, J. *Kresťanská filozofia 20. storočia a jej perspektívy. I: Personalistické metafyziky*. 1. vyd. Trnava: Typi Universitas Tyrnaviensis, 2006. 358 s. ISBN 80-224-0903-0.

PÓŁTAWSKÁ, W. *Deník přátelství. Korespondence mezi Wandou Póltawskou a Karolem Wojtyłą*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2011. 646 s. ISBN 978-80-7450-016-9.

STERTENBRINK, R. *Iba láska. Slova sv. Terezie z Lisieux*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Alfa, 1991. 271 s. ISBN 80-05-00955-0.

VRÁNA, K. *Dialogický personalizmus*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. 63 s. ISBN 80-7113-173-3

WEIGEL, G. *Svědék naděje. Autorizovaný životopis Jana Pavla II.* 2. vyd. Praha: Práh - Martin Vopěnka, 2005. 879 s. ISBN 80-7252-114-4.

WEST, CH. *Teologie těla pro začátečníky. Stručný úvod do sexuální revoluce Jana Pavla II.* 2. vyd. Praha: Paulínky, 2006. 143 s. ISBN 978-80-86949-18-5.

WEST, CH. *Dobrá zpráva o sexu a manželství. Odvážné odpovědi na nesmělé otázky*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2010. 260 s. ISBN 978-80-86949-86-4.

SEZNAM DALŠÍCH ZDROJŮ

Archivní materiály

Rozhovor s Ann Glendonovou odvysílán Slovenskou redakcí Vatikánského rozhlasu v neděli 3. 8. 1995. Fotokopie zaslané 23. února 2012 z archivu Slovenské redakce Vatikánského rozhlasu. 4 s.

Elektronické zdroje

DI NICOLA, G. P. Mounier et la condition féminine. 21 s. [internet] 12. 12. 2006, revize 5. 3. 2009 [12. 3. 2012]. <<http://www.laici.va/content/dam/laici/documenti/donna/culturasocieta/francois/mounier-et-la-condition-feminine.pdf>> .

- JAN PAVEL II, Divina amoris scientia. Apoštolský list při příležitosti vyhlášení sv. Terezie od Dítěte Ježíše a Svaté tváře za Učitelku církve (z 19. 10. 1997). [internet] 25. 10. 1997 [12. 3. 2012]. <http://www.oed.pcn.net/tllet_fr.htm>.
- JAN PAVEL II, Homélie à l'occasion de 150ème anniversaire de la promulgation du dogme de l'Immaculée Conception (z 15. 8. 2004). [internet] 17. 8. 2004 [15. 3. 2012].<<http://fr.lourdes-france.org/approfondir/textes-ondamentaux/homelie-du-pape-jean-paul-II-2004>>.
- JAN PAVEL II, Homélie pour la béatification de Mère Teresa de Calcuta (z 19. 10. 2003). [internet] 20. 10. 2003, revize 25. 10. 2004 [15. 3. 2012]. <http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/homilies/2003/documents/hf_jp-ii_hom_20031019_mother-theresa_fr.html>.
- JAN PAVEL II, La femme educatrice de la paix. Message pour la celebration de la journée mondiale de la paix (z 1. 1. 1995). [internet] 2. 1. 1995 [5. 3. 2012]. <http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121994_xxviii-world-day-for-peace_fr.html>.
- JAN PAVEL II, List ženám (z 29. 6. 1995). [internet] 30. 8. 1999 [6. 3. 2012]. <<http://www.pastorace.cz/Tematicke-texty/List-Jana-Pavla-II-zenam-1995.html>>.
- JAN PAVEL II, Ordinatio sacerdotalis. Apoštolský list O kňazskej vysviacke, ktorá je rezervovaná iba mužom (z 22. 5. 1994). Slovenský preklad uverejnený v časopise Liturgia č. 15 (3/1994), str. 171-174. [internet] 12. 6. 1995 [12. 2. 2012]. <http://www.kbs.sk/do_pdf/index.php?cid=1117282471>.
- JAN PAVEL II, Spes aedificandi. Apoštolský list ve formě motu proprio O vyhlášení sv. Brigity Švédské, sv. Kateřiny Sienské a sv. Terezii Benediktě od Kříže za spolupatronky Evropy (z 1. 10. 1999). [internet] 2. 11. 2000 [3. 3. 2012]. <<http://www.kbs.sk/?cid=1117287177>>.

LEROY, G. Le personalisme, associé à Emmanuel Mounier. [internet] 5.7. 2001 [10. 3. 2012]. <<http://www.questionsenpartage.com/le-personnalisme-associ%C3%A9-%C3%A0-emmanuel-mounier>>.

VOLEK, P. Filozofia človeka podľa Tomáša Akvinského. Katolícka univerzita v Ružomberku, 2003. s. 281 - 306. [internet] 20.5.2011 [12. 4. 2012]. <<http://katolik.kvalitne.cz/viera/teo/dog/002.html>>.

WOJTYŁA, K. Personalizm tomistyczny. Znak. 1961, roč. XIII, č. 83, s. 664-675. [internet] 5. 6. 1995 [12. 4. 2012]. <<http://www.miesiecznik.znak.com.pl/archiwumcyfrowe/60s/1961/083.pdf>>.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

<i>DIM</i>	<i>Dives in misericordia</i>
<i>DV</i>	<i>Dei verbum</i>
<i>EIE</i>	<i>Ecclesia in Europa</i>
<i>CHL</i>	<i>Christifideles laici</i>
<i>LG</i>	<i>Lumen gentium</i>
<i>LŽ</i>	<i>List ženám</i>
<i>MD</i>	<i>Mulieris dignitatem</i>
<i>OS</i>	<i>Ordo sacerdotalis</i>
<i>RH</i>	<i>Redemptoris hominis</i>
<i>RM</i>	<i>Redemptoris mater</i>

Všechny zkratky biblických knih jsou převzaté z liturgického překladu.